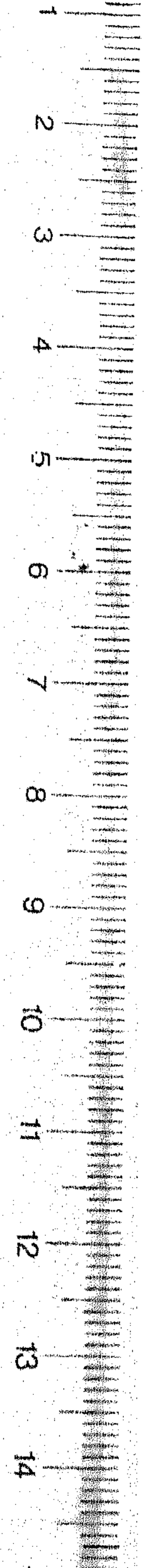
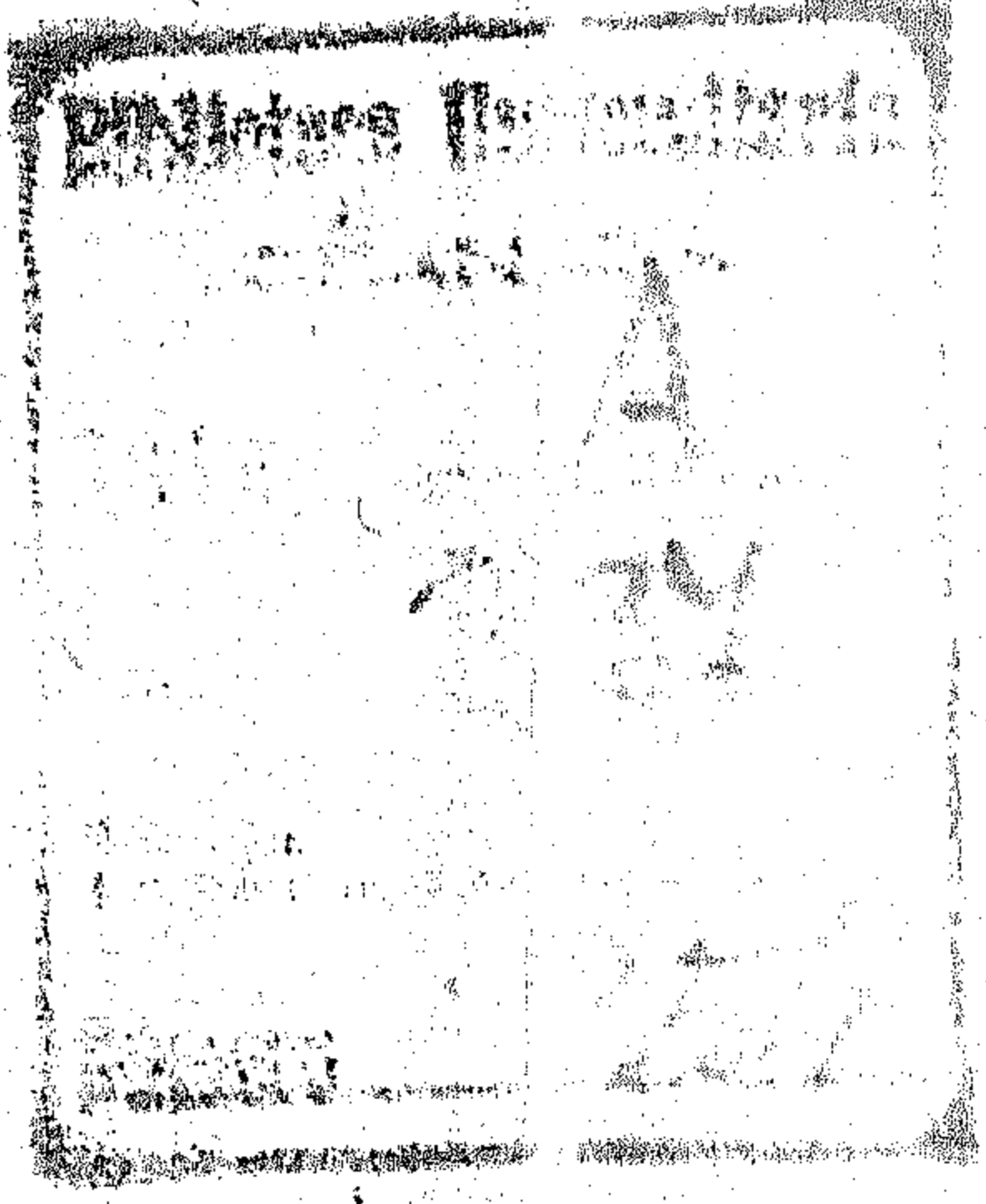

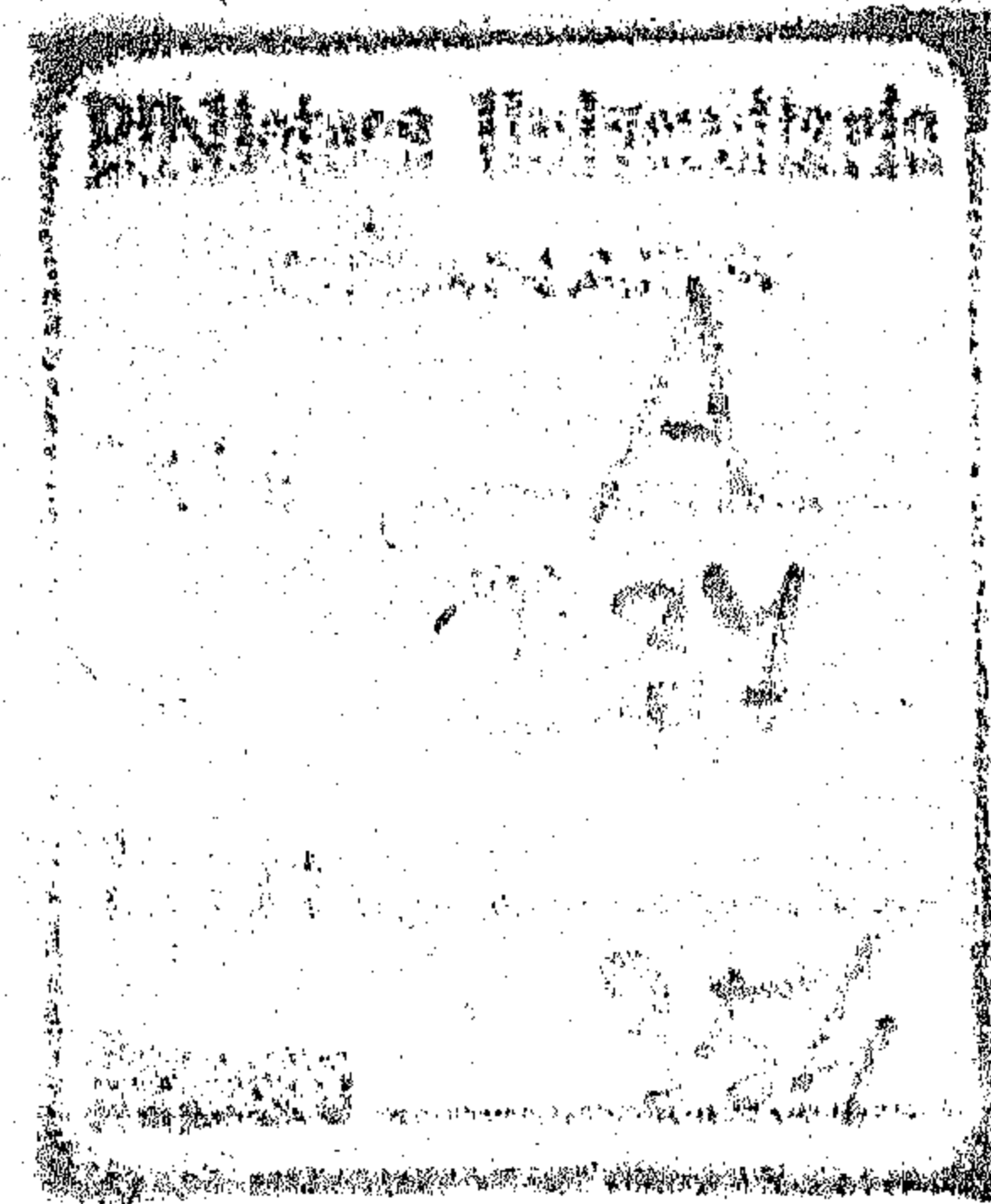
~~192~~
C.

180

2.

18. J. 10. 2

Del Collegio della Comp^a de' Servi de' Gran. B^a

SANCTORVM
MARTYRVM

R. 13057

ABUNDII PRESBYTERI,
ABUNDANTII DIACONI,
Marciani, & Ioannis eius filij,

PASSIO

Ex tribus vetustissimis, & manu scriptis
codicibus deprompta,

*Cui additæ sunt Inventiones, & Translationes,
& ad historiam Notæ.*

ROMÆ, Apud Franciscum Zanettum

CID. ID. LXXXIV.

SVPERIORVM PERMISSV

[Faint, illegible text at the top of the page]

[Faint, illegible text on the left side of the page]

[Faint, illegible text in the lower left area]

[Faint, illegible text at the bottom of the page]

*Patria vos, nomen, pietas, nex una, sepulcrum
Deniq coniungit, palma, triumphus, honor.*

A J O T R I E H I
S A N C T I S S I M O

D O M I N O N O S T R O

G R E G O R I O X I I I .

P O N T . M A X .

Parenti optimo, Fundatori,

Collegium Societatis Iesu Ro-

manum salutem, &

felicitatem.

V A N T A M, Pater Bea-

tissime, Sanctorum ho-

minum, quorum animas

in caelum receptas, & Dei

possessione beatas pie cre-

dimus, ac profitemur, sepulcra, reli-

quia, & cultus, vim habeant ad exci-

tandum, vel augendum in mentibus Fi-

delium, internae religionis ardorem, cum

recta ratio, & veterum patrum auctori-

tas, & constans Ecclesiae Orthodoxae

consensus, tum quotidianus usus, & ex-

perientia in primis ostendit. Ac, ne qua

pars officij pastoralis in te desiderari pos-

A se

se videretur, hanc quoque dignam Pontifice cogitationem suscepisti, ut sacras aedes, aras, memorias martyrum, aut novas extrueres, aut vetustate collabentes instaurares, aut exstructas, & instauratas, liberaliter exornares. Nos quidem, ut alia, eaque prope innumerable, & singularia tuæ paternæ in nos bonitatis, & perpetuæ benignitatis exempla nunc omittamus, proximis certe diebus hoc quoque beneficij genus experti sumus; cum amplissimum templum, quod sanctissimo nomini Iesu ad usum, ac munera nostræ sodalitatis, & ad publicam Christiani populi commoditatem, Alexander Cardinalis Farnesius ingenti sumptu nuper ædificauit egregio munere, hoc est SS. Martyrum corporibus nobilitare, ac locupletare voluisti. Quo quidem facto pietatem, ac religionem æmulatus es SS. Pontt. imprimisq. Damasi I. Paschalis I. & Leonis III. qui sacras reliquias inuenerunt, & honorifice recondiderunt. Et profecto tantæ Basilicæ splendori, magnificentiæ, dignitati id vnum decrat decus,

& or.

& ornamentum, quod non nisi à pontificia poterat potestate, atque auctoritate conferri. Hac liberalitate immortalis Deo gloriæ, SS. Martyribus honoris, populo Christiano pietatis, templo ipsi religionis, nobis denique lætitiæ facta est insignis accessio. Argumento est ingens hominum multitudo, quæ simul ad sollemnis pompæ spectaculum primo die, simul ad sacrosanctas reliquias toto quidem insequenti triduo, sed vltimo die præcipue, qui Dominicus fuit, continenter religionis ergo confluxit. Atq. ut professæ quidem Domus fuit, honorifice sacra ossa excipere, & collocare, aliorum vero Collegiorum, quæ à tua constituta sunt prouidentia, & nostræ societatis curæ concredita, decenter, pieque comitari; sic huius nostri, seu tui potius Collegij partes fuerunt, præter communem illum honorem, & comitatum, quoniam secundum noui gymnasij frontem sanctæ reliquiæ præferebantur, affixis variij generis poematijs, & emblematis, horum Sanctorum laudes, ac merita celebrare. Illud præterea, ac

multo etiam magis nostri esse officij duximus, ut ipsorum beatissimorum Martyrum passionem e tenebris erutam, ad Christi Domini gloriam, & ad communem fidelium utilitatem quamprimum ederemus in lucem. Quapropter ex tribus vetustissimis codicibus manu scriptis, quorum vnus in oppido Ariniano (vbi Martyrum corpora a B. Theodora sepulta, per annos circiter DCC. iacuerant) penes nobilem virum Lucium Sabellum, eius oppidi Dominum, asseruatur, alter Romae in tabulario venerandae Basilicae S. Mariae maioris existat, tertius, qui cum Arinianensi exemplari pene ad verbum consentit, in Monialium perantiquo retinetur coenobio, & Ecclesia, quam in Etruria prope urbem Senas Pipinus, Caroli Magni Imp. filius, Italiae Rex a Leone III. Pont. max. appellatus, atque inunctus, his sanctis Martyribus aedificauit; ex ijs, inquam, veteribus scriptis (quae cum priscam illam simplicitatem, pietatemque redeant, a Notarijs S. R. E. manasse creduntur) breuem totius martyrij narra-

tionem

tionem collegimus, vna cum prima translatione, ab Othone III. Augusto facta anno Domini circiter MI. cum ex Ariniano Romam sacra corpora sunt importata, & in templo S. Adelberti Episc. & Mart. ab eodem Imperatore inter duos Pontes exstructo, quod postea S. Bartholomaei nomine appellatum est, collocata. De altera translatione, qua in ecclesiam SS. Cosmae, & Damiani fuerunt illata, quamuis omnia inuestigauerimus, perscrutatique simus, tamen, ut nihil compertum habemus, ita suspicari aliquid, seu coniectare possumus, quod in nostris ad historiam notis explicabimus. Hanc tertiam, tuo iussu factam, adiecimus, ut maximi beneficii perpetua existet memoria. Ut vero huius operae fructus ad plures pertineret, & gratior esset, atque iucundior, cum praelo subicere statuissemus, tibi potissimum, B. P. opusculum dicendum existimauimus, qui totius rei, & beneficii auctor fuisti. Accipies igitur hoc nostri ut erga te grati, sic in sanctos Martyres pij animi monumentum

A 3

ea

ea facilitate, & mansuetudine, qua
hoc tuum Collegium, atque adeo
vniuersam Societatem Iesu prosequi
consueuisti: quod sane ut quam diutissi-
me facere, & de tota Ecclesia Dei be-
nemereri possis, nos more nostro pro eo,
ac debemus, semper tibi & salu-
tem plurimam, & incolumi-
tatem longissimam à
Domino com-
precamur.

*Christigenæ idolis dare vœura iubentur Abundi,
Voce præcis cunctis, et dare vœura negas.*

9

S A N C T O R V M M A R -
T Y R V M A B V N D I I , A B V N -
dantij , Marciani , & Ioannis
eius filij passio .

A
B

*Emporibus * Diocletiani , & Maximiani
Impp.* orta est seditio Pontificum in vr-
be Roma: & venerunt ad Diocletianum,
& Maximianum, dicentes; Contra salutem vestram
multi Iesum Christum colentes, seducunt populum,
& dicunt nos debere templa relinquere Deorum
nostrorum, & nefarie sectæ eorum consentire, &
Iesum imitari; & ingredientijs Dijs nostris insultat,
& vana numina Deorum nostrorum esse dicunt, &
plurimos in eorum errorem pertrahunt. Sed iubeat
Clementia vestra, ut inquirantur in tota vrbe, &
ubicunq. inuenti fuerint, ducantur ad Deos nostros,
& tura eis, & libamina offerant: qui autem hoc fe-
cerint, honorem palatij vestri habeant, & in locum
suum restituantur: qui vero noluerint sacrificare
Dijs omnipotentibus, iubeat pietas vestra eos puni-
ri, sicut in sacris legibus præcipitur, ut alijs exem-
plum præbeant.*

*Edicto igitur proposito in vrbe Roma, factum est
post biduum, stetit quidam legis consultor ante Dio-
cletianum Imp. & dixit: Pietati vestræ suggero, quia
sunt viri in hac vrbe constituti, & absconditi, qui
huius sectæ sunt auctores, & populum seducunt re-
cedere à templis, & eorum vanam doctrinam imi-
tari*

vari: sed iubeat clemētia vestra eos teneri, & ducantur, ut consentiant religioni vestrae, & Dijs sacrificent. Tunc mandauit Imp. sub omni celeritate illos ad se perducere: qui velocius abierunt, & perduxerūt eos ante Imp. eratq. numerus eorum, vigintiquinque.

C * inter quos erat Beatus Abundius presbyter, & Abundantius diaconus, qui eis ministrabant, & doctrinam Christi docebant.

Qui cum venissent ante Imperatorem, prorupit Imperator, dicens: Unde estis? aut cuius religionis.

D Respondit Abundius presbyter, & dixit, * Omnes isti, quos conspicias, Christiani sunt, & nomina dederūt in cælo: Diocletianus Imp. dixit, Ut video, tu seducis eos, ut non sacrificēt Dijs omnipotentibus, Tūc illi omnes quasi ex vno ore dixerūt; Nunquam beneficit Dæmonibus tuis, quos colis: absit, ut eis ceruices nostras inclinemus, aut eis sacrificemus; sed nosmet ipsos offerimus sacrificium piæ deuotionis Domino nostro Iesu Christo, hostiam viuam in odorem suauitatis, ut animas nostras à tenebris eruat, & ad veram lucem perducatur. Diŷ autem tui cum suis cultoribus in æternum pereunt.

Dicit Diocletianus ad B. Abundium, Qui vocaris?

E Respondit Abundius presbyter, & dixit, * Primo nomine spirituali Christianus sum, & presbyter dicor: secundo vero corporali Abundius nuncupor, peccator, & seruus seruorum Domini nostri Iesu Christi. Nunc autem certissime scias, quod neque me, neque aliquem ex istis, quos vides, à Christi fide deuiare poteris, qui semel conscripti sunt in libro

bro vitæ, & nunquam obedient tibi, vel simulacris tuis.

Tunc S. Abundantius Diaconus dixit ad Diocletianum; Putas, quod nos adoremus idola surda, & muta, et sine anima ad iniuriam summi Dei, qui cuncta creauit ex nihilo? nos enim scimus ista ærea esse, & lapidea, & ab hominibus fabricata. Vos ergo in tanto errore deuoluti estis, ut derelinquatis Deum, qui cuncta creauit, & idola manu facta adoretis, & colatis, & lapidi dicatis, Deus meus es tu, & ligno dicatis, Adiuua me? hæc enim omnipotens Deus ad usum hominum condidit, non ut pro Dijs adorentur. Dominus enim noster Iesus Christus de cælo descendēs docuit nos, ut relicto errore simulacrorum adoremus eum, qui condidit nos. Omnia enim idola manufacta nihil sunt: nam confunduntur omnes qui adorant ea, sicut scriptum est;

Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis; & iterum,

Simulacra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominū. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo; neque enim est spiritus in ore ipsorum. Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis.

Confitere, quod ratione debes. Quis adorandus? Creator, an creatura? Diocletianus respondens dixit; Quis est Creator, & que creatura? Respondit

Abun-

Abundantius, & dixit; Sic replevit cor vestrum diabolus, ut non intelligatis hominem loquentem? Dixi tibi, Deus pater Domini nostri Iesu Christi, qui per Verbum suum, cooperante Spiritu sancto, fecit caelum, & terram, mare, & omnia, quae in eis sunt. Hunc omnium Creatorem nos Christiani adoramus, & ipsi placere gestimus. Nam idola vestra, quorum effigies gypsea, lignea, aerea, atque lapidea est, vel quibuscumque metallis deornata esse noscuntur, perpetuo igni tradentur, & in aeternum peribunt cum simul colentibus ea. Diocletianus Imp. dixit, Quid variatis? Sacrificate * Deo Herculi, & Ioui, invictissimis, & evaditis tormenta, & nolite in vanum perdere vos & metipfos. * Responderunt Sancti Martyres, & dixerunt, Perdet te Deus, quoniam nos servos suos sine causa affligis, qui sumus inculpabiles: & hoc tibi notum sit, quia nunquam sacrificabimus Dæmonibus tuis.

Viginti atq. tribus pro Christo colla secantur:
Carcere conclusis hoc Theodora refert.

Tunc iratus Diocletianus iussit amoueri sanctos Abundium, & Abundatium, & in carcerem recipi
 H. * in custodia Mamertini; ceteros vero viginti tres fideles in Christo iussit duci foras muros ciuitatis
 I. Roma * via Salaria veteri, & ibidem capite truciari. Martyres vero incliti Christi, ducti cum gaudio ad perfectam, & sine dubitatione viam, prospicientes in caelum, dixerunt, Deus omnium, & Domine ueniente, Iesu Christe, fili Dei uiui, qui caelum extendisti, & terram in super aridam fabricasti, quem nos ignorabamus, seruantes olim in errore, & fœda exhibitione, & per tuas sacras paginas veritatē didicimus; tu naturæ conditor es, tu Dominus celi ac terræ, qui creasti omnem orbem, & omnia, quæ in eo sunt, quem nunc cognouimus ante Luciferum genitum, quem omnis abyssus tremit, & metuit, & omnis mons, & collis contremiscit, audiens terribile, & gloriosum nomen tuum; tu domine Iesu Christe, spes eorum, qui ad te confugiunt, liberator eorum, qui in te sperant, respice de caelo, & miserere nobis, & suscipe animas nostras; non reputans nobis delicta iuuentutis, & ignorantie nostræ, quæ ignorantes, & existentes in altitudine tenebrarum harum egimus, sed secundum magnam misericordiam tuam memor esto nostri, Deus.

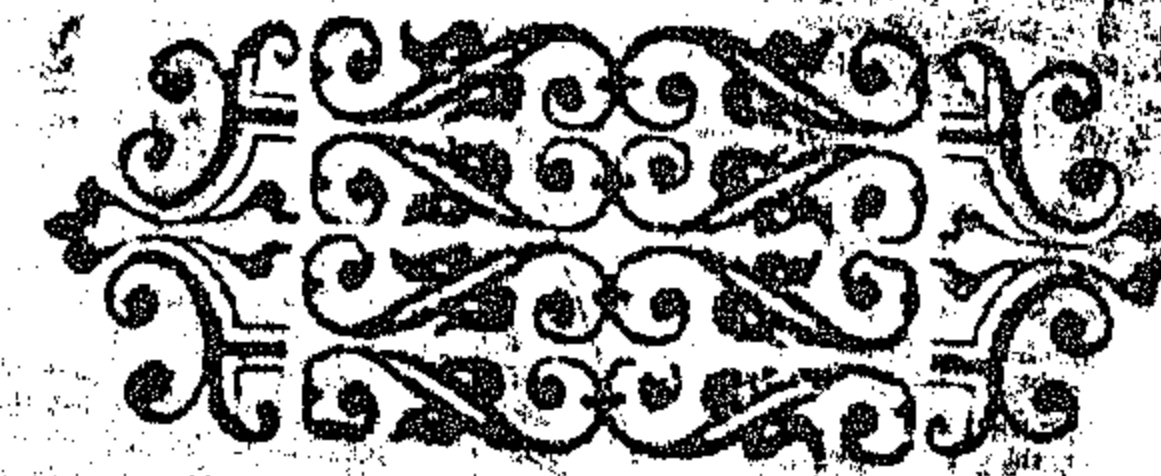
Orantes vero, & signaculum Christi in fronte sibi facientes, tendentes simul capita sua promptè cum lætitia magna, finem huius seculi susceperunt, & sic per proprium sanguinem, gratia Dei, sibi ipsis memoriam æternam instruxerunt Nonis Augusti:

* quo-

* quorum corpora tunc collegit Ioannes presbyter, & Theodora matrona, & sepelierunt ea in crypta in cliuo Cucumeris.

Tunc B. Theodora venit ad carcerē ad B. Abundium presbyterum, & Abundantium diaconum, & narravit eis, quomodo constāter suscepissent Sancti martyrium, & quomodo venisset Ioannes presbyter una cum ea, * & collegisset corpora Sanctorum, L. & cum aromatibus, & lintheaminibus sepelisset eos * in cliuo Cucumeris, in crypta, & post sepulturam M. eis exhibitā * cum gloria illic celebrasset diuina my- N. steria in pace.

Cum vero audiisset Diocletianus Imperator quia cum magno gaudio acceperunt palmam martyrii sancti Martyres, amplius contristatus est, quia multo eos amplius non cruciavit.

Post

*Tormentis multas cruciatur Abundius horas
Cum consorte simul nominis atq necis.*

Post dies vero xxii. iussit Diocletianus produci sanctos de custodia Abundiū, & Abundantium, & * presentari in Tellude, in foro, ante templū: qui dū O presentati essent, vincti catenis; his verbis eos Diocletianus Imperator affatus est; Quid tractastis circa salutem vestrā? Ego vobis dedi inducias, vt derelinqentes vanas superstitiones, adoretis Deos immortales, vt non male pereatis. Iam deponite pertinaciā vestram, & artes magicas. Vt quid in vanum perire festinatis? nolite confidere in arte magica, ne vos pereatis simul cum illis, cum quibus tenti estis. Responderunt sancti Martyres, & dixerūt: Stulte, & insensate, quare perditos eos putas, quos cū Christo credimus regnaturos? non enim perierunt, sed magis cū Christo gloriatur. Tu autē non es dignus eorū aspectibus presentari. Tunc perducti sunt ante legisconsultorē, qui eos accusavit, vt eis tormenta prepararet, quibus legisconsultor dixit, presente Diocletiano: * Si isti extincti non fuerint, nō erit clarus timor: P & omnis ciuitas Romana ad horum sectam curret.

Tunc Diocletianus iussit eos * leuari in Eculeo, & Q diu torqueri, qui cum diu torquerentur, dicebant, Gloria tibi, Domine Iesu Christe, rex Angelorum, qui es cunctorum vera ac perpetua salus populorū, quia meruimus esse socij seruorum tuorum. Dicit eis Diocletianus, Iterum Christum nominare audetis? Per virtutem magnam Dei Herculis, modo extinguam pertinaciam vestram, & faciā vos capite cædi: & iussit eos statim duci * in viam Flaminiam * de R cimo ab vrbe milliario, vt ibi capite truncarentur. S

B Dum

Dum autem ducerentur sancti Dei Abundius, et Abundantius ^Tvincti catenis, venerunt * iuxta ciui- ^Vtatem Lubram. Tunc obuius occurrit eis * Marcianus, clarissimus vir, & perstrepsens, & lugens dicebat, Heu me, quia amisi filium meum; Dicit ei B. Abundius presbyter, Ecquis tulit tibi filium tuum? Respondit Marcianus, & dixit, Mortuus est: sancti Martyres dixerunt ad eum; Si credideris in Christum, modo saluabitur anima tua, & filium tuum habebis incolumē. Dicit ei Marcianus, Quidquid mihi iusseritis, faciam; tantum ut resuscitetis filium meum. Responderunt sancti Martyres, & dixerunt ei; Cito affer eum ad nos, & videbis opera Domini nostri Iesu Christi: qui quidem Marcianus cum abiisset, ut filium suum afferret, ministri diaboli noluerunt sustinere, usque dum rediisset de ciuitate Lubra.

Damnati ad decimum lapidē ducuntur. ademptū
Morte parens natum plorat, opemq̄ petit.

*Extinctus puer affertur. prece surgit ab umbris,
Cum nato patrem mox sacra tingit aqua.*

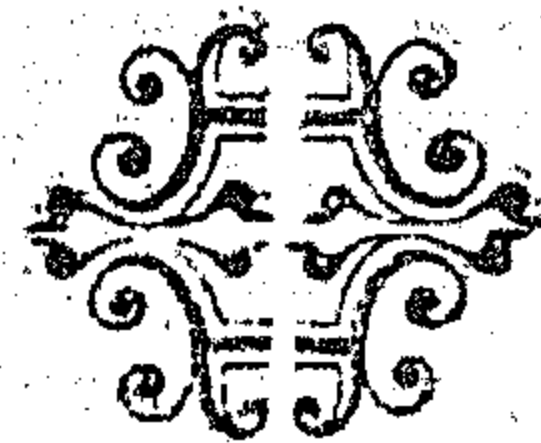
Cum vero peruenissent ad locum prædictum, ecce Marcianus venit cursu rapido, & mortuum filium suum in vlnis deferens, humiliter est Sanctorum pedibus deualutus, dicens, Per Christum vos coniuro, pro quo hæc patimini, vt me simul vobiscum faciatis venire ad coronam martyrij post resurrectionem filij mei.

Tunc multitudo populorum, quæ ad spectaculũ conuenerant mortis, illecti curiositate, mirabantur, si potuisset ab eis mortuus resuscitari. Sancti vero firmam habentes in Christo fiduciam, eadem hora se prostrauerunt in terram, & cum lacrymis orauerunt ad Dominum, dicentes,

Domine Iesu Christe, qui Lazarum quatríduanum de monumento fatentem suscitare dignatus es, & filium vnicum viduæ, glorificet nunc te Deus pater cum sancto Spiritu sanctitate plenus, & scientiæ largitor sine inuidia, sempiternus rex, Deus misericordiarum, & Dominus omniũ visibilium, & inuisibilium: Te inuocamus, qui es, & qui præsens es, & manes in sæcula Deus, & petimus, & deprecamur magnitudinem, quæ in te est (tu es enim omnipotens Deus, qui dixisti, Ego occidam, & viuere faciam) vt digneris mittere Angelũ tuum, qui reuocet Spiritum in hoc corpus extinctum, vt cognoscant omnes, quia tu es Christus, filius Dei viui, qui pro salute humani generis descendisti de cælo, & venisti in terram, mundum confractum solidare, qui cum Deo patre, & Sancto Spiritu viuis, & regnas Deus in sæcula seculorum, Amen.

Et cum ab oratione surrexissent, S. Abundius conuersus ad cadauer, dixit, Tibi dico, terra arida, surge in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt viui non moriantur, & mortui resurgant in aeternum cum Christo: Et statim aperti sunt oculi defuncti, & resurrexit.

X Tunc Marcianus * obtulit eis vrceum cum aqua, dicens, Per Christum vobis coniuro, vt non tardetis me baptizare, vt vobiscum perueniam ad coronam martyrii, quem accipiens B. Abundius presbyter, baptizauit eum In nomine Patris, & filii, & Spiritus Sancti, cum filio eius, qui fuerat resuscitatus.

Quattuor ense cadunt Christo, Theodora sepulchro
Corpora fert, animas excipit aula dei.

Eadem autem hora psi spiculatores surgentes, comprehenderunt Marcianum, & filium eius, ut cum eis pariter decollarentur. At sancti Martyres posuerunt genua sua in terram, & orauerunt ad Deum dicentes,

Gratias tibi agimus, Domine Iesu Christe, Deus Sanctorum, qui confirmasti magnam, & terribilem, ac gloriosum nomen deitatis tuæ in eis, qui adorant te manifeste: qui tenebrosam inimicam dispersisti, qui gloriosum intellectum in nobis seruis tuis in perfectione confessionis tuæ instituisti, qui mirabilem gratiam Patris tui, & Dei nostri, Domine Iesu Christe, donasti nobis, qui sanctum Iob prouocasti per nequissimum diabolum, & non inuenisti in eo malitiam, cui & contestificasti: Tu Saluator, qui B. Tobiam castigasti, & propter eam, quam in te habuisti, irreprehensibilem dilectionem, pietate tua ei misertus es: Deus vitæ, qui manifestasti caligines tenebrarum, & veritatem declarasti, qui destruxisti medium parietem, & temetipsum ostendisti in opere claritatis tuæ, qui mortificasti tenebras, & lucem oriri fecisti, & destruxisti dolores perditionis, qui redigesti, quæ de terra sunt, in terram, & quæ de cælis sunt, in cælos; qui esuristi, & passus es, & crucem sustinuisti pro nobis, qui in profundum Tartarum introisti, & mortem nostram suscepisti, ut tua morte nos immortales constitueres, qui illuminas priores tenebras: Domine Iesu Christe, instrue animas nostras ad dulcedinem viscerum misericordie tuæ, & connumera nos cum fidelibus tuis, qui tibi

tibi fideliter placuerunt: quia tu es, qui electionem fecisti Sanctorum; te inuocamus, Domine Iesu Christe, liberator omnium, te adoramus, te deprecamur, & supplicamus, qui nos liberaisti de multis tribulationibus, quæ nobis ostensæ sunt; lumen verum in lumine vero tuæ deitatis, salua nos, rex cælestis, Domine Iesu Christe, apud quem non est personarum acceptio; perfectos esse nos fac in tui nominis confessione, iube nos suscipi in tuam gloriam, ut splendide induti, effugiamus à malo, quo circumdati sumus: Redde verò maligno Diocletiano, sicut operatus est in innocentes seruos tuos: afflige verò eius incredulum cor, & obduratum, & lapideum eius spiritum ad correctionem eorum, qui contemunt tuam magnitudinem. Nos enim etsi pauperes, & peccatores existimus, rogamus tamen apud sanctam tuam pietatem, & clementiam in conspectu tuo nos assistere mundos, quia agonizamus pro veritate tua, Domine Iesu Christe, cui est honor, & gloria, & potestas, & imperium cum Deo Patre, & Spiritu sancto & nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen: Et hæc orantes, dixerunt carnificibus, Pro quibus directi estis, complete iussa vobis. Et vitam finierunt per gladium. Passi sunt autem sancti Martyres Abundius presbyter, Abundantius Diaconus, Marcianus, & filius eius, XVI. Kal. Octob.

Eadem verò nocte venit Theodora matrona cum pueris suis, & posuit eos in vehiculo suo, & deportauit eos in prædium suum, milliario ab vrbe
Roma

Z Roma * vigesimo octavo, & ibi eos aromatibus, & lintheaminibus honoravit, & sepeliuit in pace, et gratia Domini, cui est honor, & gloria in secula seculorum. Amen.

PRIMA INVENTIO

ATQUE TRANSLATIO

SS. Abundij, & Abundantij
ex codice Arinianensi
descripta.

Post multos autem annos pace Ecclesie reddita, Imperante Domino nostro * piissimo, & aeterno Augusto, Othone Magno III. Imperatore, anno primo sanctissimi ac beatissimi Apostolici summi Pontificis * Sylvestri Papae Urbis Romae, exstitit * quidam Episcopus, Adelbertus nomine, omnium artium peritia, & litterarum imbutus, & Deo amabilis, & populo praedestinato, Christi vestigia imitatus, & dominicum praecipuum, qui dixit, Qui reliquerit domum, aut agros, aut uxorem, aut filios propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam aeternam possidebit. * Hic dum in Sclauonia esset Episcopus, & eos ire per abrupta vitiorum cerneret, * Episcopatum deseruit, & monasticum habitum concupiuit.

6 * Mansit autem in Ecclesia B. Bonifacii in vrbe
7 Roma * dies plurimos, * & ibi regulariter vitam duxit.
8 * Denique cum Dominus Otho Romam venisset.
9

set, quid illic vir tantus faceret, inquisiuit, & eum ad se venire fecit, * & ei Episcopatum restituere curauit, dicens, non esse bonum suam sponsam relinquere, & filios, quos Christus adoptauerat, orphanos deserere; qui cum inuitus esset ad suum Episcopatum adductus, * & a suis non esset receptus, ipse quoque, quis esset, apparuit: quia lumen in tenebris latere non potuit. Antiquorum praecedentium Patrum exemplum imitatus, desiderauit ad palmam venire martyrii. Abiit autem * in aliam Sclauoniam, in qua erant Gentiles, vt eos ad Christi fidem reuocaret, & relicto eorum errore, Deum viuum, qui in caelis est, adorarent, & colerent. Qui cum illum audire nolissent, * interfecerunt eum: & ita bonus pastor per palmam martyrii migravit ad Dominum.

Quo audito Rex, ardorem tanti Martyris non ferens, cum senatu Romano, & Episcopis, & clericis extra montes in Sclauoniam pergit ad educendas Romam reliquias B. Martyris Adelberti: Qui manus eius auferens, auro, & gemmis mirè exornauit, * & Ecclesiam nomini eius * inter duos pontes fabricauit, * & magnae dignitati tradidit; nec non ortum eius, actus, & passionem mira arte composuit, & in libello scribi fecit.

Tunc incoepit inquirere corpora Sanctorum Martyrum, & praecipit, vt ubicunque inuenta fuissent, ad Ecclesiam beati Adelberti deportarentur: Et nunciatum est illi, quod * in Ecclesia beati

Abun-

19 *Abundij, & Abundantij Martyrum, quæ* est iuxta montem Soractis, erant plura Sanctorum Martyrum corpora, qui misit suos nuncios, Episcopos, & clericos, & monachos, ut cum omni honore, & diligentia, & hymnis Dei ad Ecclesiam B. Adelberti ea deferrent. Qui protinus abierunt, & cœperunt inquirere, ubi essent tumuli eorum.*

Et inuenerunt in vno tumulo corpora Beatorum Abundij, & Abundantij posita, & in alio corpus B. Theodoræ, quæ in prædio suo eos sepelierat. Inuenerunt etiam inter eos sanctos Martyres, qui habebant inauratas vestes, & mire exornatas, & super altare eorum, mensam sculptam, & nimis decoratam. Et deportata sunt omnia secundum iussum Imperatoris ad Ecclesiam beati Adelberti Martyris.

Tunc Episcopus, qui præerat sanctæ Castellane ecclesiæ, Crescentianus nomine, post Sanctorum prædictorum Martyrum corpora deportata, cœpit tristis esse, etiam & plorare; & accedens ad locum eundem, cœpit quærere diligenter, & amplius inferius fodi fecit, si ibidem remansissent aliqua corpora Sanctorum, quæ sibi consolationem præbuissent: quod Dei nutu factum est; & inuenit ibi corpora beatorum Martyrum Marciani, & Ioannis filij eius, quos B. Abundius presbyter & martyr baptizauerat; & cum magno honore & reuerentia, collectis clericis, ad Ciuitatem Castellanam ipsa corpora cum lætitia deportauit.*

Et

Et dum iuxta Ecclesiam B. Eutichij Martyris transirent, ij, qui ea deferebant, viderunt ex imagine B. Theodoræ, quæ ibi erat depicta, aquam incipientem defluere, ita, ut etiam sacerdotes, qui ibidem vigilias celebrabant, ex ea faciem sibi lauare potuissent. Quod omnipotens Deus ad hoc demonstrasse putandus est, quod sanctorum Martyrum absentia, locus, in quo sepulii fuerant, in prædio B. Theodoræ, captiuus remansit. Quæ quidem aquæ emanatio nec antea visa fuerat, nec postea visa fuit; Et deportata sunt in Ecclesiam B. Hippolyti Martyris, quæ est in crypta supra portam ciuitatis eiusdem edificata.*

*Et dum in ipsam Ecclesiam delata fuissent, noui ibi miraculum est exortum. Lilia namque, quæ in præfata Ecclesia ex multo tempore iam aruerant, licet tunc frigida hiems esset; mox in ipsorum introitu emiserunt florem, & odorem, sicut & ver-
no tempore, cum Dei omnipotentis nutu & lilia florent, & omnis herba virescit, & pollet. Quod Episcopus, & Comes, & omnes ciues testati sunt se vidisse. Qui quidem Episcopus Crescentianus statim misit suos nuncios ad Lambertum Episcopum
* sanctæ Polismartis Ecclesiæ, & Episcopum* S. Ecclesiæ Gallestanæ, ut cum honore, hymnis, & Dei
laudibus ad Ecclesiam gloriosæ Dei genitricis & semper Virg. Mariæ deferrentur. Et conuenientes Episcopi, & Clerici, tota nocte in vigilijs, orationibus, & hymnis Deo vacarunt: quæ insurgente Au-
stro*

Martius anno salutis MCXXX. Imp. Lothario iuniore, illegitimis suffragijs renunciatus est Pont. max. & Anacletus ij. appellatus; qui (cum Innocentius tempore cedens, ambitiosi hominis potentiam, seditionemq. declinans, in Etruriam primo, deinde in vltiorem Galliam cum suis legitimis suffragatoribus secessisset) Romæ Apostolicam cathedram astu occupatam, vi, atq. opibus tenuit, quoad vixit, hoc est, annis septem, mensibus nouem, diebus decem. Huic præter alia, hoc quoque tribuendum videtur, quod altare in templo Beatæ Mariæ Aræcæli, situm ante sacrarium, & marmoreo ciborio, quod columnis quatuor viridibus maculosis sustentatur, cõtectum, dedicauerit. Huic enim id adscribendum est, nõ autem S. Anacleto, quo Põnifice sub Domitiano Imperatore, vt Onufrio; vt pleriq. placet, Traiano Cæsare, in eo loco adhuc Iouis Ferretrij sanum erat (quod Romulus fecit, Ancus Marcius auxit, C. Cæsar instaurauit: in cuius postea ruinis B. Gregorius Magnus Ecclesiã Christiano ritu, & Monachorum cœnobium dicitur exstruxisse) & in altari ligneo propter persecutiones sacrificasse legimus Christianos sacerdotes ante tempora B. Syluestri, qui, reddita Ecclesiæ pace, primus altare lapideũ cõsecrauit. Itaq. si Anacletus hoc altare, de quo agimus, vt dicitur, dedicauit, hunc Petrum Leonis, qui Anacleti secundi nomẽ adsumpsit, fuisse necesse est. In quo quidem altari, cum aliorum sanctorum ossa,

ossa, tum non nihil etiam ex Abundij, & Abundantij martyrum reliquijs conditum existimatur. In eadem certe Basilica caput S. Abundij presb. & martyris argento tectum religiose asseruatur, & visitur: quod vnum ceteris aborum martyrum ossibus deest, atq. huius Abundij esse, qui cum Abundantio passus est, post docuimus. Fieri ergo potuit, vt hic pseudopapa, cum vellet simul SS. Cosmæ, & Damiani, quam ipse obtinuerat, Diaconiam insigni aliquo munere cohonestare, simul aram illam, quam sollemni ritu sacrare constituisset, horum etiam martyrum reliquijs, & præcipue S. Abundij capite, quod postea in medium prolatum est, exornare: fieri, inquam, potuit, vt sacra corpora

ex Insula Tiberina in templum SS.

Cosmæ, & Damiani ad forum

Romanum per id tempus

deportauerit.

*Sacra ignota diu, tumulto meliore locamus,
Corpora, consendant dum rediuvua posum.*

37

TERTIA TRANSLATIO

SS. A B V N D I I, E T Abundantij.

EO in tēplo p̄ annos cōplures ignota iacuerūt vsq. ad Gregorij XIII. Pōt. max. annum XI. quo anno cum arā peruetustā, quæ posteriorē templi partem quadratam ingredientibus sinistra conspicitur, vt Pōtificis iussu sacellū illud instaurarent, fabri demolirētur: subter basim, quæ aram sustinebat, effossi sunt vi. kal. Augusti. duo loculi cū hisce inscriptionibus: Hic requiescit S. Felix Papa, & martyr, qui damnauit Constantium hæreticum. &, Hic requiescūt corpora SS. Martyrum, Marci, & Marcelliani, & Tranquillini Presb. Paucis post diebus, hoc est, xv. kal. Sept. in ipso altari lateritio, & concauo, quum tabula marmorea, quæ planam superficiem aræ constitueret, remota fuisset, reperti sunt duo alteri loculi, sacrorum ossium pleni: atq. in vno quidem sub cornu Euangelij erat tabella marmorea signo crucis, & hoc epitaphio notata † HIC REQUIESCIT SANCTVS HABVNDIVS PBR. ET MONACHVS, ET MART. In altero autem sub cornu Epistolæ, altera item tabella eodem signo, atque hoc titulo inscripta. † HIC REQUIESCIT SANCTVS HABVNDANTIVS DIAC. ET MART. quæ ossa inde extracta x. kal. Nouemb. atque in

arculas ligneas transposita, & in sacraſium eiuſdem Eccleſiæ pie, ac reuerenter delata ſunt. Ex ijs rursus capſulis per Illuſtriſ. ac Reuerendiſ. D. Alexandrum Medicem, Archiepiſc. Florentinum, nunc S. R. E. in titulo S. Quirici Preſbyterum Cardinalē, in loculos plumbeos tranſmiſſa VI. kal. Aug. in ſequētis anni MDLXXXIII. vna cum ijsdē illis marmoreis tabellis, quibus ipſorum martyrū inſcriptiones diximus contineri; in vtroq. autē operculo plūbeo inſcriptum eſt ſanctorū martyrū nomen: ipſiq. loculi ſigillo Illuſtriſ. ac Reuerēdiſ. D. Iacobi Card. Sabelli, Pont. max. in vrbe Vicarij per ipſius Notarium ſunt obſignati. Eodem die reliquiæ ſuperiorum Martt. Felicis Papæ, Marci, Marcelliani, & Tranquillini Preſb. vertente anno ab inuentione, in priſtino, ſed à fundamētis reſtituto, ſacello, araq. è pario marmore pariter inſtaurata, reconditæ ſunt decenti religione, populiq. frequētia. SS. vero Abundij, & Abundantij oſſa, vt in nouā Baſilicā Farnēſianam Societatis Ieſu iam abſolutam transferrētur, optimus Pōtifex Gregorius XIII. per litteras apoſtolicas in hunc modum edixit; Gregorius Papa XIII. Vniuerſis Chriſti fidelibus præſentes litteras inſpecturis, ſalutē, & apoſtolicā benediſtionē. Eccleſiā Domus profeſſorū ſocietatis Ieſu de vrbe ſtructura inſigni, & ſūptuoſa nuper abſolutā, corporibus SS. Abundij præſbyteri, & Abūdantij Diaconi, ſanguinis pro nomine Chriſti effuſione inſigniū Martyrum, quæ
in

in Eccleſia SS. Coſmæ, & Damiani requieſcunt, ornare decreuimus, vt ibi collocata, maiori deuotione, & populi frequētia venerentur. Idcirco per præſentes mādamus, vt prædicta corpora ex ipſa Eccleſia SS. Coſmæ, & Damiani, vbi aliæ Sanctorum reliquiæ, & etiam corpora viſitanda remanent, cum plumbeis thecis, in quibus eorū nomina ſunt inſcripta, educantur, & ad nouam Profeſſorum prædictorū Eccleſiam ſanctiſſimo nomini Ieſu dicatam, maiore qua poterit pompa, à Vicario noſtro in ſpiritualibus de vrbe, die Dominico, vel etiam non feſto, pro libito ſuo præſcribenda, & ordinanda, deuote transferantur, & recondantur honorifice apud illam; præcipimusque, ac interdiciamus ſuperioribus, fratribus, miniſtris, & perſonis domus prædictæ Eccleſiæ SS. Coſmæ, & Damiani, ac quibuſcunq. aliis, ne educationem, & tranſlationē prædictas per ſe, vel per aliū, ſeu alios, impedire audeāt quoquo modo. Qui ſecus fecerint, excommunicationis ſententiam incurrant eo ipſo. Et, vt Chriſti fideles ad eorundem corporum ſanctorum tranſlationem frequentiores, maioreq. deuotionis ſtudio conueniant, omnibus Chriſti fidelibus ipſis vtriuſq. ſexus vere pœnitentibus, & confeſſis, ac ſacra Euchariftia reſectis, qui tranſlationi prædictæ interfuerint, plenariam omnium peccatorum ſuorum indulgentiam ac remiſſionem miſericorditer in domino elargimur. Datum Romæ apud ſanctum Marcum ſub

Annulo piscatoris die decima Septembris, MDLXXXIII. Pontificatus nostri anno duodecimo. Cæ. Glorierius.

Harum litterarum summa postea de more publicè proposita est, ac promulgata, cum Italice descripta esset, ut verbis breuior, sic temporis spatio plenior, in hanc fere sententiam: Indulgentia à sanctis. D.N. Greg. XIII. Pont. max. ijs omnibus amplissima conceditur, qui sacra confessione expiati, & suauissimo Christi corpore pasti, pijs à Deo precibus, fidei catholicæ felicitatem, Hæreticorum conuersionem, Principum Christianorum concordiam efflagitauerint, & aut SS. Martyrum Abundij Presb. & Abundantij Diac. corporum translationi, quæ à templo SS. Cosmæ, & Damiani ad Basilicam nominis IESV die Iouis xvii. kal. Octob. hora xix. fiet, religiose interfuerint, aut reliquo eius diei, vel insequenti luce, quæ ipsorum martyrum crueto natali sacra est, alterutrâ adierint ædem, aut sabbato, siue Dominico die Ecclesiam Nominis IESV visiterint. Cui hæc facere non licebit, ei confessarius, quod multæ visum fuerit, commutandi potestatem habeto. ceteri vero, qui decrerint statò tempore piacularem confessionem, atque communionem obire, septem annorum indulgentiam consequuntor. Ad hæc Idibus septembris, resignatis, apertisq. oculis, extracta est, concessu Põtificis, exigua quædam sanctorum ossium pars, quæ in eo ipso templo

San-

Sanctorum Cosmæ, & Damiani, quasi diuturnæ mansionis, & hospitij testis, ac monumentū retineretur. Ea fuerunt sancti Abundij quidem integra tibia, & quatuor ossicula, sancti vero Abundantij totum brachium. Clausi rursus, & obli-gnati loculi, reconditiq. in arcam ligneam purpurea bombyce intus, extraq. contectam, & binis clauibus obseratam, atque munitam: quæ die Iouis, xvij. kal. Octob. è sacrario elata est, feretroq. imposita, & super aram maximam collocata, textili stragulo ex auro, sericoq. cocineo superiniecto, lacinijs intersectis, & fimbriatis, circumcirca dependentibus: atque in utroq. latere, & in fronte, & à tergo affixis amborum martyrum imaginibus, quæ in Tirio bõbycino expressæ coloribus erant: altera cum sacerdotali chlamyde cærulea, altera cū dalmatica ostrina, utraq. codicem Euangelij dextra manu, palma sinistra tenebat. Interea translationis causa sedulo põpa, & apparatus instruitur: & clerus, ac sacra collegia, familiarq. coguntur; Templum aulæis vndique stratum magna virorum, mulierumq. frequentia, ob sanctarum reliquiarum cultum, & expiationis studium celebratur. Cum omnes iam ordines in Forum Romanum, Foroq. proxima templa, & loca, uti præceptum fuerat, conuenissent, Reuerendis. Vicentio Portico, Archiepisc. Ragusino, qui Illustris. Card. Sabelli Vicarij in vrbe vices gerit, aduente, agmen, pompaq. cæpit à summo foro ad carceres

Tul-

Tullianū procedere: inde ad Macellum coruorum, areamq. S. Marci, tum ad B. Mariæ in Via lata: inde paruo ad læuam flexu, ad nouum Gregoriani Gymnafij ædificiū, atq; ad Arcū Camilli vêtum est: hinc ad Prædicatorum plateam, ex qua ad Mafæios, Capifucchioſq. proceſſum; inde demum ad nouam Baſilicā Societatis I E S V peruentum. Antecedebāt primo loco pueri Catechumeni, deinde Orphani, tum ſacrorum hominū familiæ, ordineſq. xxij. ſinguli prætentis crucibus, eccleſiaſticos hymnos, pſalmosq. cantantes. ſubſequebantur cum albis funalibus Romani Seminarij C. conuictores cum totidem ferme Academicis Parthenianis; quorum vtrique Societatis IESV ſcholas frequentant: illi domeſtica etiam inſtitutione ad virtutem erudiuntur. His iuncti erant collegiorum, quæ eiufdem Societatis fidei, ac diſciplinæ commiſſa ſunt, alumni, Anglicani primo lxxx. deinde Germanici ad centum, vtrique in linteis tunicis, cum funalibus, & choro Muſicorum, qui nunc communes martyrum hymnos, nunc proprias in ſanctos Abundium, & Abundantium odas ſuauiſſe cōcinebant. Hos proximi ſequebantur Romani ſeminarij alumni, ſeu clerici L. cum funalibus, linteis ſuper ianthinis togis induti, cum ſuo itidem choro. Poſt incedebāt Parochi, tum minorum XI. Eccleſiarum cuſtodes, atque Canonici. Succedebant ſodalicia ſacerdotum, & clericorum ſanctæ Mariæ Tranſiberinæ, ſanctiq. Lauren-

rentij in Damaſo cum ſua cruce, vexillo, tintinnabulo, & ſymphonia. Hos triūm Patriarchaliū Baſilicarum, Liberianæ, Vaticanæ, Lateranenſis, collegia, & quidem linteata, vt cetera, & cum albis funalibus, ſequebantur: Quorum ſingula ſui vexilliferi, codonophori, cruciferi, ſymphoniaci præcedebant. poſt aderat Vincentius Porticus Vices gerens cum aliquot inſignibus viris, Antitiſtibus, & Illuſtriſ. Card. Vicarij adminiſtris: reliqui præterea Germanici collegij (quod Hungariçū etiam complectitur) clerici eodem habitu, quo ſuperiores, cum frequenti choro cantorum: deinde tubicines Capitolini, certis paſſuum interuallis ad lætitiā, & religionem excitandā canebant. Secūdum hos proximus feretro locus fuit xl. ſacerdotibus Societatis IESV, qui aureis, ſericisq. caſulis amicti purpureis, per vices certis locis pro oneri humeros ſupponerent. Hi enim ſacras reliquias deni ſub aurea vmbella deferebant: ad quam geſtandā Maſtratus Populi Romani, & primariæ nobilitatis homines honori ſimul, & labori identidem ſuccedebant. Argentea thuribula bina cū aceris ante feretrum, totidem poſt accenſo thure, circum vero centena funalia à ſacerdotibus, & clericis collegij ſocietatis I E S V, linteatis ferebantur. Hos item quinquageni Heluetij ex Pontificis prætorianis cingebant: qui non modo tantæ pompæ præſidio ad ſubmouendam turbam, ſed ornamento etiā ad ſacrorum corporum digni-

dignitatem esse videretur. Nouissimum agmen claufere RR. Archiepisc. & episc. in ijsq. Episc. Assaphen. Anglus, Illustris. Card. Vicarij suffraganeus, mitratus in pluuiali pallio auro, argento, purpureoq. serico intertexto: similique dalmatica induti eius Diaconus, & Hypodiconus basilicæ Liberianæ ministri: postremo Illustris. almæ vrbis Senator, Confs. ac ceteri Magistratus, nobilesq. Romani. Sublato igitur ex ara maxima à x. Presbb. feretro, inchoante R. Episc. suffraganeo ex lib. Rituali Antiphonam, Surgite sancti Dei, & choro symphonico prosequente; vbi ad templi gradus, & umbellâ, quæ pro foribus parata erat, ventum est: bombardæ xx. venerationis simul, & lætitiæ causa displodi, forumq. clangore tubarû personare: quod quidem factum est etiam cum sacre reliquiæ Basilicam nominis IESV attigerunt. Porro vt Sacerdotes deni iidem primi, & postremi portitores feretri, sic iidem Capitolini Magistratus, regionumque Præfecti, primo, & postremo loco, umbellæ gestatores fuerunt. Et quemadmodum Forum Romanum, ita viam omnem, qua sancti martyres præferebantur, ingês multitudo complerat; domorum parietes hinc inde aulaeis erant conuestiti: fenestræ spectantium feminarum refertæ. Equidem ad vitandum tumultum, qui ferè in populi, & infimæ plebis cõkursu accidere solet, præsertim cum minus longo tractu pompa ducitur, & breuitas viæ non omnes ad

spe-

spectandum admittit, de industria factum est, vt neque opificum collegia, neque sodalicia nationum, neque honestorum hominum societates, quæ sunt in vrbe complures, conuocarêtur, & dies profestus celebritati diceretur. Nihilominus tamen siue rei insolentia, siue spectaculi fama, siue pietatis, ac piacularis indulgentiæ studium magnam partem ciuitatis exciuit. Ipse certè sacri feretri primus aspectus mirifica quadam religione homines, lacrymisq. perfudit. Id vero intra limina Basilicæ Farnesianæ illatum, suauissima cornicinum, tubicinumque è superiori loco canentium harmonia exceptum est, statimq. aræ lignæ, quæ medio in templo sub hemisphærio excitata, aureoq. pallio circumtectæ erat, impositum: circum in quatuor angulis aurata candelabra ingentia quatuor, in singulis lateribus minora tena, partim argentea, partim ex inferiori materia, faces ardentes illo quatriduo sustinebant. Templum quoque magna ex parte bombycinis erat, & sericis damascenis, heteromallisq. siue holosericis ac villosis peristromatis adornatum. Iam diei hora circiter xxij. omnia disposita cû essent, & inter altare maximû, aramq. sanctarum reliquiarum alternâtes chori, quos tria simul collegia, Anglicanû, Germanicum, Seminariumque Romanum efficiabant, certo ordine cõsediissent, præeunte Episc. suffraganeo vespere inchoantur, quæ iucunda cantorum symphonia, consueto ritu carimoniarum,

de-

decenti ministrorum grauitate, egregia omniū religione in serum protractæ sunt. Postero die ipsorum martyrum natali, eodem concentu, eodem operante Antistite, iisdemq; sacerdotibus, & clericis ministrantibus, sacrum sollemne factū, & vespere celebratæ. Idē Sabbato, Dominicoq; die seruatum: templumq; per totū triduū frequentē habuit turbā, frequentiorem tamen Dominico die, circumforaneis videlicet opificibus feriatīs, & ad Iubileū promerendū, sacrasq; reliquias venerandas confluētibus. Quapropter per occasionē tā amplæ indulgentiæ adipiscendæ, horū quoque beatissimorum martyrum suffragatione adiuuāte, permulti peccata rite confessi, ad salutarē Eucharistiæ mensam accedere, suam insuper erga illos religionē ac pietatē modo Rosariorū, seu coronarū ad sacrum feretrū admotione, modo, quod rarius est, lacrymarum profusione testati. Neque postea defuerunt, qui, eorundem ope implorata Sanctorum, se morbo leuatos profiterentur. Atque hic omnis generis hominū concursus diutius sine dubio tenuisset, nisi iam elapso quatriduo, sanctæ reliquiæ post primam noctis horam è templo sublatae, superque altare sacrarij fuissent depositæ, ibi tantisper mansuræ, dum & ipsa Basilica, & ara maxima, quæ magnificis operibus exstructa, & iam absoluta est, cōsecratur ac dedicatur, vbi demū, quo docet, honore ac dignitate, parato sarcophago è punico rubenti marmore inclusæ, condantur.

tur. Eam verò dedicationem breui futuram cōfidimus, exacto iam sextodecimo anno ab ipsius templi primordio. Die siquidem beatissimi Martyribus Ioanni, & Paulo sacro, M. D. LXVIII. iacta sunt fundamenta, præsentē Card. Farnesio, per Othonem Truchsem, Card. Augustanum, episc. Albanensem demisso primo lapide, in quo nomen I E S V incisum erat cum hoc titulo, Alexander Farnesius Card. Vicecancell. Aedis huius, quam nomini Iesu uouit, primum hunc lapidem sollemni ritu consecratum in fundamenta coniecit vj. kal. Iul. M. D. LXVIII. Interea, dum in sacrario sacra ossa seruantur, ex ijs non nihil desumptum est, & in Iaponē, noui orbis regionē, ad neophytorum alendā confirmadamq; in christiana pietate constantiā transmissum: & postea Senensium sanctimonialium, quæ templum, cœnobiumq; horū SS. martyrum incolūt, rogatu ac precibus, summiq; Pont. concessu, ex iisdē loculis, reclusa arca, præsentē Notario, Nonis Maij an. Domini M. D. XXCIII. desumpta sunt alia officula duo, hoc est, particula brachij S. Abūdi, & fragmentum maxillæ S. Abundantij, traditaque ibi Reuerendis. D. Francisco Band. Piccolomineo Archiepisc. Senensi, qui ea Senas simul ad ipsorum SS. martt. ecclesiæ ornamentum, simul ad earum Monialium, aliorumq; Fidelium augendā erga Sanctos pietatē ac religionem, transportanda curaret: id quod sūma fide ac studio curatū accepimus, exceptaq; à Senēsis ossa ingenti re-

ri religione, ac pompa. Hæc de tertia sanctorum martyrum translatione, quam plenius, & vberius Iacobus Butius, Lateranensis basilicæ presb. & Card. Vicarij notari^o, qui rebus omnibus interfuit, minutissima quæq. persequendo, cōscripsit, ad Domini nostri gloriã, Martyrumq. eius memoriã sempiternã. Nos breuitatē secuti sumus, quo lector minus curiosus ad hæc cognoscenda facilius duceretur. In trãferendis autē Sancto- rum reliquijs, qui ritus olim in ecclesia catholica seruatus sit, S. Hieronymus lib. aduersus Vigilantiũ, & S. Chrysostomus lib. de S. Babyla cōtra Gentes, ostēdūt. Ex quibus, & Martyrologiis cognosci licet, vt Inuentiones, sic & Translationes Sãctorũ pio cultu, & anniuersaria sollempnitate celebrari cōsueuisse. De ijs Alanus Copus, & Panuinius. Nunc quæ in martyrij, primæque Inuentionis, & Trãslationis SS. Abũdij, & Abũdãtij superius exscriptã narrationē notauimus, breuiter adscribem^o: quæ, si cui nimis multa videbũtur, is q̄ volet, perlegat, reliqua impune libebit omittere. Nos certe neque doctissimis, qui docere nos possunt, neq. plane rudibus, qui nihil intelligũt, ea edimus: sed illis dumtaxat studemus cōsulere, qui, cum in alijs præclaris artibus feliciter elaborarint, hanc tamen eruditionis, atq. humanitatis partem, quæ in sacræ antiquitatis memoria, rerumq. Ecclesiasticarũ monumentis versatur, nihil admodum attigerunt. His potissimum hæc nostram operã, vt non inutilem, ita pergratam futuram speramus.

NOTAE

*Ad Martyrij, primæque In-
uentionis, ac Translationis
historiam.*

TEMPORIBVS Diocletiani, & Maximiani Imperatorum.] Diocletianus Anulini Senatoris libertinus, siue, vt alij volunt, patre libertino, vel scriba, oppido Dalmatiæ Dioclea prope Salonas, matre item Dioclea, obscurissimis parentibus natus, vnde ante imperium Diocles appellatus est, postea Imperator electus, græco nomine in Romanum morem inflexo, se C. Aurelium Valerium Diocletianum voluit nuncupari, Numeriano Imp. insidijs Arrij Apri loceri sui, Prætorioq; Præfecti in Persidis finibus occiso, in eius locum ab exercitu victore e Perside redeunte, xi. Kal. Maias in Syria ex Præposito Domesticorum, Augustus creatus Anno salutis humanæ CCLXXXIIII, siue CCXXCVII, imperauit ann. xx. Rusticorum in Gallijs coorto tumultu, M. Aurelium Valerium Maximianum, Syrmij in Pannonia agrestibus ortum parentibus, veterem in militia socium, Cæsarem creat, & insequenti anno, qui fuit à partu Virginis CCXXCVI, siue CCXXCVIII, vrgētib;

D vndiq;

Vndique bellis, xi. Kal. Maias Augustū appellat. Imperant ambo simul annis xviii. quo tempore adeo sæuitum est in Ecclesiā Dei, vt hæc Diocletiana persecutio priores omnes, quæ à cæde B. Stephani protomartyris, x. numeratur, & immanitate, & diuturnitate lōge superarit: quippe quæ eius Imperii anno siue xi. siue xvii. siue, vt aliis placuit, xix. excitata, & per consequētes Imperatores Maximinū, Maxētium, Liciniū continuata, vix tandem vii. Constantini Magni, Christi autē CCCXII. anno sedata sit, & extincta: cū Tiberinis gurgitibus submerso Maxentio, victoriā adeptus Imperator, & in rem Christianā optime animatus, fideles vexatione liberat, exules reuocat, Ecclesias euersas restituit, ceteraq; Christiani Principis præstat officia. Totam porro huius persecutionis historiam scripsit Eusebius Cæsariensis lib. viii. & viiii. hist. Eccl. Orsius lib. vii. cap. xxxv. Zonaras Tom. I. I. Annal. Simeo Metaphrastes, Nicephorus lib. vii. cap. iii. & sequentibus vsque ad xvii. Georgius Cedrenus, Paulus Diaconus, & alii. Meminit item B. Augustinus lib. de Ciuit. Dei xviii. cap. lii.

Hic Tyrannus quamuis iā inde ab initio Imperii sui statuisset Christianū nomen delere: bellicis tamē occupationibus implicatus, intestinū, & vehemēs in homines Christianos odiū multis annis dissimulauit, ac textit. Illis deinde curis expeditus, & liber, in eam vnam cogitationem incubuit rei Christianæ, quæ tum longe lateque

teque propagata erat, euertendæ, funditusque tollendæ. Ad quam quidem rem conficiendam idoneos suæ impietatis, & crudelitatis cōparat ministros; in primisq; Maximianum, vt diximus, Imperii consortem adsciscit. Primo igitur sensim, & clandestinis consiliis, & quasi secretis cuniculis Ecclesiā Christi adortus est, eosq; dumtaxat fideles, qui in exercitiis erant, perterritat, vt vel honoris spe, vel ignominia metu permotos à Christi cultu abalienet: vbi id parū processit, alterā viam ingressus, palam, & aperto Marte rem Christianā vniuersam oppugnat. Itaque scelere, & furore inflammatus, vt iram, quam diu cōtinuerat, in Christi fideles euomet, atrocissimum promulgauit edictum, quo Christiani homines nō solum metu, ac terrore, sed vi etiam ad impia Idolorū sacrificia adigi iubebantur. Decimo nono autem Imperii anno, mense Martio, circa Paschales ferias illud vbiq; terrarū edixit, vt Christianorum Ecclesiæ solo æquarentur, Magistratus in ordinem per contumeliam redigerentur; seruis ad libertatē aditus intercluderetur, & quod est omnium acerbissimū, Christianæ fidei libri, atq; Ecclesiastici codices inflammaretur: quod facere cū recusarent, dici nō potest, quam multi cum alibi, tū Romæ præcipue, & in Græcia, atque Africa sint interfecti. Nec multo post, alia non minus nefaria exstiterunt edicta, vt omnes, vbiuis gentium, Episcopi, & sacerdotes vinciretur, & Dijs sacrificare recu-

santes trucidarentur. Harū legum impietatē nō ferens quidam Christianus, nomine Ioannes, in ipsius Imperatoris familia princeps, edictū Nicomediæ aduersus Ecclesias propositum, inspectatibus omnibus, abstulit, & conscidit: paratus videlicet forti, & libenti animo ob Christi causā eas perpeti pœnas, quas se subiturū intelligebat. Noua, & inusitata suppliciorū genera excogitabantur ab infensissimis fidei aduersariis, qui cōtenti non erant innocentium cæde: sed, uti cum quāmaximo doloris sensu morerentur, studebant. Cædis causæ præter religionem cum aliæ quærerentur, neque tamen honestæ inuenirentur, fictæ, & commentitiæ per summam calumniam & criminationem proferebantur. Etenim accidit nescio quo modo Nicomediæ per eos dies, ut Imperatorii Palatii pars quædā incendio conflagraret: cuius incendii cum falsa suspitione Christiani auctores insimularentur, Imperatoris iussu quotquot in ea vrbe reperiuntur, omnes vna cum Anthimo Episcopo ferro, flammis, marinisq; vorticibus martyriū obiere. In Arabia, & Syria aduersus Romanum Imperium aliqui coniurarunt: statim velut eius coniurationis affines cuncti vbique Ecclesiarum Præsides Imperatoris edicto in vincula coniecti sunt. Cumq; innumeri, tanquam perduellionis rei, in carcerem truderentur, factum est, ut maleficis, facinorosis, & sceleratis hominibus comparatæ custodiæ, Episcopis, Presbyteris, ceterisque

risque viris Ecclesiasticis complerentur. Ad hæc, quoniam carceres, & ergastula Christianorum numerum capere non poterant: ut genus vniuersum deleretur, legem tulit, ut omnes cuiusuis ordinis, condicionis, ætatis, qui ab Idolorum cultu abhorrent, variis excruciatu suppliciiis necarentur. Hac lege promulgata, difficile dictu est, quantam fidelium multitudinem absumpserit efferata crudelitas: cum præter eos, qui vel in insulas deportati, vel ad metalla damnati sunt, decem & septem millia Christianorum diuersis in Prouinciis vno mense pro Christo variis cruciatibus interierint. Præterea Maximianus, cum re bene gesta ex bello Aethiopico Nicomediā reuertisset, victoriæ celebritatem indixit. Quapropter cum passim Diis sacrificaretur, & solos Christianos Natalicia Christi cum summa lætitia celebrare cognouisset, mandauit, ut Ecclesia illa, quo Christianorum coetus conuenerat, sarmentis circumdata inflammaretur. Commodum Episcopus mysteria sacra confecerat, cum subiecto igni viginti millia hominum concremata, martyrii palmam tulerunt, ut ex Græcis monumentis Galefinius refert. Neque id immanissimo Tyranno satis fuit: alios etiam Christianos omnes, qui ea in vrbe versabantur, iussit occidi. In iis Gorgonius, Petrus, Xenon, Dorotheus, Mygdonius, Glycerius presbyteri, & Theophilus nominantur. Ibidem aliis cum Aprili, Ceruolo, Tro-

phimo, Eucarpione decem millia Christianorū acriter pro fide certantium ceciderunt. Eodem nomine, ac prætextu in Phrygia Vrbs quædam Christianorum obsessa, tandem hostili tota conflagrauit incendio: cum sancti Aduaci, hominis Itali, tum Quæsturam gerentis, egregiam in Christi confessione constantiam omnis populus, volens ac libens secutus, cum mulieribus viri, cum pueris senes, cum ciuibus ciues iniecto igne comburuntur. Sed quæ toto terrarum orbe Prouincia, aut etiam Vrbs paulo celebrior tunc fuit, quam non huius persecutionis tempestas afflixerit? in qua non existent Diocletianæ crudelitatis impressa vestigia? quæ denique fortissimorum Martyrum profusus tunc pro Christiana religione sanguis nõ cruentarit, & illustrarit? Etenim Nicomedie præter illam multitudinem, quam modo memorauimus, ad tria millia seruorum suos dominos imitati, & cum liberis, & vxoribus, propinquisque in ipsius Diocletiani conspectu libera voce, vnoque ore se Christianos esse professi, à militibus fuerunt omnes occisione occisi. Per eadem tempora in eadem Vrbe innumeri Christiani partim incendio, partim securi tolluntur, quorum princeps Eleutherius vi tormentorum robustior, & alacrior ad tolerantiam factus, martyrii cursum igne confecit. Tyri in Phœnicia milites innumerabiles iussu Imperatoris à Veturio militiae Magistro variis, exquisitisque crucia-

cruciatibus torti, cum feris obiecti, nihil ab iis læderentur, ferro, flammis, inedia confecti, pro Christo constanter occumbunt: eorum duces Dorotheus, Tyrannio, Syluanus, Peleus, Nilus, Episcopi, & Zenobius presbyter exstiterunt. In Aegypto vna cum Iuliano Episcopo, & Ioanne Diacono quinque millia Christianorum pro fide mactantur. In eiusdem Prouincie vrbe, quæ Thmuis vocatur, cum Philea Episcopo, & Philoromo Tribuno, infinita multitudo fidelium interficitur. In eadem rursus Prouincia cum Marco, & Marciano innumerabiles item fideles pro Christiana confessione varie cruciati demum igni, cruce, gladio, marinisque gurgitibus obiere martyrium. Romæ vno die triginta millia martyrum (nisi forte, tria millia, legendum sit) perimuntur. Seduni in Gallia, Mauricius cū tota legione Thebaeorum, hoc est, cū sex millibus sexcentis sexaginta sex sociis contrucidatur, in quibus hi etiam nominantur, Cyrus, Ioannes, Chryfogonus, Cucufates, Cyriacus, Felix, Fortunatus, Achilleus, Antoninus, Exuperius, Candidus, Victor, Ursus, atque alii, qui suo loco commemorabuntur. Cæsaraugustæ in Hispania innumerabiles Christiani pro fidei causa pugnantes, confutata Daciani Præsidis potulantia, contrucidati, combustique sunt.

Videtur autem operæpretium ex infinito numero, paucos, qui nominatim in probatis Martyrum codicibus recitantur, breuiter recensere;

atque ab hac ipsa Vrbe incipere; quæ, vt Imperii sedes, sic etiam Christianæ fidei, ex quo eam suscepit, semper domicilium atque arx fuit; ob eamq; causam plures habuit diuinæ veritatis propugnatores, qui sanguine profuso præclarū religionis Christianæ testimonium in omnem æternitatem perhibuerunt. Hæc enim Urbis triumphatricis, ac terrarum reginæ laus omnium præstantissima est. Quanto autem beatissimorum martyrum numero nobilitata sit, cum veteres historiæ, cœmeteria, cryptæ, viq; ostendunt, quæ ex illorum cruore, ac tumulis longe maius, quàm ab auctorum nomine decus, & ornamentum sunt consecutæ; tum sanctus Leo sermone 1. de natali Apost. testatur his verbis: Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur; & semper dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. Vnde duo ista præclara germina seminis in quantam sobolem germinarint, beatorum millia Martyrum protestantur: qui apostolicorū æmuli triumphorum, urbem nostram purpuratis, & longe lateque rutilantibus populis ambierunt, & quasi ex multarum honore gemmarum conferto vno diademate coronarunt. Quare sacras reliquias hinc peti contuente B. Gregorius lib. iii. epist. xxx. docet. His igitur duobus acerrimis, & infestissimis Christiani nominis aduersariis Ecclesiam Dei, vt dictum est, oppugnantibus, pro constanti Christianæ

Christianæ fidei defensione, Romæ gloriosam pugnam ingressi, insignem martyrii palmam tulerunt Felix presb. Cyrus, & Ioannes; Tranquillinus presb. Gabinus presb. Alexander, Abundianus, Antigonus, & Fortunatus, Celerius, Pupilus, Claudianus, Iustus, Macharius, Nicephorus, Cyriacus, Largus, Sifinius, Smaragdus, & socii xxx. Agape, Chionia, & Irenia virgines: Caius, & Marcellinus Pont. cū Claudio, Cyrino, & Antonino: item Anolinus custodia Præfectus, Artemius cum Candida coniuge, & Paulina filia: Zoë, Tranquillinus, Nicotratrus, Claudius, Castorius, Victorinus, Symphorianus, Susanna Gabini filia, Serena Augusta, Diocletiani vxor, à S. Cyriaco mart. conuersa, Ioannes, & Crispus presbb. Genesius, Lucia vidua Romana, Geminianus, Sergius & Bacchus, Hedyfius, Euagrius, Priscianus: item Valentinus, Solutor, Victor, Rufus cum tota familia, Saturninus, & Sisinnius, Pontianus, Prætextatus, & Tarso: item Maxima virgo, & Ansanus, Epigmenius presb. Flavianus, Callistratus cum CXXCIV. militibus. Præterea

• Via Flaminia Abundius presb. Abundantius diac. & Marcianus cum Ioanne filio.

• Via Salaria Apronianus, martyres item CCLXII. ad clium Cucumeris sepulti: & ibidem martyres xxiii. vna cum sanctis Abundio & Abundantio comprehensi.

• Via Nomentana Hagne nobilissima virgo, Emerentiana

Emerentiana itidem virgo, Papias, & Maurus milites. item Primus, & Felicianus fratres quorum corpora postea in Montem Cæliū translata sunt.

Via Lauicana Tiburtius, Marcellinus presb. & Petrus exorcista. item Seuerus, Seuerianus, Carpophorus, Victorinus fratres: item martyres xxx. vno die inter duas lauros coronati.

Via Appia eodem die triginta milites, Sebastianus item miles.

Via Ardeatina Marcus, & Marcellianus fratres.

Via Ostiensi Felix, & Adauctus.

Via Aurelia Pancratius puer xiiii. annorum, item Basilides, Cyrinus, Nabor, & Nazarius Romani milites.

In Italia, apud Venafrum, Nicander, & Marcianus.

Puteolis Ianuarius Episcopus Beneuentanus, Sotius, & Festus Diaconi, Desiderius lector; Euryches, Acacius, Proculus, Stephanus.

Ferentini Ambrosius centurio.

Beneuenti xii. fratres martyres Donatus, Felix, Acontius, Honoratus, Fortunatus, Sautianus, Septimius, Ianuarius, alter Felix, Vitalis, Satyrus, & Repositus.

Venusiæ in Apulia duodecim etiam germani fratres.

In Campania Erasmus Episcopus, quem
CCCXXX.

CCCXXX. ab ipso ad Christum traducti fortiter postredie dimicantes sunt consecuti item Dominica virgo.

Ostie Maximus, Claudius, Primus, & Præpedigna cum binis liberis.

Ameriæ in Vmbria Firmina virgo.

In Etruria ad Vada Volaterrana Attinia, & Græciniana matronæ,

Senis Ansanus.

Viterbii Valentinus presb. & Hilarius Diaconus.

Bononiæ Vitalis, & Agricola, Hermes, Agæus, & Caius.

Spoleti Felix Episcopus, Carpophorus presb. & Abundius Diaconus, item Gregorius presb. Sabinus Episcopus, Exuperantius, & Marcellus Diaconi, Venustianus item cum vxore, ac liberis.

Rauennæ Hedytius: item Valentinus, Felicianus, Victorinus, Solutor, & Victor.

Arimini Innocentia virgo.

Laude Pompeia Nabor, & Felix.

Nouocomi Carpophorus, & Fidelis.

Bergomi Domnio, & Asteria virgo.

Veronæ Firmus, & Rusticus ciues Bergomenses, item Cassius, Florentius cum aliis septem.

Apud Parmam Dominus.

Tergesti Iustus.

Aquileiæ Cantius, Cantianus, & Cantianilla,
germani

germani fratres, in Anicia familia nati, vna cum Proto pædagogo, martyrium obeunt, item Fortunatus, & Felix, germani fratres; & Chryfognus.

In Sicilia martyres feptuagintanouem, præterea Vitus, Modestus, & Crescentia, Catanæ Euplus Diaconus, Syracusis Lucia virgo.

In Sardinia Luxorius, Cifellus, & Camerinus. Calari Saturninus, & Ephifius.

In Infula Palmaria Anastasia cum viris CC. & mulieribus D.

In Gallia ad flumen Rhodanum cum beato Defendente complures milites, Apud Suefiones Rufinus, Valerius, seu Valerianus, & socii, item Crispinus, & Crispinianus. In finibus Rhemorum Macra virgo. Carnuti Donatianus, & Rogatianus. Ebreduni Vincentius, Victor, & Horontius. Seduni Victor, Massiliæ Hermes Leo, Hadrianus, Victor cum Sociis Alexandro, Feliciano, Longino, Deuterio. Apud Bituriges Laurianus. Viennæ Ferreolus Tribunus. Arelate Genesius. Apud Veromanduos Quintinus. In Aruernis Iulianus. In Pago Tigurino Felix, & Regula sorores. Agenni in Aquitania Felix virgo, & Caprasius, item Vincentius Lenita. Apud Lugdunum Benedicta virgo: Ambiani Iustus puer, nouem annos natus, & Firminus Episcopus. In Agathensi Diœcesi Tiberius, Modestus, & Florentia. Pictaui Victorinus Episcopus.

Coloniæ,

Coloniæ Gereon, & alii CCCXIX. Item Victor, & alii CCCXXX.

Treueris, Agape virgo, ite Palmatus, & socii Maguntia Albanus.

In Legione Augusta Britannia vrbe Iulius, & Aaron.

In Hispania Iustus, & Rufinus, item Paula virgo.

Cordubæ Faustus, Ianuarius, & Martialis. Ascyclus, siue Acyclus, & Victoria.

Valentia Vincentius Diaconus.

Toleti Leocadia virgo.

Barcinone Eulalia Virgo Barcinonensis, & Cucufates.

Gerundæ Felix.

Hispani Iusta, & Rufina.

Compluti Iustus, & Pastor, germani fratres, Emerita Lucretia Virgo, Eulalia Emeritensis & Iulia item virgines.

Cæsarangustæ Optatus, Lupercus, Successus, Martialis, Urbanus, Iulius, Quintilianus, Publius, Fronto, Felix, Caecilianus, Euentius, Primitius, Apodomus, Ianuarius, Cassianus, Faustus, Maturinus.

In vrbe Astiagēsi Crispianus, siue Crispinus Episcopus.

In Lusitania Mancius ciuis Romanus. Vlixipone Verissimus cū Maxima, & Iulia sororibus.

In Mauritania Cæsariensi Timotheus, Pollius, Euty chius diaconus, Marciana virgo. item Gerion

Gerion, seu Geron, cum sociis CCCLX.

In Africa Crispina virgo, Ianuarius presb. Fortunatianus, & Septimius lectores.

Carthagine Candida virgo.

In Aegypto Dioscorus lector, Marcianus, Nicander, Apollonius.

Alexandriæ Cyrus, Ioannes, item alter Ioannes, Aspasia mater, & tres filia virgines: item Theodora virgo, Didymus, Apollonius cum sociis: item Nemesius, Euthymius Diaconus, Ioannes, Petrus Episcopus Alexandrinus vna cum Fausto presbytero Didio, & Ammonio, & aliis DCLX. item Apollonius, & Philemon, & socii quatuor. item Phileas, Hesy chius, Pacomius, Theodorus Episcopi, & cum ipsis alii innumera biles, item Anicetus, & Photinus fratres cum multis sociis, tam mulieribus, quam viris.

In Thebaide, quæ Aegypti regio est, in Aethiopiam vergens, Alexander & Constans,

In Vrbe Antinoo Hadrianus, Theotychus, & socii tres, Hermopoli Sabinus.

In Palæstina Aquilina virgo xv. annorum.

In Phenneso, siue, vt Euseb. lib. viii. cap. xiiii. & Vsuardus, & Beda scribunt, in Metallo Fanensi xl. simul martyres. item Nilus, & Peleus Episcopi, Elias, & Pamphilus cū clericis ac sociis centum; quorum L. Aegyptii, reliqui Palæstini erāt.

Gazæ Sylvanus Episcopus cū multis clericis.

Cæsareæ Amphianus, Pamphilus presb. Vajens, Paulus, Seleucus, Porphyrius, Theodulus, Iulianus

Iulianus cum sociis quinque: Procopius, Theodofia virgo, Agapius, itē Timolaus, Dionysius, Romulus hypodiaconus, Pausides, Alexander Aegyptius, Alexander Gazensis, & alter Dionysius.

Emisæ in Phœnicia Siluanus Episc.

In Syria, Antiochiæ Hadrianus, Theotychus cum tribus sociis; Margarita virgo, Lucianus presb. item Quiricus, & Iulita mater, & alii CCCCIII. Romanus, Iulianus Basilissæ virginis coniux cum Antonio presb. Anastasio, & Celso puero, eiusque matre Marcionilla, & septem fratribus, aliisque compluribus.

Edessæ Gurias, & Samonas.

Antiochiæ in Pisidia Marcus, & Stephanus, aliique permulti.

Apamiæ Mauritius, & lxx. milites.

In Cilicia Zosimus, Athanasius commentariensis, Theopemptus, & Theonas.

Tarsi, xx. martyres: item Pelagia virgo, Tharancus, Probus, & Andronicus: item Bonifacius ciuis Romanus, Cyriena, & Iuliana.

Aegeæ Cosmas, & Damianus cum fratribus Anthimo, Leontio, & Euprepio.

In Pamphylia nouem martyres simul, Leoninus, Attus, Alexander, Cindens, Mnesitheus, Cyriacus, Menæus, Catunus, & Eucleus.

In vrbe Amisso, siue Amiso, aliàs Amasia Paphlagoniæ, siue Ponti, septem sanctissimæ mulieres Alexandra, Claudia, Euphrasia, Matrona

na, Iuliana, Euphemia, & Theodosia; item Derphuta cum sorore.

In Mesopotamia Febronia virgo, Adauctus ciuis Ephesus, Athenodorus.

Apud Melitenen, seu Melitinam Armeniae, vel Cappadociae urbem, Eudoxius Tribunus militaris cum militibus socijs, item Irenes, Nicander cum alijs triginta.

Laodiceae in Asia Trophimus, & Thallus: ite ad Tauri motus angustias Andreas Magnus, dux militaris cum socijs, qui bis mille quingenti nonaginta septem fuere.

In Dorostoro vrbe, Dasius

Cotyae in Phrygia Mennas.

In Insula Tenedo Abudemius.

In Cappadocia Capetolena, & Eretoula, siue Eretoida, eius serua: Georgius, Orestes.

Sebastiae, Athenogenes Episc. Herenarchus, & Acacius Presb. Blasius Episcopus cum duobus pueris; mulieres praeterea septem, quae martyris eius cruorem collegerant.

Amaseae Theodorus

Caesareae Theodosia virgo, Theophilus Scholasticus, Anectus, Fabius, Gordius, Dorothea virgo.

Ancyrae in Galatia Clemens Episcopus, & Agathangelus.

In Bithynia Nicomediae Lucianus presb. Iuliana Virgo, Petrus Imperatoris cubicularius, Egdunus presb. cum alijs septem, Pancratius, Pantaleo

Pantaleo cum Hermolao, & Hermippo, Hermocrateq; fratribus: Basilissa virgo nouem annos nata, Ioannes, Hadrianus cum socijs xxij. Dorotheus, & Gorgonius, Diocletiani Cubicularij, Cyprianus, & Iustina virgo, Eulampius, & Eulampia eius soror, & alij CC. item Barbara, & Iuliana virgines: item martyres viginti: Pancarius, ciuis Romanus, Macedonius cum Patricia coniuge, & Modesta filia, Anthimus ipse urbis Episcopus.

Nicaeae, Menodora, Metrodora, & Nymphodora sorores, Autonomus Episcopus, Theodora cum filijs, Diomedes medicus, ciuis Tarsensis, Antonina, virili animo mulier.

In Ponto plurimi liquato plumbo, acutis arundinibus, alijsq; tormentis excruciat, ac perempti: item Tomis Marcellinus Tribunus cum Mammaeae coniuge, & filijs Ioanne, Serapione, ac Petro: item Argaeus, Narcissus, & Marcellinus fratres.

In Thracia Alexander, ciuis Puteolanus, ite Marcianopoli Maximus, & Theodorus.

Chalcedone martyres xlix. ite Euphemia virgo.

Cyzici, quae vrbs est in Hellesponto, siue in Propontide, siue in Bithynia, siue in Mysia, Sissinius Episc. Faulsta virgo, Eulafius, vel Euilafius Praefectus, Maximus.

In Macedonia Thessalonicae Theodulus, Agathopodius, Irenaeus, Irene virgo, Domninus, Demetrius, Alexander, Anyfia virgo.

In Epiro Petrus.

In Creta Gortynæ Cyrillus Episcopus.

In Euboea Insula, alias Chalcide, Methodius Episcopus.

In Illyrico Vrsicius.

In Pannonia, Sirmij Syrenus Monachus, Montanus Presb. Demetrius Diaconus, Maxima virgo, & alij XL. item Pollio, Irenæus episcopus.

In Græcia Maximus, Cintillianus, Dadas, Cachus Cappadox, Alexander, Pappius, Felix Episcopus, Ianuarius presb. Fortunatus, & Septimius: Victor, Zoticus, Zeno, Acyndinus, Cæsarius, Seuerianus, Christophorus, Theonas, Antoninus, Ianuarius Episc. Proculus, & Faustus Diaconi, Desiderius lector cum socijs; Rhodopianus Diaconus, Diodorus, Agapius, Timolaus, Plesius, Romulus cum socijs quatuor, Basiliscus, Firmus, Abudimus, Agathonicus, Zoticus item; Theoprepus: item Seuerianus, Theodorus, Oceanus, Ammianus, Iulianus, Epicharis, senatoria mulier, Paphnutius, & alij DXLVII. item Alpheus, Alexander, Marcus, & socij: Charitina virgo, Zenobius Episc. & Zenobia, Domninus, Theotimus, Timotheus, Philotheus, Dorotheus, Carterius, Siluanus, Paphilus cum tribus virginibus; Azas cum socijs CLII. Dasius, Menas, & Hermogenes: item Eustratius, Eugenius, Mardarius.

Mopsuestiæ Claudius, Asterius, Neon, germani

mani fratres. In Norico Florianus.

Incertis in locis passi, Paulus, Pausinius, & Theodotio, germani fratres: item Ananias, Petrus, Eusebius, Neo, Leontius, Longinus cū alijs quatuor: itē Genesius, Theopontius, Aetherius.

Iam vero quis eorum numerum assequi possit, quorum nomina nobis ignota sunt, sed in libro vitæ apud eum descripta, cuius causa mortem libenter, & alacriter obierunt? Quis proposita toto terrarum orbe per illa tempora Christianis hominibus exilia, bonorum proscriptiones, bestias, cruces, ignes, aliaque horrenda, & inaudita supplicia oratione complecti? Quid quod ea tormenta fidelibus ex Tyrannorum edictis adhibebantur, quæ non solum acerbitatem, sed iniuriam etiam, atque ignominiam continerent? Siquidem Equuleus, Catasta, Vngula, Fustes, Flagella, Laminæ cadentes, Plumbata, Fidicula, erant eiusmodi cruciamerita, quibus Decuriones, primariosque viros, quos Principales vocabant, torqueri, augustalibus Imp. Gratiani, Valentiniani, & Theodosij legibus vetitum erat: sed his supplicijs, utiure Romano veteri cautum est, plebei, in finæ quæ conditionis homines afficiebantur: quemadmodum ex Prudentij carmine intelligitur, quod post suo loco afferetur, ubi de equuleo dicendum erit. Ipsum Eusebium, si placet, audiamus, qui oculatus testis, tantæ crudelitatis rabiem aliqua ex parte libro viij. sic indicat, cap. vij.

Exquirebantur, inquit, diuersa tormentorum genera sibi inuicem succedentia. Flagris primum per omne corpus Dei martyres carpebantur, deinde tradebantur ad bestias. Adhibebantur leones, ursi, pardi, apri, tauri, atq. omne ferarū genus, quibus etiā ferro, atq. igni feritas addebatur. Præparabantur hæc omnia aduersus Dei cultores, & omnis contra eos hominum, bestiarumq. & elementorum crudelitas armabatur; Ad hæc Christiani denudati statuuntur in media arena, bestia à magistris arte ad furorē, & sæuitiam irritatæ, è caneis emittuntur, martyres circueunt sæpius, & oblustrant, & vim diuinæ custodiæ sentientes, procul ab eorū corporibus abscedunt. Sed illico furor, qui reprobatur in belluis, transit in homines. Mittuntur, qui eas aduersus sanctos instigent; Verum illæ, vt omnes intelligerent nō feritatem deesse bestijs, sed diuinam Deum colentibus adesse custodiam, eos ipsos instigatores incredibili celeritate discerpunt. Cum nemo iam auderet accedere, iubentur ipsi sancti martyres communis manibus, & velut prouocantibus incitare aduersum se belluas. Sed ne sic quidem lædi poterant. Mutantur feræ, & prioribus amotis, aliæ rursus immittuntur. Sed ijs quoque, cum nihil martyribus nocerent, summotis, sæuiores bestijs homines gladijs efficiunt, quod belluis nequiterunt. Ipsa verò sanctorum cadavera sepultura priuantur, & fluctibus mandari iubentur. Et cap. viij.

Illos

Illos, qui in ipsa Aegypto martyrium pertulerunt, nemo est, qui non magnō opere admiretur, vbi cū coniugibus, ac liberis viri præpe innumerales, pro saluatoris nostri doctrina, vita fragili, & momento temporis duratura prorsus neglecta, varia mortis genera subierunt. Quorum alij post cuticulam nouaculis laceratā, post membra luxata, & distorta, post corpora flagellis acerbissimis laniata, alijq. infinitis, varijs, & dictu horrendis excruciatu tormentis, in ignem tandem iniecti fuerunt. Alij in altum pelagus præcipites acti: alij sua capita licitoribus amputanda fortiter obiecerunt: alij rursus patibulis suffixi: quorum nonnulli tanquam malefici, suspensim alij deteriori modo capite in terram demisso, clavis firmati, & viui usque eo seruati, quoad in ipsis patibulis inedia contabescerent. Et cap. ix.

Apud Thebaida vero omnē narrationē superat exercitata crudelitas. Pro ungulis testas adhibebant tortores, quibus totū corpus eorūq. lacerabant, donec carnis eraderent cutē. Mulieres quoq. arte quadā cōpositis machinis, vno pede in sublime suspensas, & capite in terrā demersas, indignissimo spectaculo expositas, pendere p̄ totū diē sinebāt. Alias, sicubi vicinæ sibi duæ arbores reperirentur, vi quadā ab vtraq. inflexis contra se inuicē ramis, eisq. singulis singulos pedes martyris deligātes, subito ramos, quos vi adduxerāt, remittebāt: q̄ cū ad sitū suū naturali impetu referretur, discerptis visceribus, auulsa secū

E 3 mem-

membra rapiabant. Idq. non paucis diebus, sed per annos aliquot quotidie, quādo minimū, decem, interdum verò & centum vno die viri, vel mulieres, atque adeo pueri his cruciametorum generibus trucidabantur. Et cap. x.

Verberantur alij fustibus, alij virgis, flagris quoque alij, nonnulli loris districti, vel funibus appensi. Eratque studium per singulos propē nouum genus inuenire supplicij. Post tergum alij vinctis manibus appēdebantur, & trochleis distenti membratim diuellebantur. Iam vero vngulis exarari, vsitatum, ac leue ducebatur. Quod tamen supplicij genus si cui fuisset adhibitum, non (vt latronibus, & homicidis solet) latera solum fodiebantur, sed venter etiam, & femora, & tibiæ: denique vsque ad vngues vngula pertinebat. Sed ne facies quidem, aut frons à tormentis remanebat immunis. Quosdam ad columnas alligatos, & districtis pone tergum brachijs, relinquebant. Alij in equuleum acti, totum diem torquebantur, si fortè pœnæ diurnitate victi, succumberent. Tum toto corpore tormentis, aut verberibus lacerati rursus nudi in carcerem pedibus trahebantur, ibique compedibus, & catenis onusti, solum acutis testarum fragmentis constratum premere cogebantur. Et cap. xj.

Quis possit vel illa repetere, quibus apud Arabiam Sancti martyres securibus cæsi sunt, vel quæ in Cappadocia gesta sunt, vbi crura

frangi

frangi Dei cultoribus iubebantur? Quis Mesopotamiæ referat cruciatus, vbi Christianos suini tergoris more, altera manu, ac pede suspensos subiecto retro fumo suffocabant? alios autem lento igne adhibito, tormentis longioribus absumebant? Et cap. xij.

Quomodo item recordabor apud Antiochiam craticulas, quibus impositi Christiani subiecto igne torrebantur? Et cap. xij.

In regionibus vero Ponti crudeliora gerebantur. Arundines acutæ quibusdam sub vnguibus digitorum infigebantur; Alijs plūbūm liquens per dorsum ad loca, quibus naturalis egestia procuratur, infundebatur. Feminis quoque verua candentia nullo humanitatis, miserationisue respectu per viscera, & secretos meatus immittebantur. Sed quid agam? vocabula iam desunt, quibus admilla scelera appellentur. Sustinebant tamen omnia fortissimi martyres: cum illi præclari Iudices hoc vno sapientiam suam omnibus admirabilem fore putarent, si aliquod nouum crudelitatis, & supplicij genus excogitassent. Haecenus Eusebius.

His igitur tam multis, tamque inusitatis tormentorum generibus tantum abest, vt debilitata vel fracta sit vnquam diuina illa virtus Christianorum, vt confirmata sit magis, & clarissimis uictorijs illustrata. Siquidem Tyrannorū crudelitas cruciare, atque excarnificare illorum corpora potuit, animos vero ipsos cælesti virtu-

E 4

te

te, præsidioque munitos expugnare, aut labefactare non potuit. Defecerunt (ait Eusebius) carnicum manus, & sibi inuicem succedentes fatigati sunt: hebetata est acies gladij. Videbã fessos residere tortores, resumere vires, animos reparare, mutare gladios, diem quoq. ipsum non sufficere ad pœnam. Nemo tamen omnium, ne puer quidẽ infans à morte potuit deterreri: sed hoc unusquisq. metuebat, ne dum celerem soluergens clauderet diem, auulsus à consortio martyrum remaneret. Sic confidentia fidei constanter, & fortiter cum lætitia, & exultatione mortem præsentem, uelut æternæ uitæ principia rapiebant. Denique dum priores iugularentur, reliqui psallentes, & hymnos Deo canentes locum quisq. sui martyrij expectabant: ut hoc modo etiam extremum spiritum in diuinis laudibus exhalarent. Hæc ille.

Tantam porro multitudinem constat pro Christi fide pertulisse martyrium, ut ueterum scriptorum testimonio infinita, & innumerabilis censeatur. Quamobrem uictus Diocletianus Tyrannus, eiusq. socius Maximianus, tam magno martyrum numero, cum se nihil proficisse animaduertent, atque; ut idem Eusebius, & Nicephorus aiunt, aliquantulum iam, non ratione atque humanitate adducti, sed tamen crudelitatis magnitudine satiati, respicere immanitatem sceleris sui cœpissent, vrbes optimis ciuibus priuatas, uacuos cultoribus agros, liberis or-

batos

batos parentes: consilium cœperunt, ut ipsis uidebatur, aptissimum & ad clementiæ existimationem imperiali nomini comparandam, & ad dolorem, sempiternamq. ignominiam Christiano populo inurendam. Edicto cautum est, ne Christiani deinceps occiderentur: quod perinde esse videretur, ac si crudelitati, & supplicijs modus finisq. iam fixus esset: simulq. imperatum, ut unicuiq. Christi religionem colenti dexter oculus effoderetur, cauterioq. adureretur, & sinistri pedis uerui præciderentur: atque ita debilitati per omnes Prouincias ad metalla non tam operæ, quam pœnæ causa deportarentur. Sed neque his contumelijs, & cruciatibus, neq; alijs, quæ postea subierunt, grauib; acerbisq; tormentis, è gradu pietatis deiici potuerunt fortissimi athletæ Christi: immo constantiori animo cursum martyrij confecerunt. Itaque diuina ope, inanis ea Tyrannorum cogitatio, irritusq. conatus fuit. Etenim (ut Simeo Metaphrastes in vita S. Mennæ martyris memoriæ prodidit) cum ea se ambo moliri viderent, quæ nullo modo perfici possent, non vlla commutandæ uitæ cupiditate, ut plerique perhibuerunt, aut ingrauescentis ætatis tædio affecti, aut rerum, negotiorumque mole oppressi, sed diuina Christi virtute, & miraculorũ magnitudine superati, & in summam animi ægritudinem adducti, quod Christianum nomen neque delere, neque obscurare possent, Imperio se abdicarunt. Atque hæc

exuen-

exuendæ purpuræ, & ad priuatam vitam redeūdi verissimam causam etsi in vulgus non protulerunt, illis tamen libere ipsi confessi sunt, quibus animorum suorum arcana patefacere consueverant, vt Metaphrastes loco citato, & Michael Glycas in suis Annalibus testatum reliquit.

Quapropter cum simul decem, & octo annis imperassent, demum (quod ex Panegyricis incertorum scriptorum intelligitur) anno salutis CCCIII. siue CCCVII. Parilibus, xj. Kal. Maias, quo die quondam imperare cœperant, ambo, Diocletianus quidem Nicomediæ, Maximianus uero Mediolani purpuram deposuerunt: atque Diocletianus Salonas in Dalmatiam se recepit, ubi cum priuatus ix. an. uiuisset, demum prope octogenarius, uel alienatione mentis, uel hausto ueneno ad æternos cruciatus decessit: Maximianus in Lucanos concessit; qui, cum imperiū, quod inuitus propemodum, ut Collegæ obsequeretur, deposuerat, recipere conatus esset, ob eamq. causam Constantino genero fecisset insidias, eius iussu, quinto post anno Massiliæ strangulatus, dignum moribus, factisq. suis exitum uitæ, & quidem sempiternis flammis apud inferos arsurus, inuenit. Atque hæc de grauissima Diocletiani, & Maximiani Imperatorū persecutione, deq. illorum temporum sanctis martyribus dixisse, sit satis.

B § *Orta est Seditio Pontificum in vrbe Roma.*]
Nullos

Nullos Christiana religio infestiores habuit aduersarios, quàm Idolorum sacerdotes, & sacrorum Antistites. Ab ijs enim potissimum aut patriæ superstitionis studio, aut quæstus cupiditate commotis non modo imperita multitudo, uerum ipsi etiam Magistratus, ac Principes aduersum Christianos concitabantur. Id animaduertere licet in uita B. Bartholomæi Apostoli, & S. Christi martyris Apollinaris, Rauēnatium Episcopi, S. Romuli Fesulani Episcopi, S. Vitalis mart. S. Hagnes virginis, & martyris, & aliorum martyrum, quos breuitatis causa præterimus: qui populari seditione à Deorū sacrificulis excitata, crudelissime sunt interfecti.

Quod autem ad Pontificum uel nomen, uel intellectum, uel munus attinet, hoc satis est admonere, Pontificatum ueteribus Romanis sacrum fuisse munus, à posse, & facere, ut Scauola apud Varronē dicit, uel, vt ipse Varro. lib. iij. de ling. lat. scribit, à ponte appellatum. A Pontificibus enim pons sublicius est factus primū, & restitutus sæpe. & Dionysius Halicarn. lib. ij.

Nouissima, inquit, Numæ institutorum pars continebat sacra maximi apud Romanos sacerdotij, & cuius potestas est amplissima. Hi ab uno suorum operum, uidelicet sarcendo ponte sublicio, uocabantur Pontifices, summa auctoritate præditi: Nam de omnibus causis ad sacra pertinentibus iudicant, & inter priuatos, & inter Magistratus, & inter Deorum ministros: no-
uasq.

naſq. leges de ſacris arbitrati ſuo condunt, ſicut
 hi deſtituuntur ſcriptis legibus: & Magiſtratus,
 penes quos cærimonia ſunt, ac ſacrificia, ſacer-
 dotesque omnes examinant: miniſtros quoque
 ſacrorum in officio continent, ne quid præter
 ſollemnes ritus faciant; à profano etiam, & im-
 perito vulgo conſuluntur de cultu Deorum, ac
 Geniorum, alijsq. religionibus: quòd ſi quem
 animadvertant præſcripta ſua cõremnere, eum
 mulctant pro delicti magnitudine. Ipsi nullius
 poteſtati ſunt obnoxij: nec debent vel ſenatori
 vel populo reddere rationem. Id genus ſacerdo-
 tes ſive ſacri doctores, ſive ſacrarum legum
 conſulti, ſive ſacrorum cuſtodes, recte dicendi
 ſunt. Ego Hierophantas noſtris appellari dixe-
 rim. & cet.

Hi à Numa quatuor primũ inſtituti ſunt, om-
 nes Patricij, poſt rogatione Ogulnia anno Vr-
 bis CDLIII. quatuor de plebe additis, octo fa-
 cti, qui maiores ſunt appellati. Deinde L. Cor-
 nelio Sulla, Felice dictatore, ſeptem prætera alij,
 qui minores vocabantur, creati: eorumq. nume-
 rus ad quindecim auctus. Poſtremo à Theodo-
 ſio ſeniore Imp. Chriſtianis. cum ceteris vetu-
 ſtæ ſuperſtitionis ſacris ſublatis, vnoq. edicto ſa-
 cerdotiorum omnium redditus fiſco attributi.
 Dionyſius lib. ij. Liu. lib. x. Florus in Epitom.
 lib. 39. Cicero in orat. pro domo ad Pont. & de
 Aruſp. reſponſis, Theodoretus Cyrenſis, Sym-
 machus in relatione ad Theodoſium Imp.

Horum

Horum Pontificum vnus Populi Romani ſuf-
 fragijs creatus, ceterisque prælatus, dicebatur
 Pontifex Maximus, iudex videlicet, vt ait Sex-
 Pompeius, atque arbiter rerum diuinarum, &
 humanarum, à Numa inſtitutus, à Gratiano Im-
 peratore ſublatus. Is omnibus populi Romani
 ſacris præerat; eiusque maxima, & in omnes ſa-
 cerdotes ſuprema poteſtas erat. Dionyſius lib.
 i. Liu. lib. i. Plutarchus in Numa; & Zoſimus
 lib. iij.

Hanc vocem poſtea ſancti illi patres, qui re-
 ligionẽ Chriſtianam latinis litteris illuſtrarunt,
 ſapienter à Romana lingua mutuati ad Eccle-
 ſiaſtica mûnera tranſtulerunt; & Eccleſiæ Dei,
 ſacrisque præpoſitos, quos græco nomine Epi-
 ſcopos primò vocauerat, eodem deinde Ponti-
 fices appellarunt, eorumque principem, qui ſũ-
 mam inter omnes habet auctoritatẽ, omnium
 que Chriſtianorum parens eſt, magiſter, ac iu-
 dex, Dei que inter mortales Vicarius, Pontificẽ
 Maximum, ſive ſummum, & magnum ſacerdo-
 rem nominarunt; & illud quidem Romano, hoc
 autem Hebraico more dixerunt.

C [Inter quos erat B. Abundius preſb. & Abun-
 dantius Diac.] Hæc nomina ſæpe in antiquis co-
 dicibus, & monumẽtis aſpirata reperiuntur: &
 Habundium quendam Nicopolitanum in Græ-
 cia patrem ſancti Eleutherij primi, Romani Põ-
 tificis, qui ſub principe L. Aurelio Commodò
 martyrium ſubiijt anno Domini C LXXXVI:

ſepti-

septimo Kal. Iunij; & alterum Habundium ciuem Romanum legimus, patrē S. Zephyrini primi Pontificis max. qui itidem pro Christo interfectus est, Imperatore M. Opilio Seuero Macrino, anno à partu Virginis CCXXIX. & alium Abundiū Placidi Præfecti vrbis filium, qui à S. Valentino Interamnatum Episcopo ad Christū perductus, discipulos eius Proculum, Ephebum, & Apollonium à Consulari Leontio fidei causa necatos iuxta magistrum Interamnæ sepeliuit, vt & Surius ex antiquissimis M. S. codicibus, & peruetusta Martyrologia referunt, xvi. Kal. Martias.

Abundantium vero alterum cum Leone Donato, Nicephoro, alijsque ix. martt. kal. Martijs Martyrologium Rom. commemorat; quo tamen die Vsuardus Abundium, non Abundantium ponit. Ad hæc, inter Archipresbyteros titulorum, hoc est, paroeciarum cardinaliū sub Gelasio I. an. Domini circiter CDXCV. Abundantium quidam in titulo S. Sabinæ, quæ est in monte Auentino, & Habundius in titulo S. Euāgelistæ Marci, numerantur. Fl. item Habundantium collegam habuit in tertio Cōsulatu Theodosius senior Augustus in oriente, anno Christi CCCXX-XII. vt constat ex Socratis Scholastici Hist. lib. v. cap. xxv. & ex M. Aurelij Cassiodori, Prosperi Aquitanici, & Marcellini Comitis Chron. fastisque Consularibus Panvianis. Ex quo coniicimus vtramque familiam
& Ro-

& Romanam, & honestam fuisse. Confirmas hanc cōiecturam exemplar Senense, vbi horum sanctorum non modo martyrium, sed horariae etiam preces, atque adeo propria Missa continetur: ipsique tum Romæ nobili loco nati, tum germani fratres fuisse traduntur. Hoc idem præterea ex ipsa historia facile intelligi potest. Nam XXV. simul Christianos ad tribunal productos Diocletianus interrogans, vt videt in fidei confessione constantes, iubet xxij. quidē confestim via Salaria ad secundum lapidem obtruncari hos vero duos, quos tanquā illorum magistros, duces, & impostores accusauerat, primò in vincula conijcit, tum xxij. aut xxv. post diebus eductos è carcere rursus interrogatione pertentans ad cultum Idolorum hortatur: deinde cum frustra suaderet, equuleo torquet, demum eorū patientia iratior factus, via Flaminia ad x. lapidem securi eos percuti mandat. Cur hos duos à reliquo cœtu seiūgit? cur non cum illis statim occidit? cur tot diebus ad mutationem consilij seruat? cur deniq. tam longe ab vrbis mœnibus ad necem amandat? atque hæc Christianæ alioqui religionis hostis acerrimus? alia profecto causa nulla, quam ipsorum insignis quædam nobilitas, & auctoritas, & Romani nominis respectus, ac dignitas, proferri potest.

Ceterū plures in Martyrologijs inuenimus Abūdios martyres, quorum primus Romæ anno Domini CCL. sæuitiam Decianæ persecutio-

cutionis expertus est, & vna cum Irenæo cloacario, quod B. Concordiæ martyr is corpus in cloacam proiectum, sepulturæ causa sustulisset, in eandam cloacam iussu Valeriani Præfecti demersus, martyrij palmam accepit; quorum corpora à Iustino presb. inde sublata, in cryptam iuxta B. Laurentium condita sunt. Beda vij. kal. Septembris, Vsuardus, & Surius in gestis B. Laurentij, & Breuiarium Carnutense.

Alter Abundius cum Iusto in ignem iniectus gladioque ob Christi fidem percussus est anno Christi CCXXCVIII. Numeriano Imp. & Olybrio Præsidi, xix. Kal. Ianuarij. M.R.

Tertius Diaconus persecutionis Diocletianæ temporibus, Marciani Præsidis decreto, Spoleticum Carpophoro presbytero, fustibus, carcere, inedia, vinculis, equuleo cruciatus, ad postremum securi vitam finiuit, iij. Idus Decemb. M.R. & Cremonense, alijque codices M.S.

Quartus est hic presb. de quo agimus. Is Romæ eodem Diocletiano Imp. Abundantiū Diaconum, & Marcianum, eiusque filium Ioannem ambos à se baptizatos, gloriosi martyrij cōsortes habuit, xvj. kal. Octob. vt constat ex eorum martyrij superscripta narratione.

Quintus item Romæ Diocletiano Cæsare fidei aduersario, coronam martyrij cepit cum Alexandro, Antigono, & Fortunato, iij. kal. Mart. M.R. & Mauro. quāuis & Galefinius pro Abundio ponat Abundianū, ex codice manu scripto, & Beda

& Beda, atque Vsuardus Abundantium, & Thessalonica, scribant.

Sextus, presbyter, Cordubæ vi. Idus Iunij, vt Vsuardus, & Maurolyc. vel v. Idus Iulij, ut M.R. & Galefinius habent, in Arabica persecutione Mahometicæ sectæ ac superstitioni infestus, martyrium subiit.

Fuit item S. Abundius ciuis Thessalonicensis, Nouocomensium Episc. & confess. sacra eruditione, & vitæ episcopalis laude illustris, & in Chalcedonensi synodo clarus; Mauro. Galefin. M.R. quarto Non. April.

Postremo S. Gregorius lib. iij. Dial. cap. xxv. meminit de Abundio quodam, B. Petri Apostoli Ecclesiæ custode, qui paralyticū, ipsius Apostoli auctoritate sanarit. Quædam tamen exemplaria pro, Abundio, habent Agontium. Hæc cum ita sint, illa dubitatio tollitur, quæ alicui oboriri posset. Nam B. Vdalricus Augustæ Vindelicorum Episcopus, vt in eius vita à Bernone abbate Augiensi olim edita, & à Surio in quartum volumen de Sanctis relata, narratur, iterum Romam religionis causa peregrinatus, hinc sacrum caput S. Abundij martyr is Augustam pie deportauit. Id vero caput non huius Abundij, qui cum Abundantio passus est, sed alterius esse, ipsa temporum ratio aperte demonstrat. Vdalricus enim Romam venit primum clericus Augustanus, Hugone, & Lothario filio Italiæ regibus, & Marino. II. Pont. max. q̄ pōtificatum

tum inijt anno à partu Virginis xlj. siue xlij. supra C M. tertio Nonas Nouembris, iterum iam Episcopus, Berengario, & eius filio Adelberto in Italia regnãtibus, & Ioãne xij. summo Pontifice, creato an. Domini DCCCCLV. siue DCCCCLVI. quarto Idus Iannuarij, qui euocatũ Romam Othonem I. Saxonum regem, post victos, ac fugatos tyrannos, antiquo more institutoque inunxit, atque imperij diademate redimitum, Augustum appellauit. Sanctorum verò Abundij, & Abundatij corpora inuenta primum sunt, atque traslata, vt supra memorarum est, circa annum Domini M I. Othone III. Augusto, & Siluestro ij. Romano Põt. vt hic sit Abundius, cuius caput id esse diximus, quod in tẽplo Capitolino B. Mariæ Aræcæli religiose seruatur. Etenim in ijs sacris ossibus ss. Abundij, & Abundãtij, quæ postremum reperta sunt, nihil fere, nisi caput s. Abundij, desideratur.

D ¶ *Omnes isti, quos conspicias, Christiani sunt.* Liberrima fidei professio, Sãctorum martyrum olim propria, quibus moris fuit, vt à Iudice vel in summo vitæ discrimine de patria, deq. natalibus interrogati, vnum illud responderent, se Christianos esse. Vnde, cum acerbissime cruciarentur, si forte vi tormentorum de fidei constantia deiici possent, hæc sola vox audiebatur, Christianus sum. Id quod cum ex omni Martyrologio siue latine, siue græce conscripto planum sit; tum præcipue ex primo capite libri quinti

Eccle-

Ecclesiasticæ hist. Eusebij, vbi singularis in hoc genere grauitas & constantia cuiusdam diaconi Viennensis, cui Sãcto nomen fuit, christianæ fidei causa in Gallia varie cruciati his verbis ex epistola Gallicana ad Ecclesias Asiæ, ac Phrygiæ missa describitur.

At ille vir Deo plenus, in tantum crudelitates eorum irrisit, & ferinam in quæstione sæuitiam, vt nunquam dignatus sit, vel quis esset genere, vnde domo, vel patria, nomen saltem suum eis fateri. Sed de his singulis interrogatus, nihil aliud in omnibus tormentis, nisi Christianum se esse, respondit. Hoc mihi nomen, hoc genus & patria est. Aliud, inquit, omnino nihil sum, quam Christianus. Vnde & eos incredibilis agitabat insania, quòd tantis pœnarum generibus cõsumptis, extorquere ei ne professionem quidem proprii vocabuli potuissent.

E ¶ *Primo nomine spirituali, & cet.* Vsitatam & hanc ss. Martyrum fuisse responsonem, ex S. Georgij martyrio, quod à Pasicrate eius seruo conscriptum, atque è tenebris in lucem opera Lipomani erutum, & in secundũ volumen à Surio relatum legitur, euidenter apparet. Siquidem fortissimus Christi martyr B. Georgius, genere Cappadox, honesto loco natus, moribus, opibusq. illustris, sed Christianæ fidei professione illustrior, diuina quadam prudentia præditus, & plurimis iam tribunatibus in militia functus, cum imperialibus edictis horribilem

F 2 per-

persecutionis tempestatē aduersus Christianum nomē excitatam intueretur, omnem pecuniam, remq. familiarē pauperibus elargitus, magno, & fidenti animo ad Diocletiani tribunal accessit, & Magistratibus, militibusq. audientibus, clara voce se Christianum esse pronūciat. Tum Magnentius, qui secundas in Imperio tenebat,

Quodnam, inquit, est nomen tuum? & quisnam es tu, qui tantum audaciæ præ te fers? Respondit Georgius, Ego primo, & præcipuo nomine Christianus appellor; vt vero apud homines vocor, Georgius sum, cum ita Deo meo placuerit. Oportet enim me copiosum & vberimum cælesti Deo meo pietatis fructum offerre, & cet.

F § *Deo Herculi, & Ioui inuictissimis.* Hos enim Deos præter ceteros, hi duo Cæss. præcipuo cultu venerabantur; à quibus etiam cognomina susceperunt; & Diocletianus quidem Iouium, Maximianus autem Herculum se voluit appellari, in eo videlicet triumpho, quem Romæ biennio ante, quàm imperio se abdicarent, ex diuersis gentibus, ferculorum pompa insignem, antecedentibus eorum currum, Narsei (qui septimus apud Persas ab anno Domini CCXCIII. ad CCCII. regnauerat, coniuge, sororibus, liberis, & omni gaza Persarum.

Intolerabilis visa est Domitiani Cæsaris arrogātia, qui, vt Suetonius refert, cum formalem dictaret epistolam, sic cœpit; Dominus, & Deus noster

noster sic fieri iubet. Quanto intolerabilior & arrogantior Diocletianus, qui nono imperij anno, primus, vt Deum, adorari se iussit, & gemmas vestibus, calceisq. inseri, cum omnes fere ante eum Imperatores (excepto Claudio Cæsare, qui, teste Plinio lib. xxxvij. cap. vj. smaragdos induebat, & sardonychas) more Iudicum salutarētur, & chlamyde tantum purpurea à priuato habitu plus haberent? Eusebius in Chron. Exstant præterea eius litteræ in eodem S. Georgij martyrio ab auctore insertæ, detestabilis arrogantiæ, impiæq. crudelitatis indices, ac testes, quas hic cognitionis gratia adscribere iustum est.

Diocletianus Maximus semper Augustus, æternus Imperator omnibus per omnem Prouinciam ac Romanorum ditionem Ducibus, Præsilibus, ac magistratu aliquo fungentibus, salutem.

Quoniam ad diuinas nostras aures fama quædam peruenit, quæ non mediocriter nos perturbauit, hæresim quandam valde impiam eorū, qui Christiani dicuntur, vigere cœpisse; quippe qui Iesum, quem Maria quædam Iudaica femina peperit, vt Deum, colunt; Apollinē vero magnū illum Deum, Mercurium, Dionysium, Herculem, ac Iouē ipsum, per quos nostræ reip. pax data est, contumeliosis maledictis insectantur; venerantes, vt Deum, Christum illum, quem Iudæi, tanquam maleficum, in cruce sus-

fixerunt. Hac de causa edicimus, ut omnes Christiani, tam viri, quam mulieres, per omnes vrbes ac regiones, supplicijs acerbissimis subijciantur, nisi Dijs nostris immolare, & errorē illum suum abijcere voluerint. Et, si quidē paruerint, veniā illis dari volumus: sin minus, gladio percuti, & morte pessima puniri. Illud autem scitote, si hæc diuina nostra edicta neglexeritis, easdem, quas & illi dabunt, pœnas vos duros.

G § *Responderunt Sancti martyres*] Epitheton Christi Martyrum, quos S. quoque Cyprianus in suis scriptis passim Beatos, Beatissimos, Fortissimos, Fidelissimos nuncupat: quæ nomina in antiquis Martyrologijs crebrius vsurpantur. Tertulliano autem vitata vox est, Benedicti martyres: à quibusdam Constantissimi nominantur. Martyris autem nomen illis solum, qui pro Christo cruciatum necemq. subierunt, hodie tribuitur, ut Confessoris ijs, qui sola vitæ sanctitate nomen Christi confessi sunt. Olim martyris & confessoris nomen synonymū fuisse existimatur cum ex alijs priscis monumentis, tum ex S. Cypriani libris. Apud Eusebium præterea legimus nonnullos fuisse iterum, tertio, & quarto confessores, hoc est ob Christi confessionem sæpius publice cruciatos, quos tamen Tertullianus nunc designatos Martyres, nunc simpliciter Martyres vocat. Sed tamen illis quoq. temporibus distincta aliqua martyris, & confessoris appellatio fuit, ut apparet ex eiusdem B. Cypriani

episto-

epistola, quæ inscribitur Martyribus & Confessoribus; ex epist. item 30. & 37. & apud Euseb. lib. v. hist. cap. iij. ex eadem epistola Lugdunensium & Viennensium ad eccl. Asiæ & Phrygiæ scripta. In tanta, inquit, gloria positi, & semel atque iterum, ac frequentius martyres facti, post ignes & laminas neq. se ipsi martyres dicebant, neq. alijs ita se appellantibus indulgebant; sed si forte aliquis nostrum vel in epistola, vel in sermone eos martyres nominasset, increpabant acrius, dicentes hanc appellationem soli Christo deberi, qui solus fidelis veritatis est martyr, & qui primogenitus est ex mortuis, & auctor vitæ æternæ, vel certe illis solis aptum hoc esse vocabulum, qui post bonam confessionem de hac vita discedere, & pergere meruerunt ad Deum. Nos autem, aiebant, humiles & egeni, optamus, ut ipsa saltem in nobis confessio tuta permaneat. In quod etiam ceteros fratres cum lachrymis obsecrabant, ut pro eis Dominum precarentur, quo perfectæ confessionis signaculum martyris mererentur accipere. Et tanta in eis humilitas erat, ut cum rebus ipsis essent iam martyres, nominis tamen iactantiam fugerent.

H § *In Custodia Mamertini.*] Sic nominatur in antiquis Martyrologijs carcer ab Anco Marcio (qui quattuor à Romulo Romæ regnavit) ad terrorem incrementis audaciæ, media vrbe imminens foro ædificatus, cuius pars quædam de-

F 4 pressa

pressa à Seruio Tullio addita, Tullianū vocabatur. Christiana pietas eum Apostolorum principi dedicauit, qui in Neroniana persecutione comprehensus, nouem mensibus ibi vna cum B. Paulo fuit: vinctosq. non paucos baptizauit, ex quibus Neroniano gladio xlvij. martyrium perpeffi sunt prid. idus Martias; & B. Xystus II. Pont. & mart. cum Felicissimo, & Agapeto diaconis, Decij Imperatoris iussu in custodiam Mamertini traditus scribitur in gestis B. Laurentij.

Ceterum Custodiam pro carcere à bonis latinis auctoribus vsurpari, vt nemo vel mediocriter eruditus ignorat, ita non facile dixerit cur is potissimum carcer, custodia Mamertini sit appellata; neque ego me id certo scire profiteor; quid conijciam, breuiter indicabo. Exstat in fronte adhuc titulus peruetustus, *C. Vibius, C. F. Rufinus, M. Cocceius, M. F. Nerua. ex S. C.*

Vnde suspicari licet hunc carcerem post Ancii, & Tullij tempora fuisse instauratum, vel auctum. Quid si hoc Mamertino etiam tribuamus? vt ab eo postea, tanquam in stauratore, Mamertini custodia dicta sit: cū præsertim in libro Sexti Rufi, & P. Victoris de Regionibus Urbis & Lacū, & Balineū Mamertini, & Ludū Mamertinū legam⁹, & B. Anastasius Pōtifex max. S. Crescentianæ virg. & mart. Basilicā. (quæ & Crescentianæ titulus dicebatur, vnus ex illis xxvij. vetustissimis, quos iam MLXX. ab hinc annis institu-

stitutos, ex Actis Synodi Romanæ Symmacho Pontifice constat) in vrbe Roma regione secūda, via, quæ dicitur Mamertina, anno Domini circiter CCCC. fecisse, seu dedicasse narretur.

Sed illud hoc loco mihi venit in mentem suspicari, pro Mamercino scriptum esse Mamertinum, mutatione vnus litteræ C. in T. id quod superioribus sæculis in multis vocibus temere factum codices manu scripti ostendunt. hinc illa ad nos manarunt,

Anitius, Portius, Fabritius, Sulpitius, Martius, Martianus, Mutius, Lutius, Minutius, Contio, Cōditio: & alia, à supinis, vel nominibus deducta in CIVS, habent TIVS, vt translatitius, aduentitius, ficticius, patritius, tribunitius, nouitius, & similia; quæ tamen & veterum monumentorum auctoritas, & græca consuetudo confutat; sicut illa etiam è contrario, Veneciæ, solacium, ocium, precium, Feciales, & si qua sunt talia, quæ nullo modo recipiuntur à doctis: licet vnus, aut alterius antiqui lapidis testimonium adferatur.

Quid quod in vetustis Annalibus, Fastisque consularibus, Mamerti, & Mamertini nulla, Mamerci vero, Mamercij, & Mamercini crebra fit mentio? erat enim hoc vtrumq. Aemiliorum cognomē. Porrò Aemilios ab Aemilo, Ascarij; siue Iuli Aenea geniti filio Festus deducit. Plutarchus scribit Numam regem filios quatuor reli-

quisse, Pomponem, Calpum, Pinum, & Mamer-
cum : ab ijsq. Pomponiam, Calpurniam, Pina-
riam, & Mamerciam gentes Romæ propagatas.
Idem rursus, & Sex. Pompeius Aemiliam gētem
appellatam dicunt à Mamerco Pythagoræ phi-
losophi filio, cui propter singularem humanita-
tem ac leporem, quem Græci *αἰμωλίαν* vocant,
Aemilio fuit cognomen. Patriciam hanc gen-
tem, & quidem maiorum gentium etiam fuisse
constat, in pluresq. familias distinctam varia ac-
cepisse cognomina, vnde Mamercini, Lepidi,
Paulli, Scauri, Barbule, Priuernates, Papi, Macri,
Buzæ, Porcinæ, & Liuiiani manarint : eandemq.
per omnia Reip. tempora præcipue floruisse, &
Pontificatu maximo, duobus Principatibus se-
natus, Dictaturis V. Magisteriis equitum iij.
Consulatibus supra xl. censuris, triumphisq.
xv. Tribunatibus milit. consulari potestate xij.
decoratam vetera monumenta declarant. Pan-
vinius, & Sigonius in lib. de Antiquis nomini-
bus Romanorum. Et quia multa cognomina
(quod docte obseruauit idem Sigonius loco ci-
tato) ita immutata sunt, vt per deminutionem
in INVS, à suo primitiuo deflexa cernantur:
quemadmodum Albus, quod fuit cognomen
primū Postumiorum, post Albinus euasit, Ru-
fus in Cornelijs, Rufinus, Messalla in Valerijs,
Messallinus, & in ijsdem Coruus, Coruinus, in
alijs item eadē fortasse ratione Longinus, Cra-
sinus, Læuinus, Paullinus, Crispinus, Cæsoni-
nus,

nus, Pætinus, Sextinus, Balbinus, Nigrinus. Mar-
cellinus; quæ omnia derivata sunt: sic Mamer-
cus in Aemilijs Mamercinus est factus. L. autem
Aemilius Mamercus, qui Tribunus militaris
quinquies fuit, idem putatur esse, qui postea ma-
gister equitum à M. Furio Camillo quartum
Dictatore cooprat, & in consulatu L. Sextio
(qui primus de plebe consul fuit anno vrbis
C C C X X C V I I I.) collega ex patribus
datus est, & in tabulis Capitolinis Mamerci-
nus vocatur: idemque postea quater perfun-
ctus est consulatu: & quem Liuius lib. iij. se-
ptimo, & octauo, & Diodorus, Cassiodorus,
alijq. Mamercum edunt, eum Fasti Græci Ma-
mercinum appellant. Præterea Cornelius Ta-
citus lib. ij. meminit Mamerci Scauri consula-
ris, qui Tiberio Cæsare floruit. Neque mihi sit
verisimile, in vrbe Roma carcerē, viam, lacum,
balineum, ludum aliunde inuenisse nomen, quā
à ciue Romano: ne quis forte Mamertinos, Sici-
liæ populos, ex Campaniæ vrbe Mamertia colo-
nos Messanam profectos, adducat: qui fortasse
erroris occasionem præbuerunt. Sed in eadem
insula Mamercium oppidum à Fulvio Pisone
Cos. expugnatum Orosius tradit. Eodem modo
B. Mamercus, Viennæ in Gallia Episc. qui mino-
res litanias instituit, sæpe Mamertus in libris
exaratus apparet; sicut & Mamertinus præsb. &
Mamertinus Abbas, ambo s. confessores, An-
tisiodorenses, vulgo scribuntur.

I ¶ *Via Salaria veteri.*] Hæc à deportando sale nomē consecuta, à Porta Collina in Sabinos ducebat. Sex. Pompeius, Salaria via, inquit, Romæ est appellata, quia per eā Sabini sal à mari deferbant. Strabo lib. v. Per Sabinos, inquit, via Salaria nō magnæ longitudinis strata est; in quam & Nomentana incidit apud Eretum, Sabinorum vicum, supra Tiberim iacētem, ex eadem Collina porta inchoans. Plinius lib. xxxi. cap. vij. Sal, inquit, magna apud antiquos auctoritate, sicut apparet ex nomine Salariae viæ, quoniam illa sal in Sabinos portari consueuerat. Fuit hæc olim simul Romanorum clade à Gallis Senonibus apud Alliam flumen ad quartumdecimum lapidem, vt Vibius, uel ad vndecimū, vt Liuius scribit, illata; simul Honoris æde, ac Veneris Erycinæ templo, & C. Marij septies Cōsulis prope Anienis ripas sepulcro sane quàm nobilis: sed postea multo cœpit esse nobilior, & illustrior frequētibus Sanctōrū martyrijs, & cœmeteriorum exstructionibus, quæ ibidem quinq. existisse traduntur.

¶ Vnum omnium vetustissimum, Ostrianum appellatum, tertio ab vrbe lapide; quo in cœmeterio, vt S. R. E. Protonotarius in acta Liberij Pont. retulit, B. Petrus Apostolus baptizasse perhibetur.

¶ Alterum, quod ab hoc non longe aberat, Nouellæ vocarūt, vbi tanquam exul idem Pont. Liberius habitabat: eoque aliquando vniuersos
pref-

presbyteros, ac diaconos Paschalibus ferijs euocauit.

¶ Tertium sanctæ Felicitatis martyris, in quo s. Bonifacius j. Pont. max. oratorium fecit, & ipse conditus est.

¶ Quartum Priscillæ, omnium maximū, quod in agro suo nobilissima matrona Priscilla construxerat, à S. Marcello Pont. dedicatum, & à Ioanne item i. Pont. instauratum. In hoc cœmeterio requierunt sancti Martyres, Marcellinus Papa, ipse Marcellus, Claudius, Quirinus & Antonius presbyteri; Syluester, Liberius, Syricius, & Cælestinus Pontifices, & cōfessores: Vigilius item Papa, Pudens cum vxore Sabinilla, & filiabus Pudentiana & Praxede; itē Basilla virgo, & sanctæ martr. Donata, Paulina, Rustica, Nominanda, Serotina, Hilaria, & sociæ; Præterea Hermes Præfectus, Protus, & Hiacythus, alijq. quamplurimi. In eodē cœmeterio locus erat, quem Cubiculum clarum nominarunt, vbi s. Marcellinus Pont. conditus legitur.

¶ Quintum ad cliuum Cucumeris via Salaria veteri fuisse in hac historia paulo inferius significatur, cum xxij. illi fideles pro Christo perempti, & in cliuo Cucumeris in crypta conditi memorantur; & apud Bedam, & Vsuardum, & in M. R. xv. Kal. Iulij, Martyres C C L X I I. in Diocletianæ persecutionis impetu pro fide necati, via Salaria veteri ad cliuum Cucumeris sepulti esse dicuntur.

Eadem via xlvj. Milites, qui à S. Dionysio Pont. vitalibus aquis abluti sunt, & mox Claudij Cæsaris iussu viij. kal. Nouemb. capitis damati, sepeliuntur vna cum alijs SS. Martt. CXXI. Alij præterea CCLX. eodem Imp. religionis Christianæ accusati, primo arenam fodere iussi, post via Salaria in locum quemdam inclusi, & militum telis confossi Kal. Martij ad cælum euolarunt. Ad hæc Chrysanthus, & Daria coniuges genere, & religione clari iussu Celerini Præfecti cõprehensi, & à Claudio Tribuno varie cruciati, Numeriano Imp. tandem in arenariam, quæ est via Salaria, ducti, effossa terra viui lapidibus obruti sunt. Ioannis item presbyteri, cui Iulianus Apostata ante Solis simulacrum, quem colere recusarat, caput via Salaria veteri præcidi iussit, corpus loco, quem Concilia martyrum vocant, à Cõcordio Presbytero cõditum est. auctor Beda ix. Kal. Iulij. Felix I V. Pont. Basilicam S. Saturnini mart. via Salaria incendio cõsumptam à fundamentis restituit. Platin.

Est igitur in Martyrologijs sæpius nominata via Salaria vetus; ex quo intelligimus, alteram novam fuisse; quemadmodum viæ Valeriæ duæ; vetus, & noua à P. Victore produntur: de quarum altera Strabo lib. v. scribit, de altera meminit Plinius. Duæ item Aureliæ, vetus & noua in antiqua inscriptione marmorea, quæ Tibure in pariete ædis S. Pauli adhuc exstat, leguntur; quarum altera ab auctore, altera, vt quibusdam

pla-

placuit, etiam Traiana dicta, ab instauratore nomen accepit. In ipsa autem instauratione fiebat, vt à veteri aliquibus locis, & modico tractu, noua seiungeretur: cum aut breuitas, aut facilitas quaereretur: id quod nuper in via Flaminia factum videmus, dum sapiētissimi Principis, Gregorij XIII. Pont. max. iussu, eorum consulitur commoditati, qui religionis ergo ad Cellam sacrosanctam Beatissimæ Virginis Deiparæ Laurettanæ proficiscuntur.

K ¶ *Quorū corpora tunc collegit Ioannes Presb. & Theodora matrona.*] Haud nihil ambigam, hiccine fuerit Ioannes, an alter, quique sanctorū Martyrum Cyriaci diaconi, Largi, Smaragdi, & aliorum xx. in persecutione Diocletiana xvij. Kal. Aprilis occisorum, corpora via item Salaria sepeliuit: quiq. cum Crispo itidem presbytero in eadem persecutione, cum multa Beatorum Martyrum corpora sepulturæ mandasset, illorum meritis sociatus, XV. Kal. Sept. ad æterna præmia commigravit.

Fuit item Imperatore Decio alter Ioannes, qui cum Iustino presb. de quo mox dicetur, xlvj. milites simul martyrio coronatos, humavit.

Alius itidem presbyter, qui à B. Lucina adiutus Sancti Marcelli Papæ, & mart. corpus vnguentis delibutum, eadem via in Priscillæ cœmeterio funeravit, Imperatore Maxentio.

Alius præterea Iuliano Apostata Imper. corpus

pus

pus B. Viuianæ virginis, & mart. quod Tyranni iussu biduo inhumatum in foro iacebat, noctu sublatum, domi iuxta matrē Derfosam; & sororem Demetriadem condidit, prope Palatium Licinianum. Beda iv. Non. Decemb.

Theodoras etiam plures exstitisse Martyrologia docent. Hanc ex historia ipsa apparet Romanam, & claro genere ortam fuisse: quæ SS. martyriū sepulturæ intenta cum esset, meritorū, quibus illi cumulati erant; particeps facta, obdormiuit in Domino. Quare non immerito inferius Beata nūcupatur, eiusq. imago apud Arianum in pariete depicta, memoratur, vbi suo in prædio tam religiose, honorificeq. SS. Abundij, & Abundantij reliquias funerarat.

Hanc tempore antecessit altera Theodora; quæ virgo una cum Euphrosyna itidem uirgine Tarracinæ in Latio, à S. Flauia Domitilla uirgine, S. Plautillæ, Flauij Clementis consulis fororis à S. Petro Apost. baptizatae filia (quam S. Clemens Pont. in religionem Deo dicarat, & sacro uelamine consecrarat) ad Christi cultum traducta, Imperatore Traiano, Luxorij Iudicis decreto combusta, eadem & ueræ pietatis magistram, & præclari martyrii ducem, ac sociam habuit. Euseb. Niceph. Eutrop. Beda, Vsuard. Volater. S. Antonin. &c. Nonis Maij.

Alia præterea eodem Traiano Principe à B. Alexandro Pont. vna cum fratre, illustri viro, vrbisq. Præfecto Hermete, & eius vxore, filiis, &

seruis

seruis M C C L. eorumq. coniugibus, ac liberis baptizata, paulo post, Imp. Adriano, quod Quirinum Tribunum, s. Balbinæ virginis patrem, ad verum Deum conuertisset, ab Aureliano Iudice gladio necatum, V. kal. Sept. via Salaria funeravit; ipsaque postea eodem Imperatore, eodemq. Iudice martyrium kal. April. consecuta, iuxta fratrem suum sepulta est. Volater. lib. xv. & Martyrologia.

Fuit & quarta Theodora, quæ, cum Publij vxorem B. Anastasiam, Diocl. Imp. fidei causa decertatē, & tætro carcere inclusam, cælestibus elcis refecisset, martyriū Romæ passa est. Beda.

Quinta item nobilissima virgo, vt martyrologia habet, Alexandrina, vt B. Ambrosius, & Volaterr. affirmant, Antiochena. Hæc in patria cultum Idolorum detestata, ob eamq. causam in lupanar tradita, inde Didymi opera, Deo adiuuante, mirabiliter erepta est, saluaq. & incolumi virginali castitate, vna cum eo percussa gladio, Diocletiano Imp. & Eustratio eius vrbis Præside, ad duplicatam virginitatis, & martyrii cælestem palmam decessit, iij. kal. Maij; vt Beda, & Vsuardus, vel, vt Metaphrastes apud Suerium tradit, Non. Aprilis. Volater. lib. xx. & s. Ambrosius lib. ij. de virg.

Sexta Nicææ in Bithynia cum sanctis Theu-feta, Nymphodora, alijsq. igne consumpta, migravit ad Dominum iij. Id. Martij. Vsuardus, Beda, & Codd. M. S.

G Ad.

Addendam putarem septimanam, quæ in eadem vrbe Nicæa cum tribus filijs, Diocletiano Imp. iussu Comitum Leucadij à Nicetio Bithyniæ Consulari in ardentem fornacem iniecta, iij. Non. Augusti, vel, vt Metaphrastes, viij. Kal. Ian. vitam pro Christo finiuit: nisi Vsuardus, ac Beda, græcæq. tabulæ Theodoram, non Theodoram, haberent.

Qui error accidit etiam in altera Theodota, quæ Constantinopoli fortiter pro catholica religione depugnans, xvi. kal. Aug. præclaro martyrio coronata est, Imperatore Flauio Leone iij. cui non solum Cononi, atq. Isaurico, sed etiam (quod sacris videlicet imaginibus impium bellum indixisset, anno Domini circiter DCCXXV. Imperij sui ix. vt auctor est Sigebertus) Iconomacho; Iconoclastæ, Theomachoque fuere cognomina; durauitq. ea hæresis, vt apud Surium vi. Vol. in vita s. Ioannicij Abbatis Metaphrastes scribit, annis lviij. vsque ad Imperium Constantini vii. Porphyrogeniti, & Heirenes Atticæ Augustæ, matris: Quo tempore, hoc, est anno Christi D C C L X X I I. vt Sigeberto, vel D C C L X X I X. vt Georgio Cedreno, vel DCCLXXIII. vt Paulo diacono placet; Constantinopoli quispiam sepulcrum inuenit, vbi vir iacebat, auream habens in pectore laminam, cum hoc titulo, *Christus nascetur ex virgine Maria: & ego credo in eum; sub Constantino, & Heirene Imp. o sol, iterum me videbis.* Cuius rei meminist
etiam

etiam S. Thomas 2. 2. quaest. 11. art. vii. quo loco Helenæ, pro Heirenes, corrupte legitur.

Denique s. Theodoram, matronam Alexandrinam omitto, quæ Fl. Zenonis Augusti temporibus, cum incaute deliquisset, facti pœnitens, & relicto viro, cum clanculum aufugisset, pietatis causa sexum mentita, monasticæ vitæ laude floruit, & quale de B. Marina, græca virgine, memoratur, tale quoq. Christianæ patientiæ documentum reliquit, iij. Id. Sept. sub annum Domini CCCCLXXX. Mauroi. xvi. Kal. Aug. M. R. & Metaphr. apud Surium.

L. ¶ *Et collegisset corpora Sanctorum, & cum aromatibus, & linteaminibus sepelisset, & cet.* Vix dici potest, quâ sedula, & religiosa in Sanctorum corporibus conquirendis, humanisq. cura sit olim à fidelibus posita: vnde illa B. Cypriani ardens ad clerum Carthaginensem adhortatio extat, vt corporibus omnium martyrum scilicet, & confessorum item, qui essent non sunt in carcere, tamen glorioso exitu mortis excedunt, impertiantur & vigilantia, & cura propensior. Idq. ipsum perspicuum fit ex Luciani presbyteri libro de Inuentione reliquiarum beatissimi protomartyris Stephani, quas Orosio presbytero traditas, in Africam Anitus presbyter misit. Smyrnenfis Ecclesia, cum B. Polycarpi corpus ab infidelibus exultu esset, vt ne à Christianis conditum, pie vnquam & religiose coleatur, illius iam ambusta ossa preciosissimis gemis

mis cariora, & omni auro probabiliora per ignē facta, studiose collegit, ac de more, sicut decebat, recondidit: vti ex epistola, quæ apud Eusebium lib. iij. cap. xv. exstat, cognoscimus.

Illud etiam ex annalibus martyrum planum est, non modo presbyteros, eosq. præcipue, qui titulum Romæ obtinerēt, sed ipsos etiam summos Pontifices in funerandis Sanctorum corporibus olim studio pietatis versatos esse, in primisq. Eutylianum, qui trecentos & quadraginta duos martyres manu sua humasse traditur. B. Marcellini Pont. & martyris corpus Marcellus Pont. sepulturæ mandavit. s. Callistus Papa I. cœmeterio à se via Appia ampliato multa ss. corpora condidit. s. Fabianus Romanus Pont. & martyr, presbyter cum esset, in beatorū martyrum corporibus tumulandis pie occupatus, Pontiani Pont. & martyris, qui fidei causa in Sardiniam relegatus, obierat, corpus à se Romanam delatum, & Anterum itidem Pont. ac martyrem, in cuius ipse locum proxime successit, in cœmeterio Callisti via Appia sepeliuit.

Idem pietatis officium alij presbyteri multi præstiterunt. Siquidem Iustinus Xystum ij. Romanum, Laurentium, Hippolytum, Concordiā, Irenæū, Abundium, & à se baptizatas, Tryphoniam, Decij Cæsaris vxorem, eiusdemq. filiam Cyrillam virg. & mart. aliosq. quam plurimos suis manibus in Crypta iuxta corpus B. Laurentij condidit.

Nico-

Nicomedes Feliculam virg. & mart. via Ardeatina, Nicomedem ipsum martyrem Iustus clericus via Nomentana, Concordius Ioannem presb. via Salariaveteri, vt supra diximus, Zoilus corpus s. Chrylogoni mart. in mare proiectum, paulo post in littore inuētum, suis in ædibus sepeliuit.

Ioannes plures, ijdemq. presbyteri, quos ante nominauimus, sicut & Crispus, in eodem officij genere elaborarunt.

Tarracinæ Eusebius monachus, & martyr ss. Iulianum, & Cæsarianum martyres tumulauit.

Asterius, vt Euseb. lib. vij. cap. xij. refert, Romanæ vrbis senator, & patricius, nobilitate, facultatibus, propinquitate denique imperatoria clarus, Marinū Cæsareæ in Palestina ob fidem Christianam in Valeriana persecutione securū percussum, splendida, & preciosa veste, qua amictus erat, obuoluit, humerisq. impositam decēti sepulcro intulit: quo facto honorem, quem martyri detulit, continuo ipse martyr est affectus. s. Pighmenius presb. & Iuliani Apostatae doctor corpora ss. Mart. qui ab eo necabantur, sepulturæ tradebat.

Nicostratus, Claudius, Castorius, Victorinus, & Symphorianus à s. Sebastiano fidei rudimentis imbuti, & à B. Polycarpo presb. baptizati, in conquirendis martyrum corporibus occupati, martyrio coronantur.

Bonifacius Romanus admittit intemperan-

G 3 cia

tiae pœnitens, Tarsum Ciliciæ præfectus, & eodem conquirendorum, & humandorum martyrum officio fungens, palmam martyrij adeptus est.

Alexandriæ Eusebius, & Chæremôn diaconi, B. Dionysij Alexandrini discipuli, martyribus victis sumptum, occisis tumulum exhibebant.

Nicander, cum ss. Matre, reliquias studiose perquireret, martyrij palmam Diocletiano Imp. est consecutus.

Zacharias presb. corpus s. Irenæi Episc. Lugdunen, in Gallia, Severo Principe, martyriū cū uniuerso fere populo suo perpessi, in Crypta Basilicæ s. Ioannis baptistæ sub altari sepelijt. Beada iij. Kal. Iulias.

Sancti Abdon, & Sennes Persæ subreguli accusati sunt apud Decium Cæsarem eo nomine, quod ss. Marti apud Cordubam cæsa corpora collegissent, suaq. in prædio funerassent.

Eos quoq. ipsos in vinculis Romam adductos cum Præfectus Valerianus ob Christianæ fidei constantem professionem obtincaisset, triduo insepultos iacentes, Cyrius hypodiaco-nus noctu rapuit, & in arca plumbæa domi suæ recondidit, iij. kal. Augusti. Surius in gestis B. Laurentij.

Ex eadem Perside ss. martyres Marius, & Martha coniuges, nobili loco nati, cum filijs Audiface, & Abachum Romam Claudio Imp. ratore profecti, præter alia pietatis, & caritatis

officia,

officia, martyrum corpora sepeliabant. Quamobrem à Musiano Præfecto, varijs tormentis via Cornelia ad xiii. lapidem necatos, B. Felicitas nobilis matrona Romana sustulit, & in suo prædio funeravit xiiij. kal. Febr.

Vt vero ne in hoc quidem pietatis munere à viris vinci se Christianæ feminæ pateretur, ecce nobis Lucinæ duæ, ambæ Romanæ matronæ, genere, ac sâctitate illustres: quarū prior Beatorum. Apost. Petri, & Pauli discipula Christianos fidei causa victos, suis facultatibus subleuabat, interfectos in sepulturam tradebat. Nam præter ceteros, ss. Processi, & Martitiani, quos Apostoli baptizarant, corpora collegit, & cum aromatibus in suo prædio humanit: quo pietatis officio sæpe perfuncta, tandem martyrium consecuta pridie Kal. Iulij, ea crypta, siue cœmeterio condita est, quod ipsa via Aurelia martyribus sepeliendis exstruxerat: posterior, cum eius rogatu sanctus Cornelius Pape, & mart. corpora BB. Apost. Petri, & Pauli è cætarumbis, ubi per annos circiter XXX. iacuerant, sustulisset, & corpus B. Petri in Vaticano iuxta locum, ubi is cruci affixus fuerat, reposuisset, ipsa B. Pauli corpus via Ostiensi prope eum locum, ubi obtincaus fuerat, in suo prædio, quod Ecclesiæ Romanæ donauit, pie recondidit. eodemq. postea cum B. Marcello Pont. sexto idus Augusti SS. Martyrum Cyriaci diaconi, Largi, & Smaragdi corpora, quæ à Ioanne presb. via Salaria xvij. kal.

G 4 kal.

kal. April. sepulta fuisse diximus; aromatibus perfundens, linteisq. obuoluens, trāstulit, & sarcophagis lapideis condidit; corpus s. Marcelli via Salaria adiuuante Ioanne presb. in cœmeterio Priscillæ, corpus s. Sebastiani in suo itē prædio via Appia, s. Cornelij eadem via prope Callisti cœmeterium in Crypra arenaria prædioli sui funerasse narratur: cuius in ædibus idem B. Pontifex Marcellus Ecclesiam consecrauit: eadem deniq. eodem auctore Ecclesiam suorum bonorum fecit heredem. Sed B. quoq. Priscilla, matrona item Rom. de qua supra memorauimus, s. Marcelli hortatu cœmeterium suo ære via Salaria extruendum curauit, & se, suaq. omnia Martyrum obsequio mancipauit. B. R. & Martyrologia.

Maxima præterea mulier Christiana ss. Mart. Geminiani, & Luciae viduæ Rom. corpora honorifice sepeliuit. B. R.

Maximilla pia femina apud Patras Achaiae urbem B. Andreae Apost. sacrum corpus accepit, & decenti loco cum aromatibus funerauit. B. R.

Sabina Romana Valētini, clarissimi viri, vxor, magistratū fidei suæ Seraphiam virginem Antiochenam, Romæ sub Adriano Cæsare à Beryllo Iudice capitis pro Christo damnatam, nobili sepulcro in Auentino ad Arcum Faustini recondidit.

Pudentiana, & Praxedes virginæ Romanæ, Pudente, Christiano homine, plorq. viro, quem

B. Pau-

B. Paulus Apost. baptizauit, natæ, præter alia christianæ humanitatis, & pietatis munera, quibus in Antoniana persecutione fideles iuuabant, plurima ss. Mart. corpora funerarunt. Beda, B. R. & alij.

Cyriaca vidua Rom. cum se, suaq. omnes facultates in ss. ministeria impendisset, demum Imp. Valeriano, fidei aduersario, pro Christo martyrium subiens, vitam quoque ipsam libenter impendit: in cuius prædio extra portam Exquilinam, via Tiburtina in agro Veranio visitur ipsius nomine cœmeterium, quæ Crypta Tiburtina nuncupatur, vbi & ab ipsa B. Cyriaca, & ab alijs multa Sanctorum corpora iuxta sacrosanctas B. Laurentij archidiaconi, & martyris reliquias posita esse traduntur. Martyrol. & Surius.

Eugenia virgo Rom. ob Christianæ fidei confessionem iugulata, Galieno Imp. via Latina in suo prædio, quo ipsa multorum Mart. corpora intulerat, sepulta est, Beda viij. kal. Ianuarij.

Appollonia religiosa matrona B. Anastasie mart. sacrum corpus exosculans, aromatibus condiens, & mundis linteaminibus obuoluens, iuxta domus suæ viridarium constructa basilica, vti martyrem decuit, sepulturae tradidit. Beda ibidem.

Octauilla primaria femina B. Pancratij pueri sub Diocletiano pro fide occisi, venerandum corpus per noctem abstulit, aromatibusq. conditum

ditum, via Aurelia ad secundum lapidem religiose funeravit. Beda.

Sancta Rufina, matrona venerabilis, corpora sancti Cypriani, & Iustinae virginis, qui post varia tormenta Christi causa fortiter tolerata, demum Diocletiani mandatu, Nicomediam missi, gladioque percussi fuerant, noctu à Christianis nauis rapta, Romamque deportata cum essent, pie ac reuerenter excepit, suoque in prædio de more humanit. Beda, & alij.

Serena Augusta, Diocletiani Imp. vxor, à sancto Cyriaco ad Christum traducta, fideique præceptis instituta, cum B. Susanna virgo Rom. eodem Imp. iubente, post alia tormenta domi suae ob Christum cultum gladio percussa, euolasset in caelum, eius sanguinem suo ipsa absterfit velamine, atque in argentea capsella reconditum, in suo palatio collocavit, ubi diu noctuque furtiuis horis Deum suppliciter precabatur: corpus autem eadem suis manibus exornauit, atque unguentis delibutum, linteoque inuolutum, iuxta Sanctorum reliquias in Alexandri cœmeterio funeravit. Beda, & Vsuardus iij. Id. Augusti, item Surius.

Postremo, ut alias omittam, Eusebia religiosa mulier, Amaseæ in Ponto sancti Theodori militis, quod fanum Idolorum incendisset, & Christum coleret, Maximiano Cæsare interfecti, corpus sindone coniectum, in suo prædio sepeliuit, V. Id. Nouembris. B. R.

Quorsum, dicet aliquis, tam longa narratio?

ut

ut videlicet intelligatur, quanto studio, & ueneratione veteres illi Christiani Sanctorum corpora prosequerentur, quantaque cura, & reuerentia funerarent. Condebant enim, uti ex testimonijs superius allatis, intelligere licuit, sacras reliquias aromatibus, aliisque odoribus; & pretioso quodam opertas velamine (quod ex sancti Abundij, & Abundantij reliquiarum prima inuentione planum fit) condebant, vasculis etiam aureis interdum inclusas: quod ex sancti Hieronymi contra Vigilantium libro animaduerti potest. Officium autem sepeliendi mortuos olim certi homines obierunt, quos *κομῆται*, hoc est laborantes; sancti Epiphanius in Compendiario de Doctrina Christiana, *κομῆται* B. Ignatius in epist. ad Antiochenos appellat: ut præteream breuitatis causa tot cœmeteria ad condenda fidelium corpora, à maioribus ubique terrarum ædificata. Nam Romæ, quod ex sacris Annalibus, & Martyrologijs constat, ad xlviij. eaque nobilia numerabantur. In Africa itidem fuisse B. Augustinus, & Optatus Mileuitanus, Antiochiæ Euaagrius, Alexandria in Aegypto sancti Athanasius, in Gallia Gregorius Turonen. in omni denique Christiana provincia, & illa quidem extra urbem posita esse, sancti Ioannes Chrysostomus lib. de Fide, testatur; eaque partim ciuium, partim peregrinorum fuisse, idem Gregor. Turonen. affirmat.

M. ¶ In cliuo Cucumeris, in crypta. Illic cœmeterium fuisse demonstrauimus, vnum ex quinque illis,

illis, quæ in via Salaria exstructa erant. De hoc legitur etiam apud Surium in gestis B. Laurentij, vbi dicuntur obrûcati pro fide milites xlvi. à s. Dionysio Pont. baptizati; quorum corpora cum Iustinus præs. & Ioannes noctu collegissent, in crypta multis præsentibus Christianis, via Salaria in cliuo Cucumeris cõdiderunt, viij. kal. Nouemb. vbi florent, inquit, orationes eorum vsq. in hodiernum diem, cū aliis CXX. Martyribus. Cliuum autem Cucumeris dictū propterea existimarim, quod vel ibi feri contuissent, vel in ipso cliuo, hoc est, collis procliuitate, ac pronitate à vertice, vel iuxta esset depictus, aut sculptus in aliquo ædificio, seu pariete Cucumis: quo modo in vrbe vici fuerunt, quorum nomina leguntur, Vrsus pileatus, Caput Tauri, caput Mineruæ, Trium alitum; sicut etiã Porticus Argonautarum; locus item, qui dicebatur, Inter duas lauros, Malum punicū, & cet. in Cryptæ, de quibus Vitruuius lib. vi. cap. viii. meminit, Fossæ dicuntur testudinatæ, subterraneæ, aut concaua loca, & scrobes, vbi triticum conditur. Quidam enim, vt Varro scribit cap. lviij. lib. i. de re rustica, habent granaria sub terris vii. speluncas, quas vocant Siros. Alij ad id puteis vtuntur. Huiusmodi autem loca abdita, & concamerata ad fructus seruandos magis, quàm ad elegantia decorem fieri existimantur. Pro Cryptoporticu etiam videri potest hanc vocem posuisse Vitruuius.

Tales

Tales cryptæ erant sæpe iuxta sacra cœmeteria, aliquando in iisdem; nonnunquam etiam cœmeteria ipsæ erant cryptæ; id quod ex vitis Pont. & martyrologijs facile declaratur. Nam s. Cornelij corpus in crypta prope Callisti cœmeterium; Zosimi, Xysti iij. & Hilarij Pont. & aliorum complurium reliquias in Crypta Tiburtina (quæ à quibusdam cœmeterium Cyriacæ nominatur, ab alijs iuxta ipsum cœmeteriū in via Tiburtina collocatur) siue in basilica S. Laurētij, iuxta cryptam, S. Marcellini in cœmeterio Priscillæ via Salaria in crypta reconditas fuisse docuimus. Cœmeterium quoq. Callisti ad Catatumbas via Appia secundo ab vrbe lapide, crypta est, vt videmus. Vnde B. Xystus ij. Pōt. & mart. in gestis B. Laurentij apud Surium legitur sepultus in crypta, in cœmeterio Callisti. Et via Salaria in cœmeterio Cucumeris crypta fuisse, superius annotauimus. Cœmeteriū item B. Lucinæ Apostolorum discipulæ, vnum ex quinque in via Aurelia positis, ab ipsa ædificatum, crypta etiam in Martyrologijs prid. Kal. Iulias, nuncupatur.

Huiusmodi præterea cryptæ, vt ex iisdem Martyrū libris animaduertimus, erāt ipsæ fere arenariæ; hoc est, Fodinae, vnde arena fodiebatur, quæ proximæ vijs publicis non longe ab vrbe distabant: Cicero in orat. pro Cluentio; A sinius autem, inquit, breui illo tempore, quasi in hortulos iret, in arenarias quasdam extra portam Exquili-

quilinam perductus, occiditur. Varro etiam lapidicinas, & arenarias negat ad agriculturam pertinere. Vitruvius lib. ij. cap. iv. & vi. arenaria vocat.

Quocirca s. Serena Augusta, ut est apud Surium volumine iv. corpus B. Susannæ virg. & mart. sicut paulo superius diximus, in cœmeterio Alexandri in arenario in crypta iuxta B. Alexandrum honorifice collocavit, iij. Id. Augusti.

Beatum Tertullinum presb. Imp. Valeriano, & Galieno, pro Christi gloria obtruncatum, s. Stephanus j. Pont. via Latina in crypta arenaria tumulasse dicitur à Beda, & Mauro. Prid. Non. Aug.

Eodem Pontifice Diodorus presb. Marianus Diac. & socij, cum in arenario natalicia Martt. agerēt, obstructa à fidei hostibus ianua cryptæ, & diruta superne mole, martyrium obierē, xvi. Kal. Febr. M. R.

Sanctorum item Martt. Narcissi, & Crescentionis, qui in gestis B. Laurentij nominantur, sacra corpora in crypta arenaria sepulta traduntur, xv. Kal. Octob.

Beata Symphorosa Hadriano Cæsare, Licinio Præfecto, viri sui Getulij martyris, sociorumq. corpora cum pie sustulisset, in arenario prædij sui honorifice sepeliuit, iv. Id. Jun. Beda, & M. R.

Sanctorum quoq. Martt. Seueri, Seueriani, Carpophori, & Victorini fratrum reliquiæ Diocletiano Cæsare canibus obiectæ, cū ab illis in-

tactæ

tactæ diu fuissent, tandem à Christianis sublata, via Lauicana, iij. ab vrbe lapide in arenaria fuerant iuxta sepulcrum ss. Martt. Claudij, Nicoltrati, Symphoriani, Castorij, & Simplicij, qui sub eodem Imp. passerant. B. R. vi. Id. Noueb.

SS. Chrysanthus, & Daria coniuges in arenariam, quæ est via Salaria, ducti, effossa humo, lapidibus obruti, martyrij coronam tulerunt, viij. Kal. Nouemb. B. R.

Theodorus j. Pont. Sanctorum Martt. Primi & Feliciani reliquias ex arenario viæ Nomentanæ in urbem deferēs, in basilica s. Stephani protomart. quæ est in Cælio monte, à s. Simplicio j. Pont. dedicata, collocavit, multisq. ex argento auroq. ornamentis honoravit.

Postremo in B. Laurentij gestis legitur & illud, In vico Patricij christianos promiscui sexus ferme lxxij. in cryptam Nepotianam conuenisse, quos S. Laurentius adierit, pedes singulis viris exosculans lauerit, inde digressus, & s. Xystū, qui ad supplicium ducebatur, affecutus extra portam Capenam ad templum Martis, illis verbis compellauerit; Noli me derelinquere, Pater sancte, & cet. Erant ergo cryptæ, atq. arenariæ priscis fidelibus, persecucionum temporibus, pro oratoriis, pro ecclesiis, pro latebris, pro sepulcris.

N. ¶ *Cum gloria illic celebrasset diuina mysteria in pace.*] His verbis venerandum Missæ sacrificium significatur: atq. ita fere veteres loquebantur.

tur.

tur. Nam, vt Metaphrastes apud Surium vol. v. refert, B. Autonomus Episc. ex Italia Diocletianæ persecutionis impetum declinans, in Bithyniâ cum profugisset, ad altare mactatus dicitur, dum mysticum celebraret ministerium: quo loco ab eodem Metaphraсте Incruentum sacrificium, & sacra mystica nuncupantur: & in gestis B. Laurentij scriptum est, Iustinum presb. cum Hippolyto fortissimi archidiaconi, de quo supra memorauimus, reliquiis ad vesperum conditis, ieiunâtem celebrasse vigiliâs noctis triduo cum magna christianorum frequentia, nec cessasse à luctu, & lacrymis: ipsumq. obtulisse laudis sacrificium, cuius fuerint omnes participes facti. Eadem sacra mysteria vocat Ecclesia, vt alias appellationes omittam. Est autem is ritus sane quam vetus: quippe cum Felix j. Rom. Pont. qui Aureliano Cæsare martyriû obiit, anno Domini CCLXXIII. sanxerit, vt missa supra, vel circa memorias, martyria, & sepulcra Martyrû celebraretur. Id hoc loco à Ioanne presb. factû indicatur, qui supra illorum xxij. Martyrum memoriam, statim diuinum Missæ sacrificium Deo obtulisse perhibetur.

O ¶ *Et præsentari in Tellude in foro ante templum.*] In codicibus Arinianensi, & Romano legitur, Interlude: Nos, vt librariorum mendam corrigere, vocemq. ignotâ penitus, & solæcismum tolleremus, in Tellude, reposuimus, ex gestis B. Laurentij, vbi sic scriptum inuenimus;

Iussit

Iussit autem Decius omnem senatum conuocari fecitq. conuentum in Tellude cum Valeriano præfecto, sexto kal. Augusti. Ibi tum, eo mandante, præsentati sunt ei Abdôn, & Sennes subreguli christiani, quos de Perside adduxerat, diuersis pœnis maceratos. Et post pauca,

Eodem tempore Decius Cæsar, & Valerianus præfectus iusserunt sibi Xystum Episcopum cum clero suo præsentari noctu in Tellude. Et paulo inferius,

Eadem hora Laurentio è cryptâ Nepotiana exeunte, B. Xystus iterum ducebatur in Telludem, vt audiretur, & cum eo Felicissimus, & Agaperus.

Telludem autem dictam opinor, quasi Telluris ædem. Huic opinioni suffragatur exëplar Senense, in quo scriptum est, In Tellure; nisi verlimus, In Tellude, quoque erratum esse, scriptumq. per incuriam, In Tellude, pro, In Tellure; quod, vt affirmare non audeamus, sic aliorum iudicio permittimus.

Fuerunt igitur ss. Abundius, & Abundantius Diocletiani mandatû è carcere adducti in Forum Cæsaris ante templû Telluris; aut, Ante templum Telluris, quod erat in foro. Et licet fora, in quibus iudicia. exercebantur, quinque tunc Romæ fuisse legamus, Romanum, Cæsaris, Augusti, Nernæ, sitæ Transitorium, & Traiani; templa item (id est loca, quibusdam conceptis verbis ab Augure definita, & constituta) aut

H ait

ait Varro lib. vi. de ling. lat. in quibus templis dumtaxat, & non alibi, haberi senatus poterat) eōplura, ut Aedem Iouis Statoris, Concordiæ, Castoris, Telluris, & aliã: hoc tamen loco neq. aliud forum, quàm Cæsaris, neque aliud templum, quàm Telluris, videtur intelligendum. Id etenim forum ab omnibus, præter Pyrrhum Ligorium, in ea parte collocatur, quã pone ss. Cosmæ, & Damiani ædem, hortos videmus.

Templum vero, seu Aedem Telluris, in qua S. C. factũ esse Cicero l. & ll. Philipp. dicit, & senatum à Decio Cæsare habitum, supra retulimus, huius foro proximã fuisse apparet. Nam à Sexto Rufo, & P. Victore in iij. Regione vrbis, quod Templum pacis vocabatur, locatam videmus: & idem Cicero in oratione pro Domo sua, Sp. Cassij, inquit, domus ob eandem causam euerfa, atq. in eodem loco Aedes posita Telluris. Liviũ lib. l. i. Damnatumq. populi iudicio, dirutas publice ædes; ea est area ante Telluris Aedem. Dionysius lib. viii. Post Cassij necem, & domus eius euerfa est, & hucusq. subdialis relinquitur. Is locus extra Telluris ædem est, quam postea exstruxit ciuitas, secundum eam viam, qua itur ad Carinas.

Ex quibus Dionysij verbis intelligimus, eam ædẽ extra Carinas fuisse: nec aliter Suetonium sensisse, cum in lib. de Illustribus Grammat. Lenæum Pompeij Magni libertum tradit, ad Telluris ædem docuisse in Carinis; quas cum anti-

qui-

quitaris studiosi in eam Exquiliarum partem protendant, quæ ad Palatium vergit, ædemquẽ Telluris ponant prope eum locum, vbi nunc S. Pantaleonis cernitur templum, non longe à cliuo, qui ducit ad B. Petri vincula; necesse est Telluris templum ad Cæsaris forum fuisse.

P § *Si isti extincti non fuerint, non erit clarus timor.*] Imo vero si extincti fuerint, erit clara, atq. perspicua vt illorum virtus, & constantia, sic veri Dei potentia, & sapientia. Hoc idem Decius Imp. olim Valeriano præfecto dixerat, cum libera B. Xysti responsione commotus, Hic, inquit, si extinctus non fuerit, non erit vllus euidentis timor. Putabant immensissimi Tyranni supplicis martyrum id se consecuturos, vt homines à Christi cultu deterrentur. Sed nõ est consiliũ contra Dominum, vereq. in extremo Apologético Tertullianus pronunciauit, Martyrum sanguinem semen esse Christianorum.

¶ *Leuari in Equuleo.*] Equuleus proprie per deminationem, sicut equulus, dictus est pulchellus equinus, vt apud Cic. in iii. Tusculana, & in Hortensio, & Liviũ lib. xxij. Ad Sinuessam bos equuleum peperit. Est etiam equuleus, velut hoc loco, tormenti genus, ab equi similitudine, vt quidã volũt appellatũ, quasi paruus equus; quo sensu scribitur & eculeus. Erat autem siue machina lignea equo similis, cui alligati rei torquebantur; siue stipes, cui velut equo impositi variè cruciabantur, & distendebatur: quemadmodum

H 1 ex

ex supplicio S. Romani martyris, ab Aurelio Prudentio eleganter descripto, apparet, vbi Equuleus à Poeta Noxialis stipites vocatur.

Inensus, inquit, his. A sclepiades iusserat

Eviscerandum corpus equuleo eminus

Pendere, & vncis, vngulisq. crescere.

Apparitores sed furenti suggerunt

Illum vetusta nobilem prosapia,

Meritumq. multis esse primum civium.

Iubet amoveri noxialem stipitem,

Plebei clarum pœna ne damnet virum.

Suspensi enim & alligati manibus & pedibus ad eum stipitem, dum torquerentur, crescere, & extendi videbantur. Alij definiunt, Genus tormenti, quo vinctis supernè manibus, & appensis vtriq. pedi grauissimis ponderibus, homo pendens immaniter torquetur.

Carolus Sigonius, vir cum ingenio præstanti, & eruditione varia præditus, tum omnis antiquitatis peritissimus, in iij. lib. de Iudicijs cap. xvij. De tormentis in eculeo, ex veterum monumentis, Eculeum fuisse definit catasta ligneam, cochleatam, ad intendendum ac remittendum aptam, atq. ad torquendos homines institutam.

Tormenti vero genus fuisse huiusmodi. Vbi catastæ huic brachia, pedesq. eius, qui torquendus erat, nervis quibusdam, quæ fidiculæ dicebantur, alligauerant, tum catasta intenta, atq. in altum erecta, vt ex ea, quasi ex cruce quadam,

miser

miser ille penderet, primum compagem ipsam ossium eius diuellebant, deinde candentes laminas eiusdem corpori admouebant, tum bisulcis vngulis ferreis latera excarnificantes, doloris acerbitem augebant.

Ac lineam quidem catasta fuisse, atq. in sublime tolli solitã, aperte ostendunt Sozomenus, Eusebius, & Prudentius. Sozomenus enim hist. ecclesiasticæ lib. v. cap. ix. de Busyri, christiano homine ex vrbe Galatiæ Ancyra, apud Misum Phrygiæ urbem sub Imp. Iuliano Apostata profide cruciatio loquens, Eculeū βασιανισήριον ξύλον, id est, tortorium lignum, appellat; vbi interpret sic vertit;

Et cum eum, inquit, publice produxisset, ad lignum, cui torquendi alligari solebant, suspendi iussit. Busyris vero manibus in caput sublati, latera sponte sua nudavit, & ad Præsidem dixit, Non esse licitoribus frustra in eo elaborandum, vt se ad palum suspenderent, ac rursus demitterent. Etenim ad hoc se paratum esse, vt sine illo, quantumcunq. vellet, latera sua tortoribus exhiberet. Et cap. xx.

Ex Christianis in vincula cõditis Theodorum adolescentem primo loco productum, ad palum, in quo supplicia solebant inferri, alligat. Hic vngulis diu laceratus, & cet. Eusebius lib. v. hist. eccl. cap. j. ex epist. Gallicana superius citata; Cũ autem, inquit, tyrannica illa tormenta per beatorum patientiam à Christo essent abrogata,

H 3 alias

alias machinas excogitavit diabolus, nempe ut in carceres coniecti fideles, locis tenebrosis ac molestissimis includerentur, in equuleo pedibus ad quintum vsq; foramen extenderentur.

Quibus verbis significat Eusebius tum summe distentium, cum ad quintum foramen peruenisset. Horum auctorum sententiam confirmat Prudentius in carmine supra inserto, ex hymno S. Romani, ubi paulo post, qui in eculeum esset coniectus, ex eo, quasi ex alto ligno pependisse ostendit apertius, cum eundem martyrem ex eculeo ita vociferantem inducit;

*Audite cuncti, clamor longe, ac prædico,
Emitto vocem de catasta celsior.*

Qua de causa eundem antè pensilem virum dixerat:

*Scindunt utrumq; milites teterrimi
Mucrone hiulco pensilis latus viri.*

Eandem vero machinam cochleatam fuisse, ex versu veteris poetæ Pomponij elicitor, qui à Nonio Marcello profertur:

Et ubi insilui in cochleatum eculeum,

Ibi tollutim tortor. Id est, torqueor.

Quod autem brachijs pedibusq; catastæ fidiculis alligatis, eculeus intentus ossium commissuras cum dolore distraxerit, ex multis locis cognoscitur; primum ex eodem hymno Prudentij, ubi fortissimus martyr ita ex eculeo loquitur;

Miserum putatis, quod retortis pendeo

Ex-

*Extentus vlnis, quod reuelluntur pedes,
Compago nervis quod sonat crepantibus.*
deinde ex hymno eiusdem poetæ de B. Vincen-
tio, in quo ita tyrannus imperat;
*Vinctum retortis brachijs
Sursum, ac deorsum extendite,
Compago donec ossium
Diuisa membratim crepet.*

Quibus verbis satis, quæ figura fuerit eius, quæ in eculeo torqueretur, ostenditur, cum se pendere brachijs, pedibusq; retortis extentum ait, nervis scilicet, quibus deuincta membra erant, propter summam intentionem crepantibus.

A nervis autem, siue fidiculis, quibus membra eculeo adhærebant, nullum alium cruciatum, nisi distensionis, esse profectum apparet. Vnde Isidorus lib. v. Etymologiarum, eculeum dictum, quod extendatur, affirmat.

Ut autem incitandi doloris causa eculeus, aut fidiculæ tendebantur; sic eiusdem remittendi, eadem laxabantur. Quæ de re Valerius lib. iij. cap. iij. de patientia, ita scribit; Zeno cum à Nearcho tyranno, de cuius nece consilium inierat, torqueretur, supplicij pariter, atq; indicandorum gratia consciotum, doloris victor, sed vitionis cupidus, esse dixit, quod secreto audire eum admodum expediret; laxatoq; eculeo, postquam insidijs opportunum tempus animaduer- tit, aurem eius morsu corripuit, nec ante dimisit, quam & ipse vita, & ille corporis parte pri-

uaretur. Et paulo post, In Theodoro quoq. viro grauiſſimo Hieronymus tyrannus tortorum manus frustra fatigauit. Rupit enim verbera, fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas extinxit prius, quàm efficeret, vt tyrannicidij conscios indicaret. Et Quintilianus declamatione vltima sic; An tu quæſtionem illam fuiſſe credis, qualis vernilibus corporibus adhibetur? Ideo enim eculeum mouebam artifex senex, tenebam fidiculas ratione ſæuitiæ, vt leniter ſedibus ſuis remota compago per ſingulos artus membra laxaret. Ex quibus verbis, qui in laxando eculeo leniter fidiculas remiſſiſſet, eum aliqua ex parte doloris acerbitati conſuluiſſe apparet. Et Seneca lib. ix. epist. lxxviii. Hoc nobis perſuadere conaris, nihil intereſſe, vtrum aliquis in gaudio ſit, an in eculeo iaceat, aut tortorem ſuum laſſet. & epist. lxxix. Neminem certe adhuc ſcio eo nomine votum ſoluiffe, quòd flagellis cæſus eſſet, aut podagra diſtortus, aut eculeo longior factus. Colligitur idem ex Plauti Aſinaria, act. ii. ſcena ii.

Nudus vinculus centum pondo es, quando pendes per pedes.

Li. Quo argumento iſtuc? Le. ego dicam, quo argumento, & quomodo.

Ad pedes quando alligatum eſt æquum centum pondium,

Vbi manus manicæ complexæ ſunt, atq. adductæ ad irabem,

Nec

Nec pendes, nec propendes, quin malus nequamque ſis.

Postremo laminarum candentium, & vngularum effodientium teſtimonia exſtant cum alia multa, tum B. Cypriani lib. ii. epist. ad Donatū; Haſta illic, & gladius, & carnifex præſto eſt: vngula effodiens latera, & deradens, eculeus extendens, ignis exurens, ad hominis corpus vnum ſupplicia plura, quàm mēbra. Et Serm. v. de Lapſis; Sed cū duriffimi Iudicis recrudescēte ſæuitia iā fatigarū nunc flagella ſcindere, nūc contunderēt fuſtes, nunc eculeus extenderet, nunc vngula effoderet, nunc flāma torreret. Et in lib. de laude martyrij: Hoc vero, quòd eculeo corpus extēsum candentes ſtridet ad laminas, non exempti sanguinis, ſed tentationis eſt cauſa. Et s. Auguſtinus epist. clviij. Quando tantorum ſclerum confeſſionem non extendente eculeo, non ſulcanti- bus vngulis, non vrentibus flammis, ſed virgarū verberibus eruiſti. Quæ ſententia refertur etiā in Decret. Cauſa xxiii. quæſt. v. cap. Circumcelliones. Et Ammianus Marcellinus lib. xiiii. Intendebantur eculei, vncosq. parabat carnifex, & tormenta. Et Prudentius in hymno S. Vincentij;

Extorque, ſi potes, fidem.

Tormenta, carcer, vngulæ,

Stridensq. flammis lamina,

Atq. ipſa, pœnarum vltima,

Mors Christianis ludus eſt. Et poſt:

Ridebat hæc miles dei,

Ma-

Manus cruentas increpans,
Quod fixa non profundius
Intraret artus vngula. Et i hymno B. Romani:
Amor corona pæne præuenit trucem
Lictoris artem, sponte nudas offerens
Costas bisulcis excandans vngulis. Et infra:
Non vngularum tanta vis latus fodit
Mucrone, quanta dira pulsat pleuresis,
Nec sic iniusta laminis ardet cutis,
Vt febris atro felle venas exedit.
 Et Cicero vii. in Verrem; Quid, cum ignes, ar-
 dentesq. laminæ, ceteriq. cruciatus admoueban-
 tur? Et in Antonium Philipp. xi. Ponite ante
 oculos vincula, verbera, eculeum, carnifi-
 cem, tortoremque Samarium. Et Seneca li-
 bro iij. de Ira, cap. iij. Apparatusq. illi reddendus
 est suus, eculei, & fidiculæ, & ergastula, & cru-
 ces, & circumdati defixis corporibus ignes, &
 cadauera quoq. trahens vncus, et cet. & cap. xix.
 Torserat per omnia, quæ in rerum natura tri-
 stissima sunt, fidiculis, tribularibus, eculeo, igne,
 vultu suo.

Extorquendæ autem de seruis veritatis causa,
 eculeum adhibitum fuisse docet Cicero pro
 Deiotaro, vbi ait; Cum more maiorum de ser-
 uo in dominum ne tormentis quidem quæri li-
 ceat; in qua quæstione dolor veram vocem eli-
 cere possit etiam ab inuito; exortus est seruus,
 qui, quem in eculeo appellare non posset, eum
 acculet solutus. Et pro Milone; Sed quæstiones

urgent Milonem: quibusnam de seruis? item;
 Facti in eculeo quæstio est, iuris in iudicio. Idem
 Tusculana v. & li. iv. de Finib. meminit. & Asco-
 nius, De seruo Alicore quæstio ita habita, vt is
 articulatim consecaretur. Translatus est postea
 eculeus ad cruciandos homines, & acerbioris sup-
 plicio afficiendos; id quod in Christianis marty-
 ribus patuit. Quam ob causam crebra eius sit
 mentio in Martyrologijs, vt videmus, in quibus
 illa identidem inculcantur, Equuleo tortus,
 equuleo cruciatus, in equuleo suspensus, in equu-
 leum leuiatus, in equuleum actus, & cet.

Noua equulei forma in Anglia aduersus ho-
 mines orthodoxos hoc ipso tempore vsurpatur,
 dum hæreticorum impietas infernis percita fu-
 rijs quotidie læuit in sanctos, & nefarijs, fune-
 stisq. legibus, ac edictis catholicos, & religiosos
 vrget, premit, exagitat, deniq. vsq. ad extremum
 spiritum inuitatis cruciamenis, supplicijsq. ita
 persequitur, vt Constantij, Iuliani, Valentes, Vá-
 dali (quorum fuit olim aduersus rectam fidem
 præter ceteros nobilitata crudelitas) præ ista
 bellua, humani, ac mites quodammodo censen-
 di esse videantur. Sed Christo opt. max. im-
 mortali, ac semper triumphatori gratiæ: Quari-
 doquidẽ hæc etiam tempora gloriosos Marty-
 res, & præclaros veræ fidei Athletas tulerunt, fe-
 runtq. quotidie, qui catholicæ religionis nome-
 nã virtute constantiæ, ac sanguinis profusione illu-
 strant:

R ¶ *In viam Flaminiam.*] Hæc via, cuius initiū à porta olim Flumentana, nunc Populi dicta (pro lato nimirum à Belisario postremum Pomerio, vrbisq. in ea parte ambitu aucto) ab auctore nomen accepit, quem Strabo lib. v. C. Flaminium, C. Flaminij, qui iterum Consul ad lacum Thrasymenum cum xv. millibus Romanorū ab Annibale cæsus est, filium, & M. Aemilij Lepidi in cōsulatu collegam, scribit. L. vero Florus ex Liuiο in Epitome lib. xx. Sex. Pōpeius Festus, & Cassiodorus ab ipso C. Flaminio patre, Censore cum L. Aemilio Papo, ex Gallorum, de quibus triumpharat, manubiis anno vrbis DXXXIII. viam Flaminiam stratam è Roma per Tusciam, & Umbriam vsq. Ariminum, tradunt. Fieri autem potest, quod Panuinius cēset, vt à patre quidem inchoata, à filio autem perfecta, aut partim à patre, partim à filio ducta sit, qđ indicare videtur Liuius lib. xxxix. Apuanis Liguribus, inquit, domitis, C. Flaminius Cof. pacem dedit finitimis, & quia à bello quieta vt esset prouincia, effecerat, ne in otio militem haberet, viam à Bononia perduxit Arretiū, & cer. Flaminiam porrò ab Augusto instauratam fuisse Suetonius cap. xxx. docet his verbis; Quo autem facilius vndiq. vrbs adiretur, desumpta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit.

Huius viæ sæpe meminit Cornelius Tacitus, quam

quam ponti Miluio impositam scribit. Aliquæ in agro Etrusco adhuc exstāt reliquæ; plurima etiam in ea cernuntur veterum sepulcrorum vestigia. Fuisse præterea & ad nonum lapidem villam Cæsarium, quæ ad Gallinas dicebatur, auctor est Plinius lib. xv. cap. vlt. & Tranquillus in Galba: et loca quædam deuexa, & accliuia, quæ per similitudinem Clitellæ vocarētur, Sex. Pompeius testatur: & alterius loci, quæ Saxa rubra nominantur, apud Cic. in ij. Philip. & Liuium lib. ij. & Cornelium Tacitum lib. xix. mentio fit; & sepulcrorum Pantomimi Paridis Aegyptij, Neronis liberti, & Glauciæ, liberti Melioris meminit Martialis lib. vi. & xi. & Statius ij. Siluarum.

Sed omnia Ethnicorū monumenta longe superat beatissimorum Christi martyrū profusus sanguis, quo hæc via cruentata est, & nobilitata; vt horum, & s. Valentini presb. qui cum Asteriū præfectum, pulsa eius filia cæcitate, ad Christū traduxisset, Claudio Cæsare, christianæ fidei accusatus, securi percussus est extra muros vrbis in via Flaminia prope pōtem Miluiū, vbi postea eius nomine ecclesia à Theodoro I. Pont. max. anno Domini circiter DCXLV. constructa est, & à Benedicto ij. restituta, & exornata; ac non longe cœmeterium etiam à s. Iulio I. Pont. ante annos CCC. fuerat ædificatum. Platin. & Panuin.

S ¶ *Decimo ab vrbe milliario.*] In Senensi exemplari

plari legitur, vno milliaro: sed perperam sine dubio, & mendose, cum id sequenti narrationi repugnet. Romanum habet, xiiij. quod quidem reprehēdi non potest; sed vtro modo scribatur x. an xiiij. parum, aut nihil penitus refert: neutrum enim ab historiæ veritate dissentit.

T § *Iuxta civitatem Lubras.*] Legitur etiā Lubram numero singulari: cuius vrbs apud scriptores mentio nulla inuenitur; ex quo verisimile fit, nouum ea tempestate, & exiguum fuisse oppidum; nonnulli ad læuam viæ Flaminie ab Roma proficiscentibus, xij. fere milliaro, circa ea loca fuisse suspicantur, vbi nunc quingentis à via passibus parua quædam ædificiorum vestigia, & ruinae cernuntur.

V § *Marcianus clarissimus vir.*] Romanus, vt creditur, & qui fortassis prædia ad Lubram haberet. Ceterum alij in Martyrologijs Marciani nominantur, & quidem martyres nonnulli, vt is, qui Terdonæ Episcopus Traiano Cæsare pro Christi gloria martyriū subiit prid. Non. Mart. & qui Romæ cum Petro, Iouino, Thecla, Casiano, & Theorico varie cruciatus, pro Christo mortem oppetiit vij. Kal. April. & qui in Aegypto cum Nicandro, & Apollonio in Maximiana persecutione cæsus est Non. Iun. & qui in eadem prouincia cum Marco fratre, sociisque innumerabilibus ob Christi confessionem varie tortus, martyrij cursum confecit iij. Non. Octob. & qui Nicomediæ cum Luciano, Floria-

no,

no, Heraclio, Floro, & Vrfa virgine pro veri Dei cultu fortiter pugnans, occubuit vij. Kal. Nouemb. & qui in Africa cum Satyriano fratre in persecutione Vandalica Genserici Regis imperio pro fide catholica quadrigis per spineta raptus, martyrij coronam accepit, xvij. Kal. Nouemb. Nonnulli confessores, vt is, qui B. Petri Apostolorum Principis discipulus, Syracusanæ vrbs Episcopus ab eo consecratus, magnam hominum multitudinem ad Christi fidem traduxit: & qui Rauennæ Episcopus à Deo demissa columba electus est: & qui Antifiodori presb. vita pie sancteq. acta, quieuit in Domino.

Vt sileantur alij Marciani, qui à christiana religione abhorrentes, diuersis temporibus, diuersisque in Prouincijs, cū Præsidis, aut Præfecti munere fungeretur, Christianos vexarunt: vt is, qui, Diocletiano Cæsare, Syriæ præfuit, & Celsum filium puerum, & Iulianum, eiusq. coniugem Basilissam virginem, quod Christū Iesum libere confiterentur, occidit, v. Id. Ianuar. & qui Ciliciæ Præfectus Iulianum item Idolorum cultus detestantem, & in Christi confessione constantem, culeo insutum in mare demersit xvij. kal. April. & qui Spoleti Præses Diocletiano Imperatore, Carphophorū presb. & Abundium Diac. de quibus supra memorauimus, martyrio affecit, iv. Id. Decemb. & cet.

X § *Obtulit eis vrceum cum aqua.*] Id ipsum antea à B. Romano martyre factum in gestis S. Lau-

Laurentij iisdem pæne verbis in hunc modum describitur;

Tum Decius furore, ac dolore percitus, ait ad Valerianum, Arte magica victi sumus: iussitq. beatum Laurentium solui à catasta, & eleuari. Porro Romanus vrceum afferens cum aqua, oportunitatem captabat, qua eum offerret B. Laurentio. Cœpit autem animo æstuarè Decius, & præcepit B. Laurentium reddi Hippolyto tantum in palatio. Tum Romanus accessit, & aquam offerens, misit se ad pedes B. Laurentij, rogauitq. eum lachrymis; vt baptizaretur; & acceptam aquam benedixit; & baptizauit eum, & cet. ex Sur. vol. iv.

Y § *In prædium suum.*] Exempla secuta earum, quas superius nominauimus, feminarum. Mos autem erat nõ Ethnicorum modo, sed Christianorum etiã, quod ante significauimus, vt mortuorum cadauera extra urbem prope viam funerarent. Hinc vsus manauit, vt viatorem epitaphia, sepulcrorumq. eclogia compellerent. Fidelium quoq. cœmeteria pæne omnia extra urbis mœnia fuisse admonuimus, præsertim persecutionũ temporibus, quando Christianis cryptarũ, & arenariarum latebræ vicem oratoriorum, & ecclesiarum explebant. Ceterum in hoc B. Theodoræ prædio, quod ad viam Flaminiam erat, tempore procedente beatiss. Marit. Abundij, & Abundantij nomine ædem exstructam constat, quæ etiam nunc cernitur; & oppidum

Ari-

Arinianum, quod ibidem est, B. Gregorij Magni Ro. Pont. ætate ædificatum, legisse se Blondus affirmat, & à proxima Ara Iani apellatum.

Z § *Milliario ab vrbe Roma xxviiij.*] Hodie xx. tantum numerantur, hæc, vt putamus, de causa: quòd olim & iusta erãt milliaria, hoc est, breuiora, quã hodie sunt, singulaq. columnis lapideis distincta, & via Flaminia (quod ex illius apparet vestigijs) agrum Veiẽtem secãs, & per summos colles ducta, multos flexus, atq. anfractus habebat: posteris vero temporibus ea ob vetustatem incuriamq. corrupta & interrupta, dum diuerticula, & compendia quæruntur, breuitatis magis, quã facilitatis est habita ratio. Atque hoc modo factum est, vt iter ab vrbe Roma ad oppidum Arinianum, breuius quidem sit: sed ipsa milliaria, quæ xx. esse dicuntur, aliquanto longiora sint, quam mille passus. Eadem ratione Ameria abest Roma, teste Cicerone in orat. pro Roscio Amerino, sex & quinquaginta millia passuum, quæ tamen nunc xliij. sunt. Sulmo etiam, vt Ouidio elegia x. placet, ab vrbe Roma distat XC. milliariibus; quæ itidẽ ad lxx. redacta sunt, nulla viã, siue itineris facta mutatione.

NOTÆ AD PRIMÆ IN-
ventionis atq. Translationis historiam.

I § *P*issimo, & æterno Augusto, Othone Magno III. Imp.] Ethnica adulatio, & assentatio Romanis Principibus hæc, atq. alia co-

I

gno.

gnomina tribuit. Magni autē cognomen, Othonis primi, aui huius proprium fuit. Is enim post Henrici patris, Saxonum Ducis, obitum, Germaniæ regnū adeptus, feliciter annis XXXVI. mensibus x. diebus vj. administravit, & à rerum gestarum magnitudine cognomen inuenit. A Ioanne xij. Ro. Pont. in Italiam contra Berengarium, eiusq. filium Adelbertum, sæuissimos Tyrannos, & S. R. E. depopulatores euocatus, hostes expulit, pontificiam maiestatem asseruit, Romamq. profectus, in Basilica Vaticana principis Apost. anno Christi CMLXII. ineunte, viij. kal. Ian. ab ipso Ioanne Imperator Augustus inunctus est, & consecratus; imperat annis XI. mens. iv. dieb. xij. decessit Nonis Maij in Saxonia an. Christi DCCCCLXXIII.

Cui Otho iunior, filius successit, Rex Germaniæ, puer tres annos natus, à patre anno Domini CMLVIII. tertio Kal. Iunij appellatus, Augustusq. consecratus viuo patre, viij. kal. Ian. Romæ in Vaticano à Ioanne xij. ineunte anno Christi CMLXVIII. imperavitque post patris mortem an. X. mens. vii. dieb. xi. vsq. ad annum salutis CMXXCIII. quo, viij. seu vj. Id Decemb. Romæ obiit ætatis suæ an. XXIX. conditusque est marmoreo sepulcro in Paradiso, hoc est, in atrio Basilicæ Vaticanæ. Huic quoque facta cognomen triplex Rubei, Sanguinarij, & Pallidæ mortis Sarracenorum, indiderunt.

In cuius locum, omnium Procerum Germanici

nici regni consensu suffectus est filius, Otho hic vij. annos natus xvij. Mirabilia mūdi postea ob eximias virtutes cognominatus: qui anno salutis CMXCVI. à Gregorio V. Pont. max. v. Id. Maij, vel Iunij, die Pentecostes Romæ in Vaticano vna cum Maria coniuge coronam Imperij sumpsit: regnavitq. an. XII. M. VI. D. II. imperavit an. IV. M. VII. D. XX. regnavit, & imperavit an. XVII. M. I. D. XXI. Cum ex vrbe Roma, quam iam quartum intrauerat, & Domini Natalicia celebrauerat, Rauennam rediret, ex vaticinio S. Romualdi (qui Rauenna discedenti prædixerat, si Romam iret, ipsum nō amplius Rauennam visurum) excessit è uita apud Paternum, agri Cæsennatis pagum, via Aemilia xij. seu v. kal. Feb. an. M. I. Cadauer delatum est Aquisgranum. Fuit hic Otho bellica virtute uo inferior, religione, ac pietate, & patre, & uo longe superior, vt merito pijssimus nuncupetur. Auctores Liutprandus lib. vi. Lambertus, Leo Ostien. lib. ij. Chron. Casinen. Hermannus, Sigebertus, Otho Frisingen. episc. lib. vj. Conradus Abbas Ursperg. item Panuinius, Sigonius, & cet.

¶ *Siluestri Papæ.* Secūdi scilicet, qui natione Gallus ex prouincia Aquitania, professione monachus Benedictinus Monasterij Aurelian. diocesis Floriacensis, antea Gerebertus vocatus, vir fuit (vt Annoinus lib. v. de rebus gestis Francorū cap. xlvi. Guilielmus bibliothecarius, & ve-

tustissimus liber regni Siciliae, qui est in bibliotheca Vaticana, aliiq. testantur) doctissimus, mathematicus, & philosophus egregius; & propter insignem doctrinam cum singulari probitate coniunctam, primo Archiepiscopus Remensis, deinde Rauennas, hortatu Imperatoris Othonis iij. à clero, S. P. Q. R. Pontifex creatus Gregorio V. successit, kal. Nouēb. CMXCVIII. seditq. an. III. M. VI. D. XII. obiit iv. Id. Maij. an. Christi MIII. Platina, Panuinius, Sigonius. Quapropter quæ de illius exitu Martinum Cisterciensem secutus, Platina fabulatur, valde sunt & absurda, & inter se pugnantia, atq. intolerabilem scriptorum in rebus alioqui grauissimis negligentiam inscitiamq. coarguunt. Hanc porro maculam, quæ imperitorum hominum vitio in optimi & sapientissimi Pontificis nomine penitus infedit atq. inueterauit, Panuinius grauissimis rationibus eluit: eademq. grauitate confutat ea, quæ simili, aut vecordia aut temeritate & conficta, & credita sunt de Ioanne, Anglica femina, quam pro Pontifice inter Leonem iv. & Benedictum iij. intruserunt.

3 ¶ *Quidam Episcopus Adelbertus.*] Cuius vita religiose sancteq. traducta, & gloriosa pro Christi prædicatione mors obita, ex anonymo, sed bonæ fidei, eiusq. familiari auctore describitur apud Surium ii. vol. ix. kal. Maij. Is autem in Boemia parentibus opulentia, & regio sanguine illustribus natus, Voicechus, hoc est, exercitus

con-

consolatio, patria lingua est appellatus. Subactis vero, & ad Christi fidem traductis Sclauorum, siue Slauorum gentibus (de quibus paulo post dicitur) magnus Otho I. Imperator urbem insignem Magdeburgum in Saxonia ad flumen Albin condidit, metropolimq. Slauis constituit; eiq. regni atq. imperij sui anno XXXV. primum Archiepiscopum præfecit virum egregia sanctitate Adelbertum, seu Adalbertum, qui annis XII. eam ecclesiam pie ac sapienter gubernauit. Ad hanc urbem studiorum causa missus puer Voicechus, & sacro chrismate ab Archiepiscopo inunctus, & confirmatus, eius nomen accepit, atq. Adelbertus deinceps est nuncupatus. Cum annos ix. in litterarum, bonarumq. artium studijs posuisset, in patriam reuertitur, vbi postea mortuo Pragæ Episcopo, in eius locum summa Ducis, populiq. voluntate, & consensione sufficitur, & ab Vuilligiso Archiepiscopo Moguntino, præsentente Othone II. Augusto, Archiepiscopus consecratur.

4 ¶ *Hic dum in Sclauonia esset Episcopus.*] Boemiam intellige, sic enim Blondus lib. viij. Decadis I. Compertum habemus, inquit, Sclauorum gentem, quam ultra Danubium sedes habere, & locerum, filiumq. Mauricij, illis oppositos fuisse diximus, tunc primum oram Adriatici sinus dextri littoris occupasse, & ita habitationem in ea continuasse, vt quidquid prius Istria, & Dalmatia dicebatur, ad tempora vsq. nostra di-

1 3 catur

carur Sclauonia. Nec tamē illa gens reliquit primas ad Danubium sedes: quin ijdem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidē locutionis similitudo, ac pæne proprietatis ostendit eos, qui nunc Poloni, & Boemi dicuntur, ex Sclauorum reliquijs fuisse. Incoluerunt autem ea loca Vandali, quos credendū est, quando ad Romanorum inuadendas prouincias sunt profecti, partem gentis in patria reliquisse. Quare Sclauū paulo post superuenientes, ita locutiones miscuere, ut ex vtraque tertiam effecerint, quæ pro regionis, & dicum diuersitate, partim Boemica, partim Polonica postmodum sit dicta. Sunt etiam certiores proximis in regionibus, Sclauorum reliquiæ apud Saxones, quorū coloni maiori ex parte puram habent, qua Dalmatæ nunc vtuntur, Sclauonicam locutionem. Idem lib. i. dec. ij. Carolus magnus Sclauos, gentem Danubij accolam vnica æstate perdomuit. Idem de Istria scribens; Quæ litteræ postea appellatæ sint Sclauonicæ à Sclauonibus, Germaniæ olim populis, quos nūc appellant Boemos, à quibus regio Dalmatiæ Istris contermina, paulo post functum vita B. Hieronymum fuit occupata, & semper postea, sicut nunc quoq. fit, Sclauonia est dicta, & cet.

Raphael quoque Valater. lib. viij. de Illyrico scribens, In frequentibus vero temporibus, inquit, Sclauū, dicti sunt, à Græcis autem Sclaueni, de quorum origine Procopius græcus auctor,

sic

sic scribit; Sclaueni gēs Scythica, Iustiniani tempore in Illyricum irruerunt, multasque strages ediderunt; contra eos Imperator exercitum misit Germanorū, qui multos ex eis interfecerunt. Sclaueni nihilominus prædas egerunt, & incommoda multa vicinis intulerunt; Istrumque nequeunt transire, se domum receperūt. Postea vero paulatim Gepidis militantes, supra capita omnium emertere, ac Istrum transeunt, Imperij Romani loca occupauere, interq. Illyricos constitere, & cet.

Hæc Volaterranus ex tertio libro Procopij de bello Gothico: apud quē tamē quædā versio nō Sclauenos, sed Sclauinos habet, aliàs Slauenos. Ceterū quos Sclauinos, seu Sclauenos, Sclauos, seu Sclauones, & Sclauoniā hi auctores scribūt, ij à quibusdā Slauonia, Slauū, & Slauones vocātur.

Slauorum autem populi (si Helmoldo presbytero ecclesiæ Lubecensis, qui Slauorum chronica ante annos CCCXXX. conscripsit, credimus) multi sunt, incolentes littus Baltici maris: cuius sinus ab occidentali oceano iuxta urbem Hamburgam, orientem versus porrigitur; Balteus idcirco appellatus, quod instar baltei longo tractu in Græciam vsq. per Scythicas regiones extendatur. Idemq. mare barbarum, siue Scythicum pelagus, à barbaris, quas alluit, gentibus, nominatur. Hoc autem mare multæ circumfidēt nationes. Dani siquidem, & qui Northmanni vocantur, septentrionale littus, omnesq.

I 4 nesq.

nesq. eius insulas obtinent. Ad littus vero australe Sclavorum incolunt gentes: quorum ab Oriente primi sunt Russi, siue Ruteni, deinde Poloni habentes à Septentrione Prussos, seu Prutenos, à meridie Boemos, Moravos, siue Carinthos, atq. Soravos. Quod si Vngaria in Slavonia partem adijciatur, vt quidam volunt, Slavonica linguæ fines latissime proferentur. Omnes has regiones, præter Prusiam, Helmoldus, cum suam historiam scriberet, christianam religionem tenuisse testatur, quam vna cum suo Rege Sueropilo, Cyrilli, & Methodij fratrum prædicationibus à Dalmatis, Sclavisq. susceptam Adriano iij. vt Platina in Ioanne xiiij. vt alij volunt, Nicolao I. Ro. Pont. Ludouico I. Imp. anno Christi circiter DCCCLX. narrant Chron. Polon. Volater. lib. viij. Bonfin. lib. x. Decad. 1. Blond. det. ij. lib. ij.

Prutenos autem multis naturæ bonis alioqui abundantes idem Helmoldus sua ætate affirmat à Christi cultu sic abhorruisse, vt eius prædicatores immaniter ad necem vsq. persequerentur. Eius rei testem esse, illustrem Boemiarum Episcopum Adelbertum, apud illos martyrio coronatum: quam rem hoc loco inuentionis, & translationis scriptor attingit, Hi tandem Honorio iij. summo Pontifice, & Friderico secundo Imp. (qui coronatus, & consecratus est Augustus Romæ in Basilica Vaticana Principis Apost. x. kal. Decemb. anno Domini M C C X X.) à Theutonibus

nibus coacti, Christianam fidem susceperunt. Genebr.

5 ¶ *Episcopatum deseruit, & monasticum habitum concupuit.*] Etsi enim vir sanctus in eo magistratus ita se gessit, nihil vt prætermitteret, quod boni Pastoris esse videretur: cum tamen frustra laboraret, perditelq. ac profligatos populi sui mores, & vitia, nullis rationibus emendare posset, desperata illius salute, tempore cedendum ratus, episcopatum reliquit, Romamq. eo consilio venit, vt cum Apostolorum Martyrumq. memorias veneratus esset, Hierosolymam religionis gratia peregrinaretur. Itaq. vrbe egressus, & Palestinae animo versans, ad Cœnobium Casinense, sancti Benedicti disciplina, & tumultu clarum, peruenit. Ibi Abbatis, & Monachorum monitis ab Hierosolymitana profectioe deteritus, cogitauit ijs in locis consistere; sed Nisi, Græci Monachi cohortatione animatus, Romam redijt, & in Monasterio S. Bonifacij Monasticum habitum sumpsit. Auctor idem, & præterea Leo Ostiensis in Chron. Casinen. lib. ij. cap. xvij.

6 ¶ *Mansit autem in ecclesia S. Bonifacij.*] Hic est s. Bonifacius ciuis Romanus, qui, vt supra memorauimus, peccati poenitens, longissimam peregrinationem suscepit, & in conquirendis, sepeliendisq. Mart. corporibus occupatus, apud Tarsum Ciliciæ, Diocletiano, & Maximiano Imp. eo nomine comprehensus est, varijsq. cruciamentis affectus, demum prid. Id. Maij

abscissis ceruicibus, martyrij palmam accepit: cuius focij quingentis solidis corpus illius redemerunt, & vnguentis perfusum, linteoq. obuolutum, Romam transferri curarunt: vbi via Latina primo sepultum est anno Domini circiter CCCV. Nonis Iunij. B. R. Surius Tomo iij. ex Simeone Logotheta, Ado, & cet. Deinde tempore procedente deportatum est in Ecclesiam, eius nomine ab Aglae nobili matrona in Auentino ædificaram: quæ posterioribus sæculis, S. Alexij nuncupata est, ab eius videlicet corpore, quod ex proximis Eufemiani patris ædibus, quæ in Monasterium postea conuersæ sunt, elatum, & in ecclesia titulo S. Bonifacij, ingenti pòmpa, & magnis honoribus sepultum fuisse, memoriæ prodidit Antonius Allius presb. lib. viij. historia de Sanctis, ad Nicolaum v. Pont. max. quæ historia manu scripta in bibliotheca Vaticana seruatur. Metaphrastes templo S. Petri illatum refert: sed postea in ædem s. Bonifacij deportatum est, vbi nunc cum eiusdem reliquijs requiescit: atq. idcirco in eius cœnobij tabulis, Ecclesia sanctorum Bonifacij, & Alexij communiter appellatur.

7 ¶ *Dies plurimos.*] Siquidem ter Romam venit, primum ex Boemia, post mortem Othonis II. Imp. anno Domini CMXXCIII. iterũ paulo post ex Monasterio Casinate, cum in monastica vitæ instituto quinquennium compleuit. tunc à Boemis reuocatus, & Romani Pontificis

ficis Ioannis xvi. Abbatifq. imperio ad Episcopatum reuersus, cum apud eos oleum atq. operã perderet, vt dici solet, tertio Romam, cœnobiumq. repetiit, vbi tamdiu fuit, donec rursus ad ecclesiam suam, & gregem redire iussus, Othone iij. Imp. & Siluestro ij. Pont. martyrio coronatur, vt infra dicitur.

8 ¶ *Et ibi regulariter vitam duxit.*] In cœnobio enim s. Bonifacij per idem tempus, s. Benedicti disciplina sub Leone Abbate florebat. hac de re sic fere legitur apud Surium, Admonitus à monachis Casinatibus Adelbertus consilium peregrinationis repudiauit, Nilumq. veneranda canticie monachum adit, ei se in disciplinam tradidit, amplexufq. genua senis, in hoc firmus hærebat.

Non negat pater Nilus: Ast, inquit, homo ego sum Græcus; melius conueniunt, cum quibus hæc agas, monachi Latini. Redeas Romam, nutricem sanctorum filiorum: quære nobilem Abbatem amicum nostrum, Leonem; dic te à me missum, eundem discipulũ ad talem magistrum. Hoc duce itineris, prælia Dei securus accede. Fecit, vt homo Dei bonus dixit: ad s. Bonifacium monachalem vestem accepit, sub Abbate, regula duce, militauit, pedem iunxit obedientiæ imperio, & tanquam ad epulas, ita ad complenda iussa festinus: & si quis quid præcepit, adeo lætus, quo plus vile erat, seruitium ornne libens facit: cuncta humilia diligenti studio in se format, vt ad

ut ad Dei similitudinem promptius scandat. obliuiscitur se ipsum, factus paruulus in medio fratrum. Coquinas purgat, hebdomadas nitidissime procurat, scutellas lauat, & ad cocorum necessaria cuncta cursu peruolat, manibus fratrum aquam de puteo ministrat, mane ad claustra, uespere & meridie ad mensam aquas humero apportat. Ut enim uespere, mane, & meridie, integræ congregationi seruiret; talem obedientiam de Abbate rogans accepit, & cet.

9 §. *Deniq. cum damnus Otho Romam venisset.* Ad coronam uidelicet imperatoriam suscipiendam, qua v. Idus Maij, siue Iunij, qui dies erat Pentecostes, anno Christi CMXCVI. à Gregorio V. diximus insignitum, & Augustum appellatum. Huc eius primum ad urbem Romam aduentum, & eam aduentus causam fuisse narrant scriptor vitæ s. Adelberti, & Sigo. Quater enim Romam adiit hic Otho: iterum cum Gregorium Pont. à seditiosis expulsus, x. postquam exactus fuerat, mense, in pristinam sedem restituit, anno Christi CMXCVI. siue CMXCVII. & seditiosis auctores dignis pœnis, suppliciiisq. affecit. Quod quidem ob beneficium ab eodem Pont. imperiali diademate tum redimitum, nonnulli affirmant, venisseq. primum ad urbem sub Ioannis xvi. Pont. mortem, qui è vita excessit ix. kal. Iulij CMXCV. Pantuinius, & Platina, qui Otho- nem tertium anno salutis MII. coronatum Augustum refert. Sed de annorum numero ac tem-

po-

porum ratione mira est inter scriptores dissensio: nobis satis esse censemus, si eorum, quæ dicimus, vnum aliquem idoneum habeamus auctorem.

10 §. *Et ei episcopatum restituere curauit, dicens non esse bonum, suam sponsam relinquere.* Qui vitam S. Adelberti litteris consignauit, Archiepiscopum Moguntinum dicit auctorem fuisse Gregorio V. Adelberti ad suum episcopatum iterum remittendi. Idem refert etiam Leo Ostien. lib. ii. cap. xvii. Sed verisimile est præsentis Imperatoris etiam accessisse auctoritatem; quod hic significat scriptor. Quocirca, ut ibidem memoratur, cum à Pontificis Imperio & voluntate dissentire non posset, eum alloquens;

Hostis, inquit, quieti meæ inuidet, qui vos sub stimulo instigat, ut eò me redire compellatis, ubi animarum fructum non faciam, detrimenta animæ meæ immania capiam. Mitiga ærumnam meam, defectui meo remedium appone, tristi recessui meo da vel vnum solatium. Si audiunt oues meæ, quam clamo, vocem, viuens morior cum eis; sin minus, pietas tua mihi succurrat, ut verba vitæ eis spernentibus, cum licentia tua vadam ad exteras, & incultas gentes, quæ nesciunt nomen domini. Acquiuit libens voluntati hominis Dei Papa Gregorius. Relinquit S. Adalbertus monasterium non sine magno planctu suo & fratrum, moleste ferens ruptam quietem; sed habens de illo martyrio spem viuam, cuius

in suo

in suo pectore ardebat longum desiderium, & cet.

Ne longum faciam, sanctus Episcopus, cum Imp. Othone, ut idem auctor scribit, ab vrbe profectus, eodem anno C M X C V I. siue, CMXCVII. transcendit Alpes; inde ad vltioris Galliae sacrosancta loca religionis causa pedibus peregrinatus, & sepulcrum S. Martini apud Turones, S. Dionysij apud Parisos, s. Mauri apud Andegauenses, & s. Benedicti cœnobium Floriacense pie veneratus, ad Othonem, à quo mirifice colebatur, reuertitur, atque apud eum diebus aliquot commoratur.

11 *Et a suis non esset receptus.*] Ab Imperatore Othone digressus episcopus, ducem Polonorum Boleslaum petit, cuius opera nuncios ad populum sibi concreditum mittit, ut, an se recipere velint, intelligat. Illi responsionem contumeliarum plenam reportant;

Bene venias, inquiunt Boemi, ad non semel refutatam plebem. mira res: ad populum iam sponte venis, quem semper inuitum vocare & retinere necesse fuit: scimus quid cogites, ò homo; omnino nolumus; nec est tibi locus in populo tuo, qui vis vindicare occisos fratres tuos vulnere magno (etenim Boleslaus Boemorum dux quatuor germanos fratres s. Adelberti, & quidē innocētes, crudeliter interfecerat) Accipiēs ille libellum repudij, & superborum contumelias non minus exhilaratus, quàm solent homi-

nes

nes, cum præter spem latum nuncium, & honores sibi delatos accipiunt; Dirupisti, inquit, Domine, vincula mea. Hoc est, quod expectans expectaui, desiderio desideravi. Ablatum est periculum meum. Qua possim ratione illum paciscere gregem, qui in faciem respondet, nolle se me habere pastorem? Euge, nõ est quod timeam amplius Papam, nec tristia ferentem Metropolitanam immitis epistolam. Qui iam ante paganis operibus in fugam me compulerūt, ecce palam dicunt, Nolumus te. Igitur soluro fune liber Episcopus apprehendit circumfluentibus animis profequi desiderium, quod in corde ardebat, speciosi martyrij, apostolica ad hoc usus licentia: duosq. socios, quos putabat sacro bello futuros aptiores, magisque idoneos portando Euangelio, itineris comites deligit. Prius tamen, ut mater regula docet, & viua verba patrum lingua monent, oratione fratrum, quasi ferrea chlamyde munitus, ad agonem currere cœpit.

12 ¶ *In aliam Sclauoniam, in qua erant Gentiles.*] Prussiam significat. nam hoc etiam habet narratio, quàm ex Surijs tomo secundo adscribere cœpimus: sic enim sequitur; Ducem autem Boleslaum, à quo vehementer diligebatur, rogat, ut se adiuuet, videns videat, quomodo in terram Prussorum nauigio se exponat ob quærendas animas, & vomere Dei proscindendas incultas gentes. Complet dux iulla spiritualis patris. Est in parte regni ciuitas Gnedna, vbi sacro corpori

pla-

placuit quiescere, vbi mille miraculis fulget. Ibi ergo, quia in via sua erat, Missam, cuius longo tempore silentium exercuerat, celebrat, sacras hostias oblaturus, viua mox & ipse Christo futurus. Baptizat populum grandem nimis. Inde nauim conscendit, non post multos dies, Deum nescientibus illabuntur Prussorum terris. Festinantes vero nauæ sanctum onus deponunt, & nocturno auxilio remeâtes, securam fugam capessunt. Ergo miles Dei cum duobus sociis intravit in paruum quendam locum: Inde conto inter scapulas à barbaro percussus, forasq. eiectus, venit in mercatum, vbi ad circumfusam multitudinem verbum salutis prædicare instituit: sed à feris hominibus statim abire iussus, ad Luiticos, alias, Vilfos, quorum linguam callebat, iter arripuit, & cet.

13 ¶ *Interfecerunt eum.*] Nono Kal. Maij, sexta nimirum feria maioris hebdomadæ, post peractum sub dio Missæ sacrificium, cum fessus de via sanctus Episcopus in medio itinere sese quieti dedisset, Ibi repente à superuenientibus armatis barbaris comprehensus, vinculisq. constrictus, ad montis verticem rapitur, vbi septem lanceis transfixus, eodem die martyr migravit in cælum, quo Dominus noster Iesus Christus pro salute mundi suffixus est cruci. Duos autem eius socios barbari vinctos abducunt. sacrum B. Martyris caput præcidunt, idq. vna cum corpore caute ac diligenter asseruant, non quidem religio-

ligionis, sed auaritiæ causa: sperabant enim se vtrumque Christianis finitimis vendituros: neque ea spes illos fefellit. Nam pius, ac religiosus Poloniae Dux, Boleslaus (quem cognomento Crobium, sub idem tempus primum Poloniae Regem à Ro. Pont. & Imperatore appellatum fuisse testantur Chron. Polon.) ingenti pretio reliquias sanctas redemit, vt ab eodem auctore narratur.

In chronicis etiam Ricardi, monachi Cluniacensis, quæ manu exarata in Bibliotheca Vaticana asseruantur, ita scriptum est; Per idem, inquit, tempus (Othone videlicet tertio Imp. & Ioâne XVI. Pont. max.) S. Adelbertus, natione Boemus, primo Episcopus Pragensis, reuelante Deo in Pannoniam veniens, S. Stephanum primum Regem Vngarorum cum multis baptizauit: deinde Poloniam transiens, eos in fide confirmauit: & post Prussiam ingreditur, vbi fidem prædicâdo, martyrio coronatur. Vsuarius item in suo Martyrologio sic; ix. kal. Maij, In Praga Boemiæ, natalis B. Adelberti Episcopi; qui, cum genti Slauorum verbum vitæ prædicaret, à Paganis septies perfossus, & capite truncatus, tribus diebus ab aquila custoditus est. Maurolycus etiam eum scribit natione Boemum, in Saxonia educatum, Pragensem Episcopum, in Prussia martyrium passum; cadauer in Poloniam relatum, cui Boleslaus Rex apud urbem Gnesnam tumulum insignem erexit.

stes è finibus expulit ; tunc bellica cura, & labore perfunctus, vt piaculares functiones sibi iam pridem à beato Romualdo, quòd Crescentem, siue Crescentium, Consulem Romanum, contra interpositam fidem occidisset, iniunctas, obiret (cum iam antea eo nomine apud Rauennam in S. Apollinaris Classensi cœnobio, cui idem Imperator ipsum Romualdum Abbatem præfecerat, totam Quadragesimam cum paucis familiaribus, inedia, ac psalmodia deditus, in storea cubans, & subter purpuram, atque intimam tunicam cilicio indutus, transegisset) Casinum adiit, duasq. coronas argenteas S. Benedicto donauit; Inde nudis pedibus ad Garganum montem contendit, Archangeli Michaelis numine celebrem: postea patrio aduersus Beneuentanos odio inflammatus, S. Paulini, Nolani Episcopi, ossa Beneuento sublata, Romam asportauit; quæ cum S. Bartholomæi corpore in insula Tiberina condita sunt. Tunc ergo Romam tertio venit Imperator Otho. Quare hoc anno Ecclesiam S. Adelberto Episc. & mart. ab eo ædificatam credimus, in qua statim Apostoli collocata sint ossa, quæ pater Otho II. Beneuento hostiliter propter oppidanorum perfidiam direpto, vt maiorem eis dolorem inureret, inde postremo imperij sui anno extulerat, Romamq. traducta, vt in Germaniam transferrentur, in Tiberis Insula Lycaonia collocarat; quod Platina in Benedicti vij. vita significat, vbi de Othone II. loquens,

quens, In Beneuentanos, inquit, conuersus, urbem capit, & incendit, translato inde S. Bartholomæi corpore, Romæq. in Insula Tiberina collocato, eo loci maxime, qui olim Iouis hostia Lycaonia dicebatur, quiq. triremis puppim præsefert, & cet. Qua quidem in Insula tria Idolorum templa quòdam fuisse legimus, Iouis Lycaonij, unde Insula nomen accepit, Aesculapij, & Fauni. Fieri autem potest, vt à Romanis Pontificibus aliquod eorum Christiano ritu in Ecclesiam conuersum fuerit, Deoq. immortalis dicatum, vbi S. Bartholomæi Apostoli, & Paulini Episc. reliquæ positæ sint, seruatæq. tantisper, dum ad Aesculapij fanum constructa ab Othone III. Basilica S. Adelberti, sedem mutarint. Ibi tum porphyretico labro recõditæ, honorifice, ac pie coluntur. Atq. hæc causa est, cur ea postea Ecclesia S. Bartholomæi nomine sit appellata.

16 ¶ *Inter duos Pontes.*] Rerum ecclesiasticarum recentiores scriptores hanc Basilicam titulum à Leone X. in quinta illa, & numerosa vnus & triginta Cardinalium creatione, anno salutis MDXVII. factum perhibent, appellatumq. S. Bartholomæi in Insula, siue, Inter Pontes: & Platina in vita Gelasij II. Urbanum II. ab aduersarijs in Insula Lycaonia inter duos Pontes obfessum fuisse commemorat, anno M XCIIX. Ceterum alter Pons, qui insulam urbi coniungit, ab auctore Fabricius dictus est, quod inscriptus titulus indicat, L. FABRICIVS. C. F. CVR.

VIAR. FACIENDVM. COERAVIT. Hodie, Quatuor capitum, vulgo vocatur, ab Ianni, siue Termini, quatrifrontis marmoreis simulacris, in Pontis aditu, humi defixis. Alter item, qui Trāstiberinam regionem attingit, ab auctore olim Cestius, modo S. Bartholomæi à proxima B. Apostoli Basilica nuncupatur, à Valentiniano, Valente & Gratiano Imp. aliquando instauratus, vt vetus inscriptio docet. Inter Pontes dicitur ea ratione, qua titulus etiam S. Nicolai Inter imagines, prope Amphitheatrum à Xysto III. adiectus. Panuinius. Via Lauicana, Inter duas lauros, nunc XXX. martyres, Diocletiano Imp. coronati dicuntur in Martyrol. nunc SS. Petri & Marcellini Basilica à Constantino Magno condita memoratur: Cænobium item S. Siluestri, Inter duos hortos, à S. Dionysio Papa constructum legitur.

17 ¶ *Et magnæ dignitati tradidit.*] Multis enim prædijs, muneribus, & priuilegijs eam Basilicā donauit, & exornauit, vt ex Friderici I. Aenobarbi Imp. litteris, quæ in Vaticana bibliotheca retinentur, animaduerti licet: quam liberalitatem æmulatus ipse etiam Fridericus, eandem Basilicam, quam ad Imperatorium ius, ditionemque pertinere pronūciat, nouis priuilegijs, ac beneficijs ornat. Hæc & à Gelasio II. qui anno Christi MCXIX. Romanæ Ecclesiæ mensib. xi. dieb. xxvi. præfuit, instauratam Blondus affirmat lib. ii. Instauratæ Romæ, & ab Alexandro III. synodo

synodo Lateranensi peracta, anno Christi M. CLXXIX. antiquo ritu consecratam Pontificij testantur annales. Exstant quoque litteræ Petri Leonis, siue Anacleti Pseudopapæ ad Angelum, & Brisottū Presbyteros Ecclesiæ S. Christi martyris Adelberti, quæ sita est in Insula Lycaonia, quæ modo vocatur S. Bartholomæus, scriptæ anno Domini M. CXXX. quibus ex verbis intelligimus huic olim Ecclesiæ Sacerdotes eos præfuisse, quos Canonicos appellamus. Vt sileantur summi Pontifices, Cælestinus III. & Alexander III. qui sacras Indulgentias à superioribus Pontificibus eidem concessas Basilicæ, confirmarunt, & auxerunt.

18 ¶ *In Ecclesia B. Abundii, & Abundantiū martyrum.*] quæ adhuc exstat, multis ab hinc sæculis, exstructa, vt creditur, sedatis nimirum persecutionum procellis. Non est silentio prætereundum, quod in Senensi codice manu scripto legitur, de altero templo his sanctis Martyribus iam olim cōstructo. Est enim res memoratu, cognitūq. dignissima. Sic autem se habet.

Pipinus Caroli Magni filius (qui à Leone III. Pont. max. anno Christi DCCC I. Rex Italiæ inunctus, & consecratus est, regnauitq. vsque ad ann. DCCC X.) cum Romam proficiscens, ad urbem Senas peruenisset, horum sanctorum Mart. fama commotus, cogitationem de Basilica illis ædificanda suscepit. Conquisitis, accersisq. fabris opus grandi pecunia locat. Illi, vt

imperatum erat, prope urbem via publica in plano loco ad radices montis, qui Plasanus tunc vocabatur, hodie S. Abundij nuncupatur, templi fundamenta primo die iacere incipiunt; postridie ad locum reuersi, vestigium inchoati operis nullum inueniunt. Quærendo forte, ad verticem montis cum ascendissent, inceptam ibi ædem aspiciunt: demoliti materiam ad plana deportant, & in pristino loco iterant fundamenta; sed insequenti luce idem, quod pridie acciderat, offenderunt. Rei nouitate, miraculoque attoniti, ac stupefacti, ædificationem templi in cacumine montis diuino nutu, atque angelico ministerio cœptam, alacriter prosequuntur: omnipotenti Deo grates agentes, qui, ubi templum sibi, sanctisque Martt. suis ædificari vellet, ostendisset. Igitur regia munificentia, & pietate absoluta est ædes, quam ab Roma reuertens Pipinus, vij. kal. Septemb. sanctis Martt. Abundio, & Abundantio dedicandam, consecrandamque curauit: amplissimosque ei annuos census attribuit, & Cœnobium amplum sacrarum Virginum ordinis S. Benedicti adiunxit: quod etiam hodie singulari religionis, ac sanctimonie laude, famaque celebratur, & B. Ioannis Columbini, ciuis Senensis, & Iesuatorum auctoris (qui in eodem cœnobio filiam virginem Christo dicarat, & tertiam suorum bonorum partem benigne, pieque donarat) sacro corpore nobilitatur. Ex quo non obscure prospicitur, quot ante sæculis hi beatissimi Martt.

in

in honore fuerint apud fideles, & orthodoxos. 19 ¶ *Quæ est iuxta montem Soractis.*] Soracte, siue Soractis, vel Soractes, aut etiam Sorax, mons est in Etruria prope Tiberim in finibus Veientum, & Phaliscorum, olim Apollini sacer, ut Virg. lib. xj. Aeneid. Silius lib. vij. & viij. Plin. lib. vij. cap. ij. scribunt: postea exploso Idolorum cultu, & nefarie superstitionis nube discussa, sancti Siluestri primū secessu, ac latebra, deinde templo etiam celebris, mutato nomine, ut oppidum ad eius radices Tiberi imminens, sic mons ipse, ut Blondus, & Volaterranus scribunt, S. Siluestri à Christianis est dictus: hodie tam proximū oppidum, quam mons, S. Hedystij, vulgo S. Resti corrupto vocabulo, appellatur: eique beatissimo Christi Martyri, quem accolæ religiose colunt, & venerantur, ad radices montis infra oppidum Ecclesia constructa cernitur, distans ab Ariniano circiter tria millia passuum.

20 ¶ *Ad Ciuitatem Castellanam.*] Sicam via Flaminia, ultra Arinianum, vij. mill. hanc Blondus, & Volaterranus Fescenniam à Plinio, Fescennium à Catone, & Strabone vocatam confirmant: Solinus ab Argiuis ædificatam testatur.

21 ¶ *Locus captiuus remansit.*] Ita forte per id tempus, cum hæc litteris mandarentur, Romæ vulgo loquebantur. Quæ vox apud Siculos adhuc eundem retinet intellectum. dicitur enim Cattiua mulier pro uidua, suoque viro priuata. Eodem modo locus hic captiuus vocatur, non

y

vt latini loquuntur, vincetus, & in alterius potestatem redactus, sed per abusionem, viduus, & priuatus. Siquidem videbatur per sanctarum reliquiarum asportationem desertus, ac derelictus, & quasi viduus, seu viduatus dominis, orbatus patronis, magno denique præsidio, atque ornamento priuatus. Etruscus scriptor hoc Italicum verbum pro mæsto, ægroq. interdum, alias pro inope, atque egeno vsurpat: quo sensu hodieq. à Gallis transalpinis vulgo vsurpatur. Horum significatum nullus ab hoc loco abhorret.

22 § *Polismartis Ecclesia.*] Blondus, & Sigonius Polimartium nominant. hodie vulgo Bomartium vocatur. Oppidulum est in Etruria nunc Balneoregiensis diœcesis, xiv. milliario à Ciuitate Castellana. videtur ergo corrigendus hic locus. scribendumq. Polimartij Ecclesiæ.

23 § *Gallesina Ecclesia.*] Galliensium Oppidum lib. j. Italiae illustratæ de Etruria scribens Blondus appellat: Sigonius in Historia de Regno Italiae, ceteriq. fere scriptores Gallestum, siue Castellum Galesij. Id situm est in Etruria Castellanam Ciuitatem inter, Ortamq. siue, vt Plinio placet, Hortanū: distatq. à Tiberi amne paulo amplius M. pass. à Castellana Ciuitate vij. Mill. ab Orta totidem. Multis iam ætatibus hæ tres Ecclesiæ Castellana, Ortana, & Gallefana ab vno Episcopo gubernantur.

V A R I Æ L E C T I O N E S.

pag. vers.

9 17 Sicut in sacris legibus præcipitur. aliis sicut sacrilegi puniri præcipiuntur.

14 vlt. Instruxerunt Nonis Augusti; al. viij. Id. Aug.

17 1 Post dies vero xxij. al. xxv.

24 13 Qui sanctum Iob prouocasti. al. probasti.

21 Et temetipsum ostendisti in opere claritatis tuæ; al. charitatis.

25 In profundum Tartarum introisti. al. in fundum Tartaricum.

Pag. 21 vers. 8. ad spectaculum conuenerat mortis. ita legendum est; non, mortui. Sic S. Gregorius Magnus loquitur lib. iij. Dialog. cap. xi. de S. Cerbonio Populoni Episcopo, qui ab immanissimo Gothorum Rege, Totila, urso ad deuorandum obiectus, & diuinitus seruatus est, scribens, Tunc populus, inquit, qui ad spectaculum venerat mortis, magno clamore versus est in admirationem venerationis. Confluxerat ergo multitudo ad spectandos SS. Martyres, homines videlicet genere ac virtute nobiles, claros, insignes, ad supplicium mortemq. ob christianæ fidei professionem adductos.

ERRATA.

pag.	verf.	Errata.	Corrections.
2	4	<i>extrueres.</i>	<i>exstrueres.</i>
	17	<i>munete.</i>	<i>munere.</i>
19	10	<i>Dicit ei.</i>	<i>Dicit eis.</i>
38	28	<i>corporbus.</i>	<i>corporibus.</i>
41	27	<i>Vicentio.</i>	<i>Vincentio.</i>
51	30	<i>Sacerdotes.</i>	<i>Sacerdotes.</i>
61	4	<i>Maguntia.</i>	<i>Moguntia.</i>
70	6	<i>verberantur.</i>	<i>verberabantur.</i>
84	23	<i>insignem.</i>	<i>insignem egerunt.</i>
86	12	<i>passim.</i>	<i>passim.</i>
87	6	<i>post.</i>	<i>post bestias, ignes.</i>
106	2	<i>Beda.</i>	<i>Beda, et B.R. iv. Id. Maij.</i>
115	23	<i>Liuius.</i>	<i>Liuium.</i>
116	11	<i>Plebei.</i>	<i>Plebeia.</i>
128	15	<i>exempla.</i>	<i>exemplum.</i>

Edita Romæ ad gloriam Dei omnipotentis, &
honorem sanctorum Christi martyrum
anno Domini M. D. LXXXIII.
Mense Iunio.

Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, ac Do-
mini nostri, Gregorij Papæ XIII.
Anno XIII.

REGISTRVM,
A B C D E F G H I K.
Omnes sunt quaterniones.

ROMÆ,

Apud Franciscum Zanettum.

M. D. LXXXIII.

